

ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์
อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

STUDY OF CONSERVATION OF COMMUNITY-BASED FOREST ACCORDING
TO BUDDHA-DHAMMA OF NAPHO SUB-DISTRICT, NAPHO DISTRICT,
BURIRAM PROVINCE

พระอธิการวิสิทธิ์ จันทปญโญ (เจิมแหล่)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์
จังหวัดบุรีรัมย์” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหามงคลกานต์ จิตธมโม, ผศ. ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. วีระชัย ยศโสธร)

กรรมการ

(รศ. วิเชียร ขาบุตรบุญทริก)

กรรมการ

(พระปลัดกิตติ ยุตติธโร, ดร.)

กรรมการ

(ดร. บรรพต แคะไธสง)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระปลัดกิตติ ยุตติธโร, ดร.

ประธานกรรมการ

ดร. บรรพต แคะไธสง

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระอธิการวิสิทธิ์ จันทปญโญ)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัย : พระวิสิทธิ์ จันทปญโญ

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการปริญญานิพนธ์

: ดร.บรรพต แคะไธสง, พธ.บ. (พระพุทธศาสนา), M.A.(Philosophy),
Ph.D.(Philosophy)

: ดร.ภักขวัชร สุขเสน ศน.บ. (รัฐศาสตร์การปกครอง), รป.ม.

(นโยบายสาธารณะ),

พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา :/...../.....

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) ศึกษาการอนุรักษ์ป่าชุมชนของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ (๒) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน (๓) ศึกษาแนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างในตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๓๐ รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

จากผลการดำเนินการวิจัยเรื่องการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ สามารถเข้าใจในประเด็นปัญหาได้ ดังนี้ (๑) กฎไตรลักษณ์ คือทุกสภาวะมีการเกิดดับอยู่ตลอดเวลา พื้นที่ป่าชุมชนก็มีลักษณะเช่นนั้น จากสภาพเมื่อก่อนพื้นที่ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ (๒) ความเจริญเข้ามา ชุมชนมีการขยายตัว และได้รับวัฒนธรรมตลอดจนสื่อสารต่างๆ ทำให้พื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงปัจจัยหลักๆ คือเศรษฐกิจความเป็นอยู่ในชุมชนนั่นเอง เพื่อความอยู่รอดชาวบ้านได้ขยายอาณาเขตกว้างขึ้น (๓) พระสงฆ์ตระหนักถึงสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น กล่าวคือมีความเข้าใจสภาพการเปลี่ยนแปลง ได้จัดการเพื่อยุติปัญหาและชี้ให้เห็นว่ามนุษย์กับสิ่งมีชีวิตมีความเกี่ยวโยงกันจะขาดระบบใดระบบหนึ่งไม่ได้

หลักพุทธธรรมของชุมชนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้คือธรรมนิยามเป็นนิยาม ๕ รูปแบบใหม่ ดังนี้ ๑) อุตุนิยาม คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ฝ่ายวัตถุ ๒) พินนิยาม คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับการสืบพันธุ์หรือที่เรียกว่าพันธุกรรม ๓) จิตนิยาม คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับการทำงานของจิต ๔) กรรมนิยาม กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับการกระทำ หรือ กฎแห่งกรรม ๕) ธรรมนิยาม กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับสัจธรรมสูงสุด เช่น ไตรลักษณ์ ปฏิิจสมุปบาท

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการใช้ต่อป่าในชุมชนตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ คือการมีความรู้สภาพปัญหาด้านการทำลายป่าไม้เขาศาลา แนวทางการอนุรักษ์รักษ่าป่าไม้ ๕ ด้าน คือ (๑) พระสงฆ์ควรศึกษาพระวินัยให้เข้าใจถึงพุทธประสงค์อย่างแท้จริง (๒) พระสงฆ์ควรจัดทำแผนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (๓) พระสงฆ์ควรจัดให้มีการประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า (๔) พระสงฆ์ควรประยุกต์หลักพระวินัยเพื่อการอนุรักษ์ (๕) รัฐบาลควรเอาใจใส่ดูแลอำนวยความสะดวกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

Research Title : A Study of Guideline for Conservation of Community-Forest
According to Buddhist Principle in Na Pho Sub-district, Na
Pho District, Buriram Province

Researcher : Phra Wisith Chandhapanno

Degree : Mater of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory committees

: Dr.Banpot Khathaisong, B.A.(Buddhism), M.A.(Philosophy),
Ph.D.(Philosophy)

: Dr.Bhatchawat Sukhsen, B.A.(Government Political Science),
M.P.A.(Public Policy), Ph.D.(Buddhist Studies)

Date of Graduation :/...../.....

Abstract

This thesis on “A Study of Guidelines for Conservation of Community-based Forests According to the Buddha-dhamma in Napho Sub-district, Napho District, Buriram Province” have three objectives : 1) to study of conservation of community-based forest of Napho sub-district, Napho district, Buriram province, 2) to study of Buddhist principles which is the promotion in conservation of community-based forest, 3) to study of guidelines for conservation of community-based forests according to the Buddhist principles in Napho sub-district, Napho district, Buriram province. This research is a qualitative research and interviewing the sample population in Na Pho Sub-district, Na Pho District, Buriram Province, amount 30 persons

The result of research found that :

The results of research on a study of guidelines for conservation of community-based forests according to the Buddhist principles in Napho sub-district, Napho district, Buriram province can conclude into three subjects namely ; 1) the Three Characteristics of Existence is that all conditions are constantly occurring, the community-based forest is like that the condition in the past, the forest area is abundant, 2) there is the growth of society, the community is expanding, and receive culture and communication causing the area to change, the main factor is the economy, living in the community itself for survival, villagers have expanded their territory, 3) the monks are aware of the situation. That is to understand the changing conditions and managed to end the problem and pointing out that humans and living things are interconnected, cannot be lacking any system.

The Dharma principle which community can apply to solve the problem is Five Niyamas (Five Aspects of Natural Law), there are as follows: 1. Utu-niyamas : Natural law relating to material phenomena. 2. Bija-niyamas ; natural law related to reproduction, also known as genetic 3. Citta-niyamas ; natural law is related to working of the mind. 4. Kamma-niyamas ; natural law related to act and result. 5. Dhamma-niyamas ; natural law related to causality and conditionality as Ti-Lakkhana and Patīcasamupāda.

The guidelines for using Buddhist principles in the use of forests in communities in Na Pho Sub-district, Na Pho District, Buriram Province is to know that there are problems in the destruction of forests Khao Sala, forest preservation. There are 5 aspects of guideline : 1) monks should study the discipline and should understand Buddha's wishes really, 2) monks should make plans for natural resource conservation, 3) monks should arrange Seminar on forest conservation, 4) monks should apply the principles of discipline for conservation, 5) The government should take care and facilitate the conservation of natural resources.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จเรียบร้อยได้ด้วยดี ด้วยความเสียสละและความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ตลอดจนบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้โอกาสในการศึกษาและการทำวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณพระศรีปริยัติธาดา (ป.ธ. ๙) ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ดร.บรรพต แคนโซสง ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระปลัดกิตติ ยุติธโร, ดร. กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำตรวจแก้ไขในส่วนที่บกพร่องต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งเขียนวิทยานิพนธ์สำเร็จเรียบร้อยเป็นรูปเล่ม

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ประจำหลักสูตรและอาจารย์ผู้ให้ความรู้ทุก ๆ ท่าน ที่ได้ให้คำปรึกษา ให้แนวคิดวิธีการต่าง ๆ ในการเขียน วิธีการค้นหาข้อมูลต่าง ๆ และอนุโมทนาคุณมงคล สอนโธสง เลขานุการบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ที่ได้ช่วยตรวจรูปแบบวิทยานิพนธ์และให้คำปรึกษาแนะนำแก้ไข จนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จเป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณและอนุโมทนาคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้แนะนำในส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัยครั้งนี้

สุดท้ายนี้ คุณความดีและกุศลที่พึงบังเกิดมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เป็นผลมาจากความเมตตากรุณาของโยมพ่อ โยมแม่ ญาติ พี่น้องทุก ๆ คนที่คอยเป็นกำลังใจตลอดมา ขออนุโมทนาขอบคุณคณะศรัทธาสาธุชนทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือปัจจัยในการเรียนครั้งนี้ส่วนหนึ่ง คณาจารย์ทุกท่านผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้วิจัย ขอยกคุณความดีเหล่านั้นเป็นเครื่องบูชาพระคุณของท่านด้วยความเคารพและสักการะยิ่ง

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระรัตนตรัย คุณบิดา มารดา ครูอุปัชฌาย์ อาจารย์ และบุคคลที่ใคร่ศึกษาต่อไป

พระอธิการวิสิทธิ์ จันทปญโญ (เจิมแหล่)

๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	
กิตติกรรมประกาศ	
สารบัญ	
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๒
๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๗
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๘
บทที่ ๒ การอนุรักษ์ป่าชุมชนของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์	
๒.๑ ความหมายของต้นไม้	๙
๒.๒ ความสำคัญของต้นไม้	๑๕
๒.๓ การอนุรักษ์ต้นไม้	๑๗
๒.๔ การทำลายต้นไม้	๑๘
๒.๕ ผลกระทบต่อชุมชน	๒๐
๒.๖ ผลกระทบต่อประเทศชาติ	๒๐
๒.๗ ผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยา	๒๒
๒.๘ แนวคิดในการจัดการต้นไม้	๒๔
๒. สรุป	๒๔

บทที่ ๓ หลักธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน

๓.๑ ความหมายของต้นไม้ในพระพุทธศาสนา	๒๘
๓.๒ ความเป็นมาของต้นไม้ในอัครคัมภีร์	๒๙
๓.๓ แนวคิดต้นไม้ ๔ ทวีปในพระพุทธศาสนา	๓๔
๓.๓.๑ ต้นไม้ในนรก	๓๖
๓.๓.๒ ต้นไม้ในสวรรค์	๓๗
๓.๔ ความสัมพันธ์ของต้นไม้กับพระพุทธศาสนา	๓๗
๓.๔.๑ พระวินัยกับการอนุรักษ์ต้นไม้	๓๘
๓.๔.๒ พระสงฆ์กับการอนุรักษ์ต้นไม้	๓๙
๓.๔.๓ การอนุรักษ์สัตว์	๔๒
๓.๔.๔ การอนุรักษ์ดิน	๔๒
๓.๕ หลักธรรมนิยาม๕ประการที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน	๔๒
๓.๕.๑ อุตุนิยาม	๔๓
๓.๕.๒ พินิยาม	๔๓
๓.๕.๓ จิตนิยาม	๔๔
๓.๕.๔ กรรมนิยาม	๔๔
๓.๕.๕ ธรรมนิยาม	๔๕
๓.๖ สรุป	๔๗

บทที่ ๔ แนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรม ของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

๔.๑ แนวทางอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรม	๕๘
๔.๒ แนวทางอนุรักษ์ป่าชุมชนของพระสงฆ์ในตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์	๖๖
๔.๓ สรุป	๖๘

บทที่ ๕ สรุป ผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๐
๕.๒ อภิปรายผลสัมฤทธิ์ด้านประสานงานของพระอริการวิสิทธิ์ จันทปญญ	๗๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๗๗

บรรณานุกรม	๗๘
------------	----

ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	๘๓
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย(สัมภาษณ์)	๙๗
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๑๗
ภาคผนวก จ รายนามผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๒๖
ภาคผนวก ฉ ภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์	๑๒๘

ประวัติผู้วิจัย

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การอ้างอิงพระไตรปิฎก จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๒๔๑/๑๐๗ หมายถึง ขุททกนิกาย ขุททกปาฐ ภาษาไทย เล่ม ๒๕ ข้อ ๒๔๑ หน้า ๑๐๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ ตามลำดับดังนี้

๑. คำย่อภาษาไทย

๑.๑ คำย่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก			
เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๑	วิ.มหา.(ไทย)	= วินยปิฎก มหาวิภังค	ภาษาไทย
๓	วิ.ภิกขุณี.(ไทย)	= วินยปิฎก ภิกขุณีวิภังค	ภาษาไทย
๗	วิ.จุ.(ไทย)	= วินยปิฎก จุฬวคค	ภาษาไทย

พระสุตตันตปิฎก			
เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๑๐	ที.ม.(ไทย)	= ทีฆนิกาย มหาวคค	ภาษาไทย
๑๑	ที.ปา.(ไทย)	= ทีฆนิกาย ปาฎิกวคค	ภาษาไทย
๑๒	ม.มฺ.(ไทย)	= มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก	ภาษาไทย
๑๓	ม.ม.(ไทย)	= มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสก	ภาษาไทย
๑๕	สํ.ส.(ไทย)	= สํยุตตนิกาย สคาถวคค	ภาษาไทย
๑๙	สํ.ม.(ไทย)	= สํยุตตนิกาย มหาวารวคค	ภาษาไทย
๒๐	อง.เอกก.(ไทย)	= องคุตตรนิกาย เอกกนิปาต	ภาษาไทย
๒๒	อง.ปญจก.(ไทย)	= องคุตตรนิกาย ปญจกนิปาต	ภาษาไทย
๒๓	อง. สตตก.(ไทย)	= องคุตตรนิกาย สตตกนิปาต	ภาษาไทย
๒๔	อง.ทสก.(ไทย)	= องคุตตรนิกาย ทสกนิปาต	ภาษาไทย
๒๕	ขุ.ขุ.(ไทย)	= ขุททกนิกาย ขุททกปาฐ	ภาษาไทย
๒๗	ขุ.ชา.(ไทย)	= ขุททกนิกาย ชาตก ภาค ๑	ภาษาไทย
๒๘	ขุ.ชา.(ไทย)	= ขุททกนิกาย ชาตก ภาค ๒	ภาษาไทย
๒๙	ขุ.ม.(ไทย)	= ขุททกนิกาย มหานิทเทศ	ภาษาไทย
๓๒	ขุ.อป.(ไทย)	= ขุททกนิกาย อปทาน	ภาษาไทย

พระอภิธรรมปิฎก			
เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๓๔	อภ.สง.(ไทย)	= อภิธมปิฎก ธมมสงคณิ	ภาษาไทย

๓๖ อภิ.ธ.า.(ไทย) = อภิธมปิฎก ธาตุกถา ภาษาไทย

เล่ม คำย่อ อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก
ภาค ๒ ชุ.ธ.อ.(ไทย) ชื่อคัมภีร์ ภาษา
= ชุททกนิกาย ธมมปทฐกถา ภาษาไทย

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในประเทศไทยปัจจุบันนี้ป่าไม้ถูกบุกรุกทำลายเป็นจำนวนมากคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติได้กำหนดนโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประเทศไว้ว่าต้องมีพื้นที่ป่าไม้อย่างน้อยร้อยละ ๔๐ ของพื้นที่ประเทศไทย หรือ ๒๐๕,๒๔๖ ตารางกิโลเมตรหรือ ๑๒๘,๒๗๘,๗๕๕ ไร่ จึงจะทำให้เกิดผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมได้อย่างสมบูรณ์แต่ในปีพ.ศ. ๒๕๔๑ จากภาพถ่ายทางดาวเทียมแลนด์เซทพบว่า มีพื้นที่ป่าเหลืออยู่ทั้งหมดร้อยละ ๒๕.๖๔ ของพื้นที่ทั่วประเทศจะเห็นได้ว่าจากการบุกรุกป่าเป็นไปอย่างรวดเร็วในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มีอยู่ร้อยละ ๔๐ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ มีอยู่ร้อยละ ๒๖.๖๔ จากความต้องการใช้ไม้จึงมีการทำลายป่าอย่างมหาศาลจึงก่อให้เกิดผลเสียตามมาโดยเฉพาะสภาพป่าในชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถูกพบว่าการบุกรุกทำลายเป็นไปอย่างกว้างขวาง หากย้อนกลับไปศึกษาในอดีตถึงปัจจุบันพบว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ มีจำนวนร้อยละ ๑๒.๙๑ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ มีจำนวนร้อยละ ๑๒.๔๓ และถ้าเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ มีจำนวนป่าไม้น้อยกว่ามาก การมีป่าไม้ทำให้เกิดความสมดุลอย่างมากขึ้นและทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ คงความสมบูรณ์ตามระบบนิเวศ ซึ่งป่าไม้เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติโดยเฉพาะดินฟ้าอากาศ หากป่าไม้ส่วนใหญ่ถูกถางตัดเผาหรือทำลายเป็นจำนวนมากโดยไม่มีการปลูกทดแทนจะทำให้อุณหภูมิเปลี่ยนไปสภาพอากาศเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดสภาวะโลกร้อน ขาดความสมดุลในระบบธรรมชาติ การขาดป่าไม้ทำให้เกิดภาวะวิกฤติหลายอย่าง เช่น น้ำหลากและน้ำท่วมซึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่หลายจังหวัดของประเทศไทย การปลูกป่านั้นนับว่าเป็นการช่วยฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้กลับคืนสู่ธรรมชาติในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแม้ว่าจะมีอัตราการทำลายป่าไม้สูงที่สุดของประเทศ แต่ยังมีหลายจังหวัดที่คนภายในชุมชนยังช่วยกันอนุรักษ์ป่าในชุมชนเพื่อใช้สอยในชุมชนในถิ่นของตนหลายรูปแบบ เช่น ดอนปู่ตา ป่าชุมชน ป่าช้าและวัดป่า เป็นต้น จากสถิติของกรมการศาสนานามว่า วัดป่าที่ต้องตามกฎหมายจำนวน ๓๗๔ แห่งคิดเป็นพื้นที่ ๔๕,๖๐๙ ไร่ ปริมาณป่าไม้ในวัดป่า คือพระสงฆ์ ส่วนหนึ่งอยู่ในอรัญวาสี คือ อาศัยวัดที่อยู่ในป่า และคามวาสี คือ อาศัยวัดที่อยู่ในละแวกชุมชนหมู่บ้านดังนั้นป่าในวัดจึงมี ๒ มี สองประเภท คือ ป่าในวัดบ้าน (คามวาสี) มีพระสงฆ์ฆานิกายอยู่และป่าในวัดป่า (อรัญวาสี) มีพระสงฆ์ธรรมยุติกายอยู่ลักษณะป่าส่วนใหญ่เป็นป่าที่ปลูกขึ้นใหม่โดยทั้งสองนิกายปฏิบัติอย่างถูกต้องอย่างเคร่งครัดตามหลักพระธรรมวินัย การอยู่ป่าของภิกษุสงฆ์จึงเป็นการปฏิบัติถูกต้องตามหลักของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ดำรงพระชนม์ชีพอยู่ในป่ามาตลอด^๑

^๑สุวิมล ศักดา และคณะ “รูปแบบและกระบวนการ การอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี”วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๙.

ดังนั้นป่าไม้จึงมีความสำคัญมาก พระพุทธองค์ตรัสต่อสงฆ์สาวกว่า “ป่านี้ตั้งงามสำหรับ ภิกษุผู้กลับมาจากการบิณฑบาต นั่งคุ้ยปลั่ง(นั่งสมาธิ) ตั้งกายตรงดำรงสติเฉพาะหน้า ตั้งใจว่าจะไม่ เลิกนั่งสมาธิราบใดที่จิตยังไม่พ้นกิเลส อาสวะไม่ยึดมั่นด้วยอุปาทาน” พระพุทธองค์ทรงบัญญัติ สิกขาบทห้ามพระสงฆ์ทำลายต้นไม้หรือพรากของเขียว ภูตคามทุกชนิด ห้ามมิให้ขุดดินห้ามถ้ำ ถ้ำ อูจจาละและปัสสาวะ หรือ บ้วนน้ำลายลดต้นไม้หรือแม่น้ำลำธารทรงบัญญัติสิกขาบทคุ้มครองพืชแห่ง ภูตคามวรรคว่า “เป็นปาจิตติยในเพราะพรากภูตคาม” พรากภูตคามหมายถึงการทำให้ภูตคาม หมายถึงการทำให้พืชภายในทุกวิธีไม่ว่าถอน โคนต้นหรือ เด็ดตัวอย่างพระพุทธองค์ตรัสถามภิกษุชาว รัฐอาฬวะว่า พวกเธอตัดต้นไม้และให้คนอื่นตัดจริงหรือพระภิกษุตอบตามจริงว่าพระพุทธเจ้าข้าพระพุทธองค์ทรงตรัสเตือนแล้วบัญญัติสิกขาบทและบทสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงว่า พระบัญญัติเป็นปาจิตติย ในเพราะพรากภูตคาม (พืชพันธุ์อันถูกพรากจากที่แล้วแต่ยังเป็นได้อีก) จึงมีบัญญัติห้ามมิให้พระภิกษุ รูปใดกระทำการอะไรที่เป็นการทำลายต้นไม้และถ้าต้นไม้มีเจ้าของหวงแหนท่านปรับอาบัติในฐานะ อทินนาทาน คือ การถือสิ่งของของที่เจ้าของมิได้ให้ ถ้าเป็นการตัดกิ่งต้นไม้ของตนในหรือของวัดท่าน ปรับอาบัติในข้อที่เป็นการพรากภูตคาม คือหักกิ่งในดอกของต้นไม้แม้แต่การทำลายต้นไม้เป็นเมล็ดที่ ปลุกได้หรือกิ่งต้นไม้จึงล้วนปรับอาบัติทั้งทั้งสิ้นและเป็นการอนุรักษ์สภาพของป่าและต้นไม้จึงมีการ บัญญัติ ทางวินัยว่าห้ามถ้ำอูจจาละปัสสาวะบ้วนน้ำลายลงน้ำในของสดของเขียวทั้งเล็กและใหญ่ รวมทั้งการทิ้งสิ่งสกปรกลงในน้ำและพระวินัยยังบัญญัติกำหนดให้ภิกษุที่สร้างกุฏิ อยู่ตามป่าไม้ ไม่ให้ทำลายต้นไม้โดยไม่ได้รับอนุญาต แม้แต่ได้รับอนุญาตยังทำลายเองไม่ได้และยังต้องระมัดระวังไม่ให้ กุฏิพังลงมาทับต้นไม้ในป่าอีกด้วย^๒

ในตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ก็มีแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชน ด้วยการ สร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านมีความรักหวงแหนป่าชุมชนในถิ่นกำเนิดของตนเพราะป่าไม้เป็นทรัพยากร ที่สำคัญของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ถ้าบริเวณใดมีป่าไม้มากก็就会有ความชุ่มชื้นทำให้อากาศเย็นและมีฝนตก ทำให้เกิดแหล่งน้ำลำธารแต่ถ้าป่าไม้ถูกทำลายจะทำให้เกิดความแห้งแล้งฝนไม่ตกตามฤดูกาลดังนั้นป่าไม้จึงมีประโยชน์แก่คนในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงเป็นแหล่งอาหาร ทางอ้อมช่วยรักษาสภาพแวดล้อมให้อุดมสมบูรณ์ แต่ปัจจุบันนี้ในตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์บางพื้นที่ยังมีการตัดต้นไม้ทำลายป่าอยู่ซึ่งก่อให้เกิดความแห้งแล้งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล และการเกิดสภาวะโลกร้อนซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ในประเทศไทยและทั่วโลกที่ต้องช่วยกันแก้ปัญหาด้วยการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะศึกษาแนวทางอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์เพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนและประชาชนทั้งหลายและเป็นการรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้มีความอุดมสมบูรณ์ เพราะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาประเทศชาติให้ยั่งยืนสืบไป

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า๑๒.

๑.๒ คำถามวิจัย

- ๑.๒.๑ การอนุรักษ์ป่าชุมชนของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอย่างไร?
- ๑.๒.๒ หลักธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชนเป็นอย่างไร ?
- ๑.๒.๓ การเสนอแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรม ของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอย่างไร ?

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการอนุรักษ์ป่าชุมชน ของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์
- ๑.๓.๒ เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน
- ๑.๓.๓ เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรม ของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์” นี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบการลงสัมภาษณ์เชิงลึก โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและนำมาวิเคราะห์ประกอบเนื้อหาในงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

ศึกษาข้อมูลในชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ ฉบับภาษาไทย ภาษาบาลี และข้อมูลชั้นทุติยภูมิ คือ วรรณคดี หนังสือ ตำรา บทความวิชาการ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาเนื้อหาจากเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนในปัจจุบันและหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่า ตลอดจนแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรม

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากร

ผู้วิจัย ได้กำหนดลงพื้นที่ในจังหวัดเขตตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ๘ หมู่บ้าน คือ (๑) บ้านหนองหญ้าร้าง (๒) บ้านโคกกะถิน (๓) บ้านคอกวัว (๔) บ้านหนองหว้า (๕) บ้านจอก (๖) บ้านนาโพธิ์ (๗) บ้านขมิ้น (๘) บ้านหนองตอ ในการลงพื้นที่สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างหรือกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มพระภิกษุ ๕ รูป กลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ จำนวน ๕ คน กลุ่มข้าราชการ และกลุ่มชาวบ้านชายหญิง จำนวน ๒๐ คน รวม ๓๐ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

แนวทาง หมายถึง ทางปฏิบัติที่วางไว้เป็นแนวเพื่อให้การอนุรักษ์ป่าตามหลักพุทธธรรมมีความถูกต้องชอบธรรม ซึ่งยึดตามแนวทางพระพุทธศาสนา

การอนุรักษ์ หมายถึง การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุง และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อจะได้เอื้ออำนวยให้คุณภาพสูงในการสนองความเป็นอยู่ของมนุษย์ตลอดไป และเพื่อประหยัดไว้ใช้ในอนาคต

ป่าชุมชน หมายถึง ไม้สัก พื้นที่ป่าไม้ที่ได้รับการจัดการโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชน และองค์กรชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตามความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เป็นป่าที่ประชาชนเข้าไปใช้สอยตามวิถีชีวิตของคนทุกคนในชุมชนนั้น ทั้งเรื่องการทำมาหากิน ระบบครอบครัว

พุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นคำสอนของพุทธเจ้าทั้งหมดที่อยู่ในพระไตรปิฎก คำอธิบายพระไตรปิฎก โดยอรรถกถาจารย์ ในฝ่ายเถรวาทที่ยึดตามแนวทางในการสังคายนาครั้งแรก และพุทธบริษัทนำมาประพฤติปฏิบัติกัน

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พุทธทาสภิกขุ^๓ กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธศาสนิกกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ” ทุกศาสนาต้องการหยุดความเห็นแก่ตัว เมื่อคนตกเป็นทาสของความเห็นแก่ตัว ไม่ต้องหวังว่าจะมีความสงบ พุทธศาสนิกชนที่แท้จริงต้องปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างจริงจังและจริงใจ เมื่อนั้น เราจึงจะรักษาธรรมชาติไว้ได้ トラบใดที่คนยังมีความเห็นแก่ตัวอยู่ก็ไม่สามารถที่จะป้องกันการทำลายป่าที่เพิ่มขึ้นได้” นั่นคือ ธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัด แต่ความต้องการของมนุษย์มีไม่จำกัด ท่านพุทธทาสเป็นตัวอย่างที่มองปัญหาต่างๆ หรือมองสิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานแห่งปัจเจกสมุปบาท อันประกอบด้วยเหตุและผลที่สอดคล้องกันไปเป็นกระบวนการ วิธีมองสรรพสิ่งโดยผ่านวิธีปัจเจกสมุปบาท ทำให้มองเห็นสิ่งที่มองนั้นอย่างชัดเจนแจ่มแจ้งทุกแง่ ทุกมุม ทั้งโดยย่อและโดยพิสดาร ท่านพุทธทาส อยู่ใกล้ชิดป่าศึกษาเรียนรู้อะไรจากป่ามากมาย ได้รับคุณค่าจากการอยู่ป่าทั้งพัฒนาการด้านกายและจิต

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^๔ กล่าวไว้ในหนังสือ “คนไทยกับป่า” ว่า หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาจะย้ามากในเรื่องระบบของการพึ่งพาอาศัยและนอกจากการพึ่งพาอาศัยกันแล้ว สิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง ก็คือ ความรู้สึกที่ติงามต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลาย ความรู้สึกที่ติงาม อย่างหนึ่งได้แก่คุณธรรมที่เรียกว่า “ความกตัญญู” ความกตัญญูนี้ไม่ใช่มีเฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มันถึงสัตว์และพืชทั้งหลายด้วย ดังมีคาถาพุทธศาสนสุภาษิตบทหนึ่งที่ย้าบ่อยๆ ในพระไตรปิฎกสอนให้รู้คุณแม่แต่คุณประโยชน์ของพืช มีใจความแปลเป็นภาษาไทยว่า “บุคคลนั่งหรือนอนในร่มเงาของตนไม่คิด ไม่พึงหักก้านกิ่งใบของตนไม้นั้น ผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนทราม ” นอกจากนั้นยังกล่าวว่า การจัดการปัญหาของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม จะต้องเข้าใจความเป็นจริงตามหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ถือว่าเป็นตัวสภาวะธรรมของ ธรรมชาติที่จะทำให้มนุษย์มีทัศนคติเท่าที่ ทิฐิที่ถูกต้องในการพัฒนาตัวเอง และเข้าไปเกี่ยวข้อง จัดการกับปัญหาอย่างถูกต้อง ซึ่งสามารถสรุปประเด็นแนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ตั้งอยู่บน พื้นฐานของกฎธรรมชาติ ความจริงเกี่ยวกับสสารสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพที่เรียกว่า พืชินิยาม คือความหลากหลาย

^๓ พุทธทาสภิกขุ, พุทธศาสนิกกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๔

^๔ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), คนไทยกับป่า, (กรุงเทพมหานคร : มลุนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๑๘.

เขมานันทะภิกษุ^๕ กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธศาสนาเถรวาทเป็นอนุรักษนิยมได้อย่างไรบ้าง” ว่า พุทธศาสนาเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมในการแก้ไขปัญหาทั้งในระดับปัจเจกชนและระดับสังคม นั้นมีลักษณะอนุรักษนิยม โดยที่หลักธรรมคำสั่งสอนมีมากถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ซึ่งในธรรมทั้งหมดนั้นมีธรรมจำนวนมากที่กล่าวถึงการอนุรักษป่าไม้ และมีธรรมจำนวนมากอีกเช่นกันที่สามารถจะนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการอนุรักษได้ ไม่ว่าจะเป็นการ ไม่ทำลายป่าไม้หรือต้นไม้ การบำรุงรักษาให้คงสภาพเดิม และการฟื้นฟูหรือปลูกป่าขึ้นใหม่ ดังนั้น พุทธบริษัท อันได้แก่พระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ที่เคร่งครัดย่อมต้องเชื่อฟังหลักคำสอนของพระพุทธองค์ และนำไปปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้เป็นแนวทางที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อการปฏิบัตินั้น

ฉลาดชาย รมิตานนท์^๖ กล่าวไว้ในหนังสือ “ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการแก้ปัญหาที่ดินทำกินของราษฎรและการอนุรักษทรัพยากรป่าไม้” ป่าชุมชนเกิดขึ้นจากการนำเสนอเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย โดยมีการจัดสัมมนาเรื่องป่าไม้สังคมกับการพัฒนาชนบท ได้นำเอาความคิดในการจัดการป่าโดยชุมชน โดยที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่า และร่วมรับผลประโยชน์ด้วย เป็นการเปิดโลกทัศน์ในมิติใหม่ในการจัดการป่าไม้ในเชิงวิชาการของประเทศไทย แนวคิดดังกล่าวได้แพร่เข้าไปยังส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ จากนั้นได้ถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๖ เป็นต้นมา และได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นโครงการพัฒนา ป่าชุมชน งานวิจัยนี้ ได้เสนอให้มีการส่งเสริมป่าชุมชนใน ๓ รูปแบบให้ แพร่หลาย คือ (๑) ป่าชุมชนแบบอนุรักษ (๒) ป่าชุมชนแบบเศรษฐกิจ และ (๓) ป่าชุมชนแบบ อเนกประสงค์

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธีรเดช ชุมณี^๗ ให้ทัศนะในงานวิจัยว่า “การอนุรักษทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนของประชาชนชุมชนบ้านเปรี๊ต ในตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอมะนัง จังหวัดตรัง” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมประชาชนชุมชนบ้านเปรี๊ต มีการอนุรักษทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการอนุรักษทรัพยากรน้ำโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ด้านการอนุรักษทรัพยากรต้นไม้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการอนุรักษทรัพยากรสัตว์น้ำ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และด้านการอนุรักษทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบ ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ดังนี้ เพศ พบว่า ประชาชนที่เป็นเพศชายมีการอนุรักษทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนมากกว่าเพศหญิง อายุ พบว่า ประชาชนในกลุ่มอายุ ๓๑-๔๐ ปี มีการอนุรักษทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนมากกว่ากลุ่มอายุอื่น ๆ ระดับการศึกษา พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. มีการอนุรักษทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนมากกว่ากลุ่มการศึกษา

^๕ เขมานันทะภิกษุ, พุทธศาสนาเถรวาทเป็นอนุรักษนิยมได้อย่างไรบ้าง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักธรรมวิจัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

^๖ ฉลาดชาย รมิตานนท์, ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการแก้ปัญหาที่ดินทำกินของราษฎรและการอนุรักษทรัพยากรป่าไม้ (อัสสัมชัญ), ๒๕๓๒.

^๗ ธีรเดช ชุมณี, “การอนุรักษทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนของประชาชนชุมชนบ้านเปรี๊ตใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอมะนัง จังหวัดตรัง”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

ระดับอื่น ๆ การประกอบอาชีพหลักพบว่าประชาชนที่มีอาชีพหลักทางการประมง (เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ) มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนมากกว่ากลุ่มอาชีพหลักอื่นๆ การประกอบอาชีพเสริม พบว่า ประชาชน ที่ไม่มีอาชีพเสริม มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม พบว่า ประชาชนที่ได้รับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนมากกว่ากลุ่มการรับข่าวสารแหล่งอื่นๆ

สุพิมล ศรศักดิ์ และคณะ^๔ ให้ทัศนะในงานวิจัยว่า “รูปแบบและกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี” สืบเนื่องจากป่าไม้ของประเทศถูกทำลายลงไปเป็นจำนวนมากจนทำให้เกิดผลกระทบที่รุนแรงต่อประชากรก่อให้เกิดภัยพิบัติต่างๆ ตามมามากมาย ทำให้รัฐต้องเร่งออกนโยบาย ในการอนุรักษ์ป่าตลอดทั้งขอความร่วมมือจากหน่วยงานองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ร่วมกันทุกฝ่าย เพื่อให้มีป่าขึ้นมาทดแทนส่วนที่สูญเสียไป ซึ่งการทำลายป่าเพื่อทำการเกษตรและอื่นๆ อีกมาก พื้นที่อันเป็นป่าจึงกลายเป็นที่ทำกินของประชากร ป่าไม้ของไทยได้ลดลงตามลำดับ เนื้อที่ป่าที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก (พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๙) มีจำนวน ๑๕๖ ล้านไร่ หรือประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร เมื่อพลเมืองเพิ่มขึ้นก็จะลดลงเหลือ ๑๒๕ ล้านไร่ หรือประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร และป่าผลิตผลอีก ๑๐๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร ถ้ารักษาป่าไม้ตามแผนดังกล่าวอย่างจริงจัง ก็จะทำให้พื้นที่ป่าคงอยู่ แต่แผนฯ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๑๐ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๙ และฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๔ จนถึงแผนฯ ฉบับที่ ๖ ใน พ.ศ. ๒๕๓๔ เนื้อที่ป่าไม้ได้ถูกบุกรุกทำลายลดน้อยลง เหลือเนื้อที่ป่าเพียง ๒๖ เปอร์เซ็นต์ จากเดิมที่วางไว้ ๕๐ เปอร์เซ็นต์ของเนื้อที่ประเทศและมีแนวโน้มจะลดลงเรื่อยๆ

นิธินาถ เจริญโกคราช^๕ ให้ทัศนะในงานวิจัยว่า “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลอง เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดนกและพันธุ์ไม้ริมคลอง ตำบลบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสกลนคร” ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทั้งในด้านการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม การได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และ การประเมินผลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ในภาพรวมอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมบ่อยครั้งจากการสำรวจชนิดนกและพันธุ์ไม้ริมคลองทั้ง ๓ คลอง พบชนิดนก จำนวน ๕๓ ชนิดและพันธุ์ไม้ จำนวน ๑๙ ชนิด โดยบริเวณริมคลองบางแค จะมีชนิดนกและพันธุ์ไม้ชนิดเด่นบริเวณริมคลองมากกว่า คลองอื่นๆ คือ มีจำนวนนก ๕๐ ชนิด และ ๑๙ ชนิดตามลำดับ ซึ่งจากการสำรวจพบประชากร บริเวณริมคลอง มีแนวทางในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพโดยจัดกิจกรรมรักษา ความสะอาดลำคลองและรักษาพันธุ์ไม้ชายคลอง ทั้งกิจกรรมเก็บขยะ ผักตบชวา สาหร่ายในคลอง การปลูกต้นกล้วย และต้นโกโก้ และการทำสวนผลไม้โดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ

^๔ สุพิมล ศรศักดิ์ และคณะ, “รูปแบบและกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี, ๒๕๕๕), หน้า ๖-๗.

^๕ นิธินาถ เจริญโกคราช, “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลองเพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดนกและพันธุ์ไม้ริมคลอง ตำบลบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสกลนคร”, **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต** (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

ศิริวรรณ โอสถานนท์^{๑๐} ได้เสนอรายงานการวิจัย เรื่อง “พุทธศาสนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” ว่าเป็นความพยายามจะนำพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ซึ่งมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องสรุปได้ดังนี้ วิฤตการณ์สิ่งแวดล้อมเกิดจากมิชฌาติฐิหรือความเห็นผิด อันได้แก่ ทศณะแบบวัตถุนิยม แบบทุนนิยม และแบบลดส่วน (reductionism) พุทธศาสนาสอนให้แก้ปัญหาที่สาเหตุ ดังนั้น พุทธวิธีคือเปลี่ยนความเห็นผิดให้เป็นความเห็นถูก กล่าวคือ เปลี่ยนจากมิชฌาติฐิเป็นสัมมาทิฐิซึ่งได้แก่ ทศณะแบบธรรมชาติ นิยมในทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อว่ามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตามล้วนสัมพันธ์อาศัยซึ่งกันและกัน เช่น ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับโลกธรรมชาติในอัครัญญสูตร ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับมนุษย์ในสังคารกสูตร ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับ สัตว์และมนุษย์ในเทศบรรพชิตกับป่าในพระวินัย เป็นต้น โดยที่ความสัมพันธ์ที่แท้จริงของพุทธ บริษัทเป็นความสัมพันธ์แบบเพื่อนแบบกัลยาณมิตร

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานวิจัย ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑.๗.๑ ขั้นตอนกำหนดกรอบในการวิจัย

กำหนดกรอบเนื้อหาในการวิจัย โดยให้อยู่ในประเด็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ทั้งในแนวคิดของนักวิชาการ แนวคิดของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา กำหนดกรอบเนื้อหาและพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย โดยเน้นที่การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ คัดเลือกประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนและนำมาสนับสนุนแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้

๑.๗.๒ ขั้นตอนศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าเอกสารและรายงานวิจัย โดยค้นคว้าทั้งแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรม และในทัศนะของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ และศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิงานวิจัย หนังสือ เอกสารที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ดังนี้

แหล่งข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิทางพุทธศาสนานั้น คือ (๑) พุทธศาสนิกกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดย พุทธทาสภิกขุ (๒) คนไทยกับป่า โดย พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (๓) พุทธศาสนาเถรวาทเป็นอนุรักษ์นิยมได้อย่างไรบ้าง โดย เขมานันท์ภิกขุ (๔) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการแก้ปัญหาที่ดินทำกินของราษฎรและการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดย ฉลาดชาย รมิตานนท์ (๕) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนของประชาชนชุมชน บ้านเป็ด ในตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอมะนัง จังหวัดตรัง โดย ชีรเดช ชุมณี (๖) รูปแบบและกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี โดยสุพิมล ศรศักดิ์และคณะ (๗) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของ

^{๑๐} ศิริวรรณ โอสถานนท์, “พุทธศาสนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” รายงานการวิจัย (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๑.

ชุมชนริมคลองเพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดนกและพันธุ์ไม้ริมคลองตำบลบางนางลี่ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดสมุทรสงคราม โดยนิธินาถ เจริญโภคราช (๘) พุทธศาสนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” โดย ศิริวรรณ โอสถานนท์ เป็นต้น

๑.๗.๓ ขั้นตอนการเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บข้อมูลภาคสนามมุ่งเน้นหาข้อมูลจากพื้นที่ศึกษาเป็นหลัก คือ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเก็บข้อมูลจากประชกลุ่มพระภิกษุ ๕ รูป กลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ จำนวน ๕ คน กลุ่มข้าราชการและกลุ่มชาวบ้านชายหญิง จำนวน ๒๐ คน รวม ๓๐ รูป/คน โดยใช้วิธีการ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์แบบเป็นทางการ โดยใช้คำถามแบบมีโครงสร้าง และใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง บันทึกข้อมูลการวิจัย โดยมุ่งเน้นเก็บข้อมูลการอนุรักษ์ป่าไม้ เพื่อนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการอนุรักษ์ป่าไม้ตามหลักพุทธธรรม

๑.๗.๔ ขั้นตอนวิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูล

การนำข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามมาตรวจสอบให้ถูกต้อง เพื่อวิเคราะห์ในเชิงสังเคราะห์เนื้อหา อธิบายความให้เห็นข้อเท็จจริง และนำไปเป็นแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ชุมชนตามหลักพุทธธรรม ในตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อตอบโจทย์ในเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ จากนั้นนำเอาข้อมูลต่าง ๆ มาเรียบเรียงเขียนวิทยานิพนธ์ตามโครงสร้างเนื้อหา และนำเอาข้อมูลจากงานวิจัยทั้งหมดมาสรุปผลการวิจัย นำเสนอผลการวิจัยต่อสาธารณะและสอบป้องกันวิทยานิพนธ์

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบการอนุรักษ์ป่าชุมชนของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบหลักธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

บทที่ ๒

การอนุรักษ์ป่าชุมชนของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

โดยพื้นฐานสังคมชนบทไทยชาวบ้านล้วนอาศัยพึ่งพาป่าเพื่อปัจจัย ๔ ซึ่งได้แก่ แหล่งอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และเครื่องนุ่งห่ม ที่มีความสำคัญต่อชีวิตมาเป็นเวลานานแล้ว นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้พึ่งพาน้ำที่มีต้นธารจากป่าเพื่อการเกษตร อาศัยผลผลิตจากป่าเป็นรายได้เสริมนอกเหนือจากการทำเกษตรกรรม อีกทั้งยังเป็นแหล่งที่มาของความเชื่อ ประเพณี ซึ่งเป็นรากฐานความสัมพันธ์ของชุมชน บทบาทของป่าต่อความอยู่รอดของชุมชนจึงมีมาเนิ่นนานและไม่สามารถแยกจากกันได้ ชุมชนพื้นเมืองหรือกลุ่มชนชาติพันธุ์ และชุมชนท้องถิ่นแทบทุกแห่งมีวัฒนธรรมและวิถีปฏิบัติในการจัดการและดูแลรักษาป่า เช่นความเชื่อเรื่องผีที่ดูแลป่า รักษาต้นน้ำ แบบแผนการใช้ทรัพยากรจากป่าอย่างรู้คุณค่า และมีแนวคิดในการรักษาความสมบูรณ์ของป่าผ่านทางพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายไปตามภูมิโนเวศและวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง แม้ว่าชุมชนท้องถิ่นและกลุ่มคนพื้นเมืองจะมีการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งรัฐเองก็มีนโยบายและกฎหมายในการหยุดการทำลายป่าก็ตาม แต่พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยยังมีการลดน้อยถอยลง และการทำลายป่ายังดำรงอยู่ ทั้งนี้ด้วยเหตุปัจจัยทั้งการปฏิบัติ นโยบายและกฎหมายที่ไม่เอื้อและมีความขัดแย้งในตัวนโยบายเองและการปฏิบัติจริง ในขณะที่กรมป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชได้พยายามในการอนุรักษ์และจัดการป่าไม้ เพื่อรักษาขนาดและพื้นที่ของป่า แต่่นโยบายในการส่งเสริมพืชเชิงเดี่ยวที่ต้องใช้พื้นที่ขนาดใหญ่และความต้องการของตลาดมีการขยายตัวและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและกระบวนทัศน์ของคนท้องถิ่น นอกจากนี้กฎหมายป่าไม้ที่ไม่เอื้อและไม่ทันสมัยต่อสถานการณ์ถือเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่น่าไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่กับชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เขตอนุรักษ์ ซึ่งสร้างผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน และทรัพยากรป่าไม้

๒.๑ ความหมายของป่าไม้

ป่าไม้ประกอบไปด้วยต้นไม้ คือ ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ต้นไม้มีอายุยืนยาวเมื่อเปรียบเทียบกับพืชในลักษณะอื่น ๆ บางสายพันธุ์สามารถสูงได้ถึง ๑๑๕ เมตร และบางพันธุ์สามารถมีอายุยืนยาวสองถึงสามพันปี ต้นไม้ทุกชนิดจัดว่าเป็นพืช^๑ แต่พืชบางชนิดอาจไม่จัดว่าเป็นต้นไม้ เช่น พืชเถาขนาดเล็ก กล้วยา สาหร่าย เป็นต้น

^๑ พระมหาวิเศษ ปญญาวิโร. “พุทธศาสนากับการอนุรักษ์ป่าไม้” วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓). หน้า ๔๙.

ความหมายของป่าไม้ (forest) ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่นๆ ในบริเวณผืนป่าไม้เพราะป่าไม้มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคสำหรับมนุษย์ และยังมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม ถ้าป่าไม้ถูกทำลายลงไปมาก ๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น สัตว์ป่า ดิน น้ำ อากาศ ฯลฯ เมื่อป่าไม้ถูกทำลาย จะส่งผลไปถึงดินและแหล่งน้ำด้วย เพราะเมื่อเผาหรือถางป่าไปแล้ว พื้นดินจะโล่งขาดพืชปกคลุม เมื่อฝนตกลงมาก็จะชะล้างหน้าดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินไป นอกจากนี้เมื่อขาดต้นไม้คอยดูดซับน้ำไว้ น้ำก็จะไหลบ่าท่วมบ้านเรือน และที่ลุ่มในฤดูน้ำหลากพอลงฤดูแล้งก็ไม่มีน้ำซึมได้ดินไว้หล่อเลี้ยงต้นน้ำลำธารทำให้แม่น้ำมีน้ำน้อย ส่งผลกระทบต่อมาถึงระบบเศรษฐกิจและสังคม เช่น การขาดแคลนน้ำในการการชลประทานทำให้ทำนาไม่ได้ผลขาดน้ำมาผลิตกระแสไฟฟ้า

ส่วนประกอบของป่าไม้

ป่าไม้ประกอบไปด้วยต้นไม้ซึ่งจัดเป็นอินทรีย์สารชนิดหนึ่ง ต้นไม้ประกอบด้วย เปลือกเป็นส่วนนอกสุดประกอบด้วยเซลล์ที่ตายแล้วกระพี้ ส่วนที่ถัดจากเปลือกเข้าไป จะมีสารที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตของพืช ได้แก่ แป้ง น้ำตาล และโปรตีน ทำให้ไม้เกิดเชื้อราได้ง่ายและมอดชอบกินแก่นไม้ ส่วนที่ถัดจากกระพี้ใจไม้ ใจกลางของไม้จะมีจุดหยุน ๆ ประเภทของไม้

ต้นไม้ที่อยู่ในป่าไม้แบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท โดยถือเอาค่าความแข็งแรงในการตัดของไม้แห้ง และความทนทานตามธรรมชาติของไม้ชนิดนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ได้แก่ ไม้เนื้อแข็ง มีความแข็งแรงสูงกว่า ๑๐๐๐ กิโลกรัมต่อตารางเซนติเมตร มีความทนทานสูงกว่า ๖ ปี ได้แก่ ไม้เคี่ยม ไม้แอ็ก ไม้หลุมพอง ไม้เสลา ไม้สักขี้ควาย ไม้เลียงมัน ไม้รัง ไม้ยมหิน ไม้มะค่าโมง ไม้มะเกลือเลือด ไม้ประดู่ ไม้เต็ง ไม้ตะบูนดำ ไม้ตะคร้อหนาม ไม้ตะคร้อไข่ ไม้แดง ไม้กันเกราไม้เนื้อแข็งปานกลาง มีความแข็งแรง ๖๐๐ ถึง ๑๐๐๐ กิโลกรัมต่อตารางเซนติเมตร มีความทนทาน ๖ ปี ได้แก่ ไม้เหียง ไม้รักฟ้า ไม้ยุง ไม้มะค่าแต้ ไม้พลวง ไม้ขนุน ไม้ตาเสือ ไม้ตะแบก ไม้ตะเคียนหนู ไม้ตะเคียนทอง ไม้กว้าวไม้เนื้ออ่อน มีความแข็งแรงต่ำกว่า ๖๐๐ กิโลกรัมต่อตารางเซนติเมตร มีความทนทานต่ำกว่า ๒ ปี ได้แก่ ไม้อินทนิล ไม้สัก ไม้ยางแดง ไม้พะยอม ไม้พญาไม้ ไม้ทำมัง ไม้ตะบูนขาว ไม้กะบาก ไม้กระเจา ไม้กวาด^๒

ความสำคัญของป่าไม้ที่มีต่อวัดและชุมชน

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาได้เน้นถึงการพึ่งพาอาศัยกัน สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งก็คือความรู้สึกที่ดีงามต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ มนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลายความรู้สึกที่ดีงามเหล่านี้เป็นประโยชน์ที่เอื้ออำนวยซึ่งกันและกัน ที่สำคัญป่าไม้ยังมีประโยชน์ต่อมนุษยชาติ ดังนี้

๑. ป่าไม้มีความสำคัญต่อมนุษย์มาช้านานทั้งอำนวยคุณประโยชน์ด้านปัจจัย ๔ และสร้างความอุดมสมบูรณ์แก่สภาพแวดล้อมคือความพอดีไม่มากหรือน้อยจนเกินไปของธาตุทั้ง ๔ ธาตุดินมีอินทรีย์วัตถุสมบูรณ์เหมาะแก่การเจริญเติบโตของพันธุ์ไม้นานาชนิด ธาตุน้ำ มีเพียงพอแก่การอุปโภค

^๒ กรมป่าไม้, การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักสารนิเทศกรมป่าไม้, ๒๕๔๘), หน้า ๔๙.

บริบทของสรรพชีวิตในบริเวณนั้นและใกล้เคียง ธาตุไฟ มีอุณหภูมิพอเหมาะแก่สัตว์นานาชนิดและพืช นานาชนิดในผืนป่านั้นๆ มีส่วนป้องกันไฟป่าได้ถ้ามีความชุ่มชื้นเพียงพอ ธาตุลมอากาศมีการ หมุนเวียนตลอดเวลา มีส่วนช่วยบรรเทาความรุนแรงอันเกิดแต่พายุเป็นทีที่ทราบกันว่าต้นไม้มี ประโยชน์ทั้งช่วยผลิตออกซิเจน ดูดซับคาร์บอน ทำให้อากาศสดชื่น เป็นร่วมเงาบังแดดร้อน ไปที่ อยู่อาศัยของนก สัตว์แมลง และหลายชนิดเราสามารถกินผล ใบ ราก จากต้นไม้ นอกจากประโยชน์ เล็กๆ น้อยแล้ว ลองมาดูสิว่าต้นไม้มีประโยชน์อย่างไรต่อเมืองและต่อชุมชน

การลดความร้อน การบรรเทาภูมิอากาศ การลดแสงสะท้อนในสภาพภูมิอากาศร้อนชื้นแบบบ้านเรา นั้น การมีพื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่เป็นจำนวนมากเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยลดความรุนแรงของอุณหภูมิ อากาศในเวลากลางวันได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะพื้นที่สีเขียวจะใช้พลังงานความร้อนจากดวง อาทิตย์และสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตโดยการดูดเอาน้ำจากใต้ดินขึ้นมาแปลงสภาพให้เป็นไอน้ำ ผ่านออกทางปากใบ กระบวนการสังเคราะห์แสงดังกล่าวจะต้องใช้พลังงานความร้อนประมาณ ๒.๓ เมกะจูล (๒,๒๐๐ บีทียู) เพื่อทำให้น้ำ ๑ ลิตร เปลี่ยนเป็นไอ ดังนั้นอาจประมาณการได้ว่าในช่วงเวลา กลางวัน (๑๒ ชั่วโมง) ถ้าหากต้นไม้ขนาดใหญ่ต้นหนึ่งสามารถดูดน้ำจากดินขึ้นมาแล้ว แปลงสภาพน้ำ เป็นไอน้ำในอัตราประมาณ ๖๕ ลิตรต่อวันต้นไม้ต้นนั้นจะมีความสามารถในการลดความร้อนให้กับ สภาพแวดล้อม ๒ เทียบเท่ากับเครื่องปรับอากาศขนาด ๑ ตัน หรือประมาณ ๑๒.๖๖ เมกะจูล ต่อ ชั่วโมง (๑๒,๐๐๐ บีทียู ต่อชั่วโมง) การจัดระบบพื้นที่ว่างภายนอก (Organization of System of Outdoor Space) ด้วยการปลูกต้นไม้คลุมบริเวณหรือการใช้ต้นไม้ตกแต่งอาคารเป็นสิ่งสำคัญเพราะ ร่มเงาของต้นไม้ จะช่วยลดความร้อนและลดแสงสะท้อนนอกจากนี้ก็ยังช่วยรักษาสภาพพื้นดิน ช่วยลด เนื้อที่กระจายความร้อนและช่วยปกคลุมพื้นดินให้เกิดความร่มเย็น ในบริเวณที่มีอากาศแห้งมากก็ช่วย เพิ่มความชื้นในอากาศได้ดี

การบรรเทาปรากฏการณ์เกาะความร้อน (Urban Heat Island) เมื่อพื้นดินที่เคยถูกปก คลุมด้วยธรรมชาติถูกแทนที่ด้วยตึกขนาดใหญ่ถนนทางเท้าและสิ่งก่อสร้างอื่นๆ สิ่งก่อสร้างเหล่านี้จะ ดูดความร้อนจากดวงอาทิตย์ไว้มากกว่าที่ธรรมชาติเคยทำได้ส่งผลให้อุณหภูมิของพื้นผิวและอากาศ บริเวณที่เพิ่มสูงขึ้นการสูญเสียพื้นที่สีเขียวและพุ่มไม้ป่าละเมาะได้ไปทำลายกระบวนการระบาย ความ ร้อนออกไปจากบริเวณทั้งส่วนที่ทำให้เกิดร่มเงา และส่วนที่ทำให้เกิดการระเหยของน้ำจากใบไม้ (Evapotranspiration) ซึ่งจะนำความเย็นมาสู่บริเวณนั้นเกาะแห่งความร้อนนี้สามารถเกิดขึ้นได้ทุก ฤดูกาลและทุกเวลา การทำสวนหลังคาเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและลด อุณหภูมิให้กับอาคารและให้กับการเมืองอุณหภูมิพื้นผิวของสวนดาดฟ้าหลังคาอาจต่ำกว่าอุณหภูมิ พื้นผิวของหลังคาทั่วไปได้ถึง ๕๐ องศาเซลเซียส

- การกรองฝุ่นและมลพิษในอากาศ ไหมยนต์สามารถดูดซับผงฝุ่นละอองและมลพิษจาก อากาศในระหว่างการคายน้ำพร้อมกันทั้งปล่อยออกซิเจนออกมาจึงช่วยทำให้มลพิษในอากาศเบาบาง ลงนอกจากนี้การดูดความร้อนแผ่ระหว่างกาคายน้ำก็ยังทำให้อุณหภูมิในบริเวณลดลง เป็นผลให้เกิด หมอกควันลดลงพื้นที่สีเขียวช่วยขจัดผงฝุ่นจากดินทราย เกสรดอกไม้และละอองควัน โดยผิวใบ กิ่ง ก้าน ที่เป็นตัวจับและการคายน้ำยังช่วยเพิ่มความชื้นในอากาศทำให้ฝุ่นละอองเล็กๆในอากาศขึ้นมี น้ำหนักตกลงสู่พื้นเร็วขึ้นถนนสาธารณะที่ปราศจากต้นไม้จะตรวจพบฝุ่นละอองเป็นจำนวน ๓ มากถึง ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ อนุภาคต่ออากาศ ๑ ลิตร เมื่อเทียบกับถนนสภาพ เดียวกันในบริเวณใกล้เคียงแต่ร่วม

รื้อด้วยต้นไม้ขนาดเล็กได้เพียง ๓๐๐๐ อนุ ต่อ ๑ ลิตรของอากาศนอกจากนี้ยังพบว่ายังมีพื้นที่สีเขียวที่มีพุ่มไม้หนาแน่น สามารถกรองละอองอากาศได้ และทำให้ปริมาณฝุ่นละอองลดลงเหลือได้ ระหว่าง ๑ ใน ๑๐๐ หรือ ๑ ใน ๔ จากปริมาณเดิม ต้นไม้สามารถดูดซับมลพิษทางอากาศบางชนิดได้ เช่น คาร์บอนมอนอกไซด์โดยการดูดซับทางใบ ต้นไม้ที่มีอัตราการดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ปานกลางมีค่าการดูดซับเฉลี่ยประมาณ ๑๒-๑๒๐ กิโลกรัมคาร์บอนมอนอกไซด์ต่อตารางกิโลเมตรของพื้นดินต่อวัน

- การดูดสารพิษประเภทโลหะหนัก ไมย่นต้นมีความสามารถดูดเอาอนุสารที่เป็นโลหะหนักจากอากาศเข้าทางปากใบได้เป็นจำนวนมากผลการวิจัยในต่างประเทศพบว่าต้นไม้ใหญ่ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางลำ ต้น ๓๐ เซนติเมตร วัดที่ระดับอก (ต้นชูการ์เมเปิล) จะมีความสามารถดูดละอองอนุโลหะหนัก ได้ดังนี้

- แคลเมียม ๖๐ มิลลิกรัม / ปี
- นิเกิล ๘๒๐ มิลลิกรัม / ปี
- โครเมียม ๑๔๐ มิลลิกรัม / ปี
- ตะกั่ว ๕๒๐๐ มิลลิกรัม / ปี

การลดหรือเพิ่มความเร็วลม ไมย่นต้นและไม้พุ่มหนาๆ ทำหน้าที่เป็นแนวต้านทานลม (Wind Breaker) ได้ดี สามารถลดกำลังลมได้ ร้อยละ ๕๐ ในระยะทางสิบเท่าของความสูงของต้นไม้ นั้นนอกจากนี้เราสามารถใชพื้นที่สีเขียวเป็นตัวกีดขวาง (Block) และเปลี่ยนทิศทางลมได้หรือบังคับให้ลมผ่านช่องทางเข้าไปยังที่ต้องการภายในอาคาร ลดปริมาณลมหวาน (ลมที่พัดเข้าสู่กลุ่มอาคาร แล้วปะทะอาคารสูงๆ แล้วเกิดกระแสมหมุนกลับ)

- การลดเสียงรบกวน วัสดุพืชพันธุ์สามารถช่วยลดระดับเสียงลง ตั้งแต่ประมาณ ๕-๑๕ เดซิเบล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น ความสูงความหนาแน่น ความกว้าง และตำแหน่งที่อยู่ ประกอบกับทิศทางลม ความเร็วลม อุณหภูมิ และความชื้น เป็นต้นวัสดุพืชพันธุ์ที่มีความสามารถในการลดเสียงได้เป็นอย่างดีอย่างไรก็ตามวัสดุที่มีขนาดใหญ่และหยาบ จะมีความสามารถในการกระจายเสียงที่มีความถี่ต่ำ เช่น เสียงดังที่เกิดจากการเริ่มเคลื่อนที่ออกไปของรถบรรทุก เป็นต้น ส่วนวัสดุพืชพันธุ์ที่มีขนาดเล็กมีผิวละเอียดและมีกลุ่มใบหนาแน่นจะมีความสามารถในการกระจายเสียงที่มีความถี่สูงจนถึงปานกลางโดยวัสดุพืชพันธุ์ที่ใช้กันเสียงควรประกอบด้วยไมย่นต้นและไม้พุ่มประกอบกันเนื่องจากไม้พุ่มจะช่วยกันเสียงบริเวณส่วนล่าง ซึ่งไมย่นต้นส่วนใหญ่มักจะไม่มีกิ่งก้านสาขาหนาแน่นพอเพียงในบริเวณนั้นจนถึงพื้นดิน นอกจากนี้ไม้พุ่มควรจะมีตำแหน่งใกล้เคียงกับแหล่งกำเนิดเสียง หรือทางเดินเท้าที่ปูลาดด้วยวัสดุผิวแข็งมากกว่าไมย่นต้นการปลูกต้นไม้เป็นกลุ่มหนา ๓๐ เมตร สูง ๑๒ เมตร สามารถลดเสียงรบกวนจากรถยนต์บนทางหลวงได้ ๕๐% การควบคุมการชะล้างพังทลายของดินและชะลอการไหลของน้ำ ต้นไม้ ไม้พุ่ม ไม้คลุมดินมีประโยชน์ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ โดยช่วยชะล้างการพังทลายของดิน เพิ่มความชุ่มชื้นให้กับดินบรรเทาปัญหาอุทกภัยในบริเวณที่มีการพัฒนาเป็นเมืองส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการอนุรักษ์ดินและน้ำของระบบนิเวศลุ่มน้ำในภาพรวมช่วยให้เกิดชะล้างพังทลายของดินที่ต่ำสุด ช่วยแก้ปัญหาการทับถมของดินตะกอน ป้องกันลำน้ำตื้นเขิน การเกิดอุทกภัย ความแห้งแล้งรวมทั้งช่วยรักษาคุณภาพน้ำเพื่อให้ระบบนิเวศสัตว์หรือพืชที่ต้องอาศัยน้ำนั้นๆ สามารถดำรงอยู่ได้และช่วยประหยัดค่าก่อสร้างระบบระบายน้ำฝนลงได้มาก นอกจากนี้แล้วต้นไม้ยังช่วยลดความตึงเครียดให้กับเราด้วย อาทิ เช่นทำงานเครียดๆ เหนื่อยล้า หรือ

เรียนหนัก ก็สามารถพักสายตามองไม้ใบเขียวให้ความเครียดลดลงได้อย่างดี โรงเรียนสถาบันการศึกษา และหน่วยงานควรปลูกต้นไม้เยอะๆ

๒. ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาแล้วนอกจากมองเห็นประโยชน์ดังกล่าวมา ยังให้ความสำคัญของป่าไม้ในด้านพัฒนามนุษย์ อำนวยประโยชน์สุขขั้นพื้นฐานแก่มวลมนุษย์ เป็นแหล่งการสัณฐานนาการ สร้างความเพลิดเพลินผ่อนคลายความตึงเครียด

๓. ผืนป่าเป็นเสนาสนะอันสงัด เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ควรแก่การเจริญความเพียรทางจิตแก่ผู้ปรารถนาความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งมวลอันมีกิเลสเป็นต้นเหตุ ซึ่งสามารถนำไปสู่ความสุขขั้นสูงสุดคือการเข้าถึงความจริงตามธรรมชาติ^๓

๔. ตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา มีวิธีปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ดำรงอยู่บนเกณฑ์ธรรมชาติเพื่อความคงอยู่ของสรรพสิ่งและสันติสุขของสรรพชีวิตบนพื้นโลก ตามหลักการนี้จึงเห็นได้ชัดว่า พระพุทธศาสนามีส่วนช่วยรักษาดูแลป่าไม้ เบียดเบียนรบกวนหรือทำลายเสียหายนแก่ป่าไม้ พันธุ์ไม้และสรรพชีวิตในผืนป่า รวมทั้งส่งเสริมให้มีการปลูกป่า สร้างสวนป่า เพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้คงอยู่ต่อไป^๔

ประโยชน์ของต้นไม้ที่มีต่อโลกมนุษย์

ต้นไม้เป็นสิ่งมีชีวิตประเภทหนึ่ง มีลักษณะแตกต่างกับมนุษย์หรือสัตว์ทั้งทางกายภาพและรูปแบบการดำรงชีวิต กล่าวคือต้นไม้จะมีรูปร่างเป็นลำต้น แผ่กิ่งก้านสาขาขึ้นกลางอากาศ มีใบไม้สีเขียวปกคลุมส่วนบนของลำต้น โดยลักษณะของลำต้นและใบขึ้นอยู่กับชนิดของต้นไม้ ต้นไม้จะอาศัยการดูดซึมอาหารจากรากที่อยู่ใต้พื้นดิน และไม่สามารถเคลื่อนไหวได้เหมือนกับมนุษย์และสัตว์ ต้นไม้มีประโยชน์มากมาย สามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

ต้นไม้เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของมนุษย์และสัตว์ มาแต่ครั้งโบราณ โดยมีต้นไม้จำนวนมากที่ให้ผล รสชาติอร่อย สามารถนำมาเป็นอาหารได้ นอกจากนั้นส่วนของใบยังสามารถเป็นอาหารของสัตว์ได้หลายชนิด ผลไม้ที่นิยมกันได้แก่ แอปเปิล มะม่วง มะละกอ ฯลฯ

ต้นไม้สามารถเป็นวัตถุดิบชั้นดีในการสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์ได้ โดยเฉพาะไม้ประเภทที่มีเนื้อแกร่งอย่างไม้สัก ไม้มะค่า ไม้มะขาม เป็นต้น โดยมนุษย์รู้จักการสร้างบ้านด้วยไม้มาแต่ครั้งโบราณกาล อย่างบ้านไม้ทรงไทยของบ้านเราก็มีลักษณะเป็นบ้านหมู่ที่สร้างด้วยไม้ทั้งหลัง

ต้นไม้เป็นแหล่งผลิตอากาศ หรือออกซิเจน ที่จำเป็นในการหายใจของมนุษย์และสัตว์ โดยในเวลากลางวัน ต้นไม้จะดูดซึ่มก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เป็นก๊าซของเสียจากตัวคนและสัตว์ ต้นไม้จะใช้ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในการปรุงอาหาร และในระหว่างนั้นมันจะคายก๊าซออกซิเจน ที่จำเป็นต่อมนุษย์และสัตว์ออกมา หมายความว่าทั้งคนและต้นไม้ถือเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรม** ฉบับขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙). หน้า ๘๙.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๐.

^๕ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, **จากธรรมชาติสู่เขตอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติ**, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๓๘) หน้า ๓๙.

ต้นไม้สามารถใช้เป็นร่วมเงา เพื่อบดบังความร้อนจากดวงอาทิตย์ได้ โดยใบของต้นไม้จะใช้แสงเป็นการสังเคราะห์อาหาร ต้นไม้จึงมักมีใบเป็นจำนวนมาก กลุ่มของใบไม้จะช่วยสร้างร่มเงาให้กับคนและสัตว์

ต้นไม้ช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้กับผิวดิน เพราะรากของต้นไม้มีความแข็งแรง สามารถกักเก็บความชื้น แร่ธาตุต่างๆ ให้อยู่ในผิวดินได้ ไม่ทำให้หน้าดินเกิดความเสียหายในเวลาที่ถูกน้ำฝนชะหรือท่วม

ต้นไม้สามารถช่วยชะลอความรุนแรงของเหตุการณ์ธรรมชาติได้ เช่น น้ำท่วม น้ำป่าไหลหลาก เพราะต้นไม้จะเป็นตัวช่วยชะลอความแรงของน้ำ รวมถึงช่วยดูดซับน้ำเหล่านั้นเอาไว้ ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นลดความรุนแรงลง

ต้นไม้บางประเภทที่เป็นไม้สวยงามสามารถสร้างความสุข การพักผ่อนหย่อนใจให้เกิดขึ้นได้ เช่น บอนไซ ต้นไม้ที่ให้ดอกสวยงามประเภทต่างๆ ไม้ประดับ ไม้มงคล เป็นต้น

จากประโยชน์ทั้งหมดที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า ต้นไม้เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญไม่แพ้ทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เลย ดังนั้น เราจึงควรช่วยกันรักษาทรัพยากรที่มีค่าเหล่านี้ให้ดี ไม่ทำลายทิ้งอย่างเปล่าประโยชน์ เพื่อให้เหลือถึงลูกหลานในอนาคต^๖

ความผูกพันของป่าไม้ต่อชุมชน

วิถีชีวิตของชุมชนในชนบทไทยส่วนใหญ่ ผูกพันอยู่กับพื้นที่ป่ามาเป็นระยะเวลายาวนาน มีการอาศัยพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในการดำรงชีวิต แต่ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาการพัฒนาประเทศและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เป็นไปอย่างรวดเร็วมีการใช้ทรัพยากรต่างๆ เป็นวัตถุดิบเพื่อการผลิตจำนวนมาก ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ที่ถูกใช้เกินกว่าศักยภาพ มีการบุกรุกแผ้วถางเปลี่ยนพื้นที่ป่าไม้เป็นที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมทำให้สูญเสียพื้นที่ป่าไม้อย่างถาวร เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรอื่นๆ ตามมา เช่น ทำให้ขาดแคลนน้ำ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ส่งผลให้ทำการเกษตรไม่ได้ผล นอกจากนี้การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้มายังก่อให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงและบ่อยครั้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ปฏิบัติงานด้านป่าไม้กับราษฎรที่อาศัยทรัพยากรป่าไม้ในการดำรงชีวิตจากปัญหาดังกล่าวทำให้จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินการ จากเดิมที่ให้รัฐมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติเพียงฝ่ายเดียวเป็นการกระจายอำนาจโดยให้ราษฎรและองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเช่น ให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายในการคุ้มครองดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่กรมป่าไม้ในฐานะหน่วยงานภาครัฐ ได้ตอบสนองต่อแนวทางดังกล่าว โดยได้นำไปตัดแปลงสู่การปฏิบัติเป็นแผนงานของกรมป่าไม้ในเรื่องการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ หรือที่เรียกว่า “การส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน” โดยการจัดทำโครงการป่าชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน^๗

^๖ เกษม จันทรแก้ว, วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๘๘.

^๗ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ทรัพยากรน้ำและการอนุรักษ์, (กรุงเทพมหานคร : ไทพินอินเตอร์ แอคท์ จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๔๙.

ดังนั้น “การส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน” จึงเป็นภาพรวมการทำงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้หรือเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ ร่วมกับราษฎรในชุมชนและเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายอื่นๆ องค์กรต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเริ่มตั้งแต่พนักงานเจ้าหน้าที่ในส่วนกลาง กรมป่าไม้เริ่มวางแผน คิด จัดทำแผนงานหรือโครงการ พิจารณาขอรับการจัดสรรงบประมาณ จัดส่งให้เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ไปปฏิบัติงานในพื้นที่ในกิจกรรมใดๆ ร่วมกับราษฎรในชุมชน และประสานการดำเนินงานกับเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายอื่นๆ ให้เข้าร่วมหรือให้การสนับสนุน จนเกิดผลในการจัดการป่าไม้ในรูปแบบการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนที่ปฏิบัติทั้งงานในชุมชน หมู่บ้าน งานในพื้นที่ที่ได้รับอนุมัติโครงการป่าชุมชนตามกฎหมายให้ประสบผลสัมฤทธิ์ไปสู่เป้าหมายหลัก คือ ป่ายั่งยืน ประชาชนได้รับประโยชน์ การจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนเน้นกระบวนการสร้างองค์ความรู้จากฐานทรัพยากรพันธุ์พืชที่มีอยู่ในชุมชน ไปสู่แนวทางการจัดการความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ เกิดกลไกการจัดการร่วมกันทั้งชุมชนและการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่เกิดขึ้น ขยายผลข้อค้นพบจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งคนภายในชุมชนและจากภายนอก

โครงการกลยุทธ์การสร้างการเรียนรู้เพื่อขยายผลการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน บ้านนาโพธิ์ ต.นาโพธิ์ อ.นาโพธิ์ มินายธีรวัฒน์ วันทมาตย์ กำนันบ้านนาโพธิ์เป็นหัวหน้าโครงการมุ่งหวังให้คนในชุมชนร่วมกันบ่มเพาะความสำนึกรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่มาช้านาน ทั้งพืชอาหาร พืชสมุนไพร รวมถึงเห็ดหลากหลายชนิด การเจริญพันธุ์ไม้ เขตอนุรักษ์พันธุ์พืชเขตป่าชุมชนในพื้นที่วิจัย บ้านนาโพธิ์ ต.นาโพธิ์ อ.นาโพธิ์ จริยธรรมระหว่างมนุษย์ที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของมนุษย์เอง ซึ่งยังไม่ได้พัฒนาและขาดหายไปหรือถูกละเลย เมื่อพิจารณาหลักจริยธรรมหรือหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแล้วครอบคลุมไม่เพียงแต่ มนุษย์ต่อมนุษย์ มนุษย์ต่อสังคมแต่รวมไปถึงมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอีกด้วยซึ่งปัจจุบันวิถีคิดและทัศนคติแบบพระพุทธศาสนาได้รับความสนใจมากขึ้นในกลุ่มขององค์กรพัฒนาต่างๆ ในอนาคตกระแสความคิดแบบนี้อาจขยายตัวอย่างกว้างขวางมากขึ้น และอาจเป็นที่ยอมรับทั้งโลกตะวันตกและตะวันออกก็เป็นได้ แนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้ ที่ประยุกต์หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนามาใช้โดย ผสมกับความเชื่อ ผสมผสานกับวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นแนวทางหนึ่งที่มีความน่าสนใจ เพราะคนไทยยึดถือศาสนาอย่างดี ความศรัทธาในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาจะสามารถสร้างจิตสำนึกที่ดีให้เกิดทั้งในตัวบุคคลและชุมชนให้กันมาช่วยกันอนุรักษ์ป่า ก่อนที่จะตอบว่า พระพุทธศาสนามีส่วนร่วมและมีวิธีการช่วยแก้ไขปัญหาล้างแ้วลุ่มและการอนุรักษ์ป่าดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพปัญหาของป่าไม้ในประเทศไทยโดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดน่านและจังหวัดพิษณุโลก ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท และของพระสงฆ์ที่มีบทบาทในการส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ โดยเฉพาะการอนุรักษ์ป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของบ้านนาโพธิ์ ต.นาโพธิ์ อ.นาโพธิ์ เพื่อทำความเข้าใจการบริหารจัดการ ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ป่า รวมทั้งแสวงหาแนวร่วมภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าไม้ต่อไป

๒.๒ ความสำคัญของป่าไม้

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่น ๆ เพราะป่าไม้มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคสำหรับมนุษย์ และยังมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม ถ้าป่าไม้ถูก

ทำลายลงไปมาก ๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น สัตว์ป่า ดิน น้ำ อากาศ ฯลฯ เมื่อป่าไม้ถูกทำลาย จะส่งผลไปถึงดินและแหล่งน้ำด้วย เพราะเมื่อเผาหรือถางป่าไปแล้ว พื้นดินจะโล่งขาดพืชปกคลุม เมื่อฝนตกลงมาก็จะชะล้างหน้าดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินไป นอกจากนี้เมื่อขาดต้นไม้คอยดูดซับน้ำไว้ น้ำก็จะไหลบ่าท่วมบ้านเรือน และที่ลุ่มในฤดูน้ำหลากพอถึงฤดูแล้งก็ไม่มีน้ำซึมได้ดินไว้หล่อเลี้ยงต้นน้ำลำธารทำให้แม่น้ำมีน้ำน้อย ส่งผลกระทบต่อมาถึงระบบเศรษฐกิจและสังคม เช่น การขาดแคลนน้ำในการการชลประทานทำให้ทำนาไม่ได้ผลขาดน้ำมาผลิตกระแสไฟฟ้าป่าประเภทที่ไม่ผลัดใบ (Evergreen) ป่าประเภทนี้มองดูเขียวชอุ่มตลอดปี เนื่องจากต้นไม้แทบทั้งหมดที่ขึ้นอยู่เป็นประเภทที่ไม่ผลัดใบ ป่าชนิดสำคัญซึ่งจัดอยู่ในประเภทนี้^๔ ได้แก่

๑. ป่าดงดิบ (Tropical Evergreen Forest or Rain Forest)

ป่าดงดิบที่มีอยู่ทั่วในทุกภาคของประเทศ แต่ที่มีมากที่สุด ได้แก่ ภาคใต้และภาคตะวันออก ในบริเวณนี้มีฝนตกมากและมีความชื้นมากในท้องที่ภาคอื่น ป่าดงดิบมักกระจายอยู่บริเวณที่มีความชุ่มชื้นมาก ๆ เช่น ตามหุบเขาริมแม่น้ำลำธาร ห้วย แหล่งน้ำ และบนภูเขา ซึ่งสามารถแยกออกเป็นป่าดงดิบชนิดต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ ป่าดิบชื้น (Moist Evergreen Forest)

เป็นป่ารกทึบมองดูเขียวชอุ่มตลอดปีมีพันธุ์ไม้หลายร้อยชนิดขึ้นเบียดเสียดกันอยู่มักจะพบกระจัดกระจายตั้งแต่ความสูง ๖๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเล ไม้ที่สำคัญก็คือ ไม้ตระกูลยางต่าง ๆ เช่น ยางนา ยางเสียน ส่วนไม้ชั้นรอง คือ พวกไม้กอ เช่น กอน้ำ กอเดียว

๑.๒ ป่าดิบแล้ง (Dry Evergreen Forest)

เป็นป่าที่อยู่ในพื้นที่ค่อนข้างราบมีความชุ่มชื้นน้อย เช่น ในแถบภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๓๐๐-๖๐๐ เมตร ไม้ที่สำคัญได้แก่ มะคาโม่ง ยางนา พยอม ตะเคียนแดง กระบากลัก และตาเสือ สวนปาล์ม

๑.๓ ป่าดิบเขา (Hill Evergreen Forest)

ป่าชนิดนี้เกิดขึ้นในพื้นที่สูง ๆ หรือบนภูเขาตั้งแต่ ๑,๐๐๐ - ๑,๒๐๐ เมตร ขึ้นไปจากระดับน้ำทะเล ไม้ส่วนมากเป็นพวก Gymnosperm ได้แก่ พวกไม้ซุนและสนสามพันปี นอกจากนี้ยังมีไม้ตระกูลกอกขึ้นอยู่ พวกไม้ซุนที่สองรองลงมาได้แก่ เป้ง สะเดาซาง และขมิ้นต้น

๒. ป่าสนเขา (Pine Forest)

ป่าสนเขามักปรากฏอยู่ตามภูเขาสูงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ซึ่งมีความสูงประมาณ ๒๐๐-๑๘๐๐ เมตร ขึ้นไปจากระดับน้ำทะเลในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บางที่อาจปรากฏในพื้นที่สูง ๒๐๐-๓๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเลในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ป่าสนเขามีลักษณะเป็นป่าโปร่ง ชนิดพันธุ์ไม้ที่สำคัญของป่าชนิดนี้คือ สนสองใบ และสนสามใบ ส่วนไม้ชนิดอื่นที่ขึ้นอยู่ด้วยได้แก่พันธุ์ไม้ป่าดิบเขา เช่น กอชนิดต่าง ๆ หรือพันธุ์ไม้ป่าแดงบางชนิด คือ เต็ง รัง เหียง พลวง เป็นต้น

๓. ป่าชายเลน (Mangrove Forest)

^๔ พระมหาวิเศษ ปญญาชิโร. “พุทธศาสนากับการอนุรักษ์ป่าไม้”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓). หน้า ๔๙.

บางที่เรียกว่า "ป่าเลนน้ำเค็ม" หรือป่าเลน มีต้นไม้ขึ้นหนาแน่นแต่ละชนิดมีรากค้ำยันและรากหายใจ ป่าชนิดนี้ปรากฏอยู่ตามที่ดินเลนริมทะเลหรือบริเวณปากน้ำแม่น้ำใหญ่ ๆ ซึ่งมีน้ำเค็มท่วมถึงในพื้นที่ภาคใต้มีอยู่ตามชายฝั่งทะเลทั้งสองด้าน ตามชายทะเลภาคตะวันออกมีอยู่ทุกจังหวัดแต่ที่มากที่สุดคือ บริเวณปากน้ำเวฬุ อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ตามป่าชายเลน ส่วนมากเป็นพันธุ์ไม้ขนาดเล็กใช้ประโยชน์สำหรับการเผาถ่านและทำฟืนไม้ชนิดที่สำคัญ คือ โกงกาง ประสัก ถั่วขาว ถั่วขำ โปรง ตะบูน แสมทะเล ลำพูและลำแพน ฯลฯ ส่วนไม้พื้นล่างมักเป็นพวกโปรงทะเล เหงือกปลาหมอ ปอทะเล และเป้ง เป็นต้น

๒.๓ การอนุรักษ์ป่าไม้

แนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์นั้นเน้นที่การป้องกันการทำลายป่า การทำลายป่า คือ สภาวะของป่าตามธรรมชาติที่ถูกทำลายโดยการตัดไม้และการเผาป่า เกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ เช่น การนำต้นไม้และถ่านไม้มาใช้หรือจำหน่ายเป็นโภคภัณฑ์ ในระหว่างที่ทำการเลี้ยงสัตว์ เพาะปลูก และตั้งถิ่นฐาน บนพื้นที่ว่าง การตัดไม้โดยไม่ปลูกทดแทนด้วยจำนวนที่เพียงพอ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อที่อยู่อาศัย ต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และปัญหาความแห้งแล้ง ซึ่งส่งผลเสียต่อการกักเก็บก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศโดยพืช พื้นที่ป่าที่ถูกทำลายโดยมากจะเกิดความเสียหายจากการพังทลายของหน้าดิน และพื้นที่มักด้อยคุณภาพลงจนกลายเป็นที่ดินที่ทำประโยชน์ไม่ได้ นอกเหนือไปจากการให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดกับเรื่องของดินและน้ำแล้ว แนวคิดและทฤษฎีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ยังคำนึงถึงความสอดคล้องเกื้อกูลกันระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด ความเข้าใจถ่องแท้ถึงธรรมชาติและสภาวะตามธรรมชาติตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติของพระองค์นั้นทำให้เกิดแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องของทรัพยากร

ป่าไม้ และเรื่องของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในด้านต่างๆ ซึ่งในส่วนแรกนี้ ตัวอย่างที่พอจะแสดงให้เห็นเป็นสังเขป คือ

ป่า ๓ อย่าง ป่าไม้ ๓ อย่างเป็นแนวคิดของการผสมผสานความต้องการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ควบคู่ไปกับความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ เพื่อป้องกันมิให้เกษตรกรเข้าบุกรุกทำลายป่าไม้ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ จึงควรให้ดำเนินการปลูกป่า ๓ อย่าง เพื่อประโยชน์ ๔ อย่าง ป่าสำหรับไม้ใช้สอย ป่าสำหรับเป็นไม้ผล และป่าสำหรับเป็นเชื้อเพลิง ป่าหรือสวนป่าเหล่านั้นนอกจากเป็นการเกื้อกูลและอำนวยความสะดวก ๓ อย่างนั้นแล้ว ป่าไม้นี้ไม่ว่าจะเป็นชนิดใดก็จะอำนวยความสะดวกในการอนุรักษ์ดินและน้ำ และคงความชุ่มชื้นเอาไว้ อันเป็นการอำนวยความสะดวกอย่างที ๔ ซึ่งเป็นผลพลอยได้^๙

โครงการ “ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความเข้าใจพระทัยอย่างลึกซึ้งถึงวิถีแห่งธรรมชาติ โดยที่ได้พระราชทานแนวคิดว่างบางครั้งป่าไม้ก็เจริญเติบโตขึ้น

^๙ นิวัติ เรืองพานิช, การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรุงเทพมหานคร: เฉลิมชัยการพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๒๙.

เองตามธรรมชาติ ขอเพียงอย่าเข้าไปรบกวนและทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หากปล่อยไว้ตามสภาพธรรมชาติชั่วระยะเวลาหนึ่งป่าไม้ก็จะขึ้นสมบูรณ์เอง การระดมปลูกป่าด้วยความไม่เข้าใจ เช่น ปอกเปลือกหน้าดินซึ่งมีคุณค่ามากออกไป และปลูกพันธุ์ไม้ซึ่งไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและระบบนิเวศน์บริเวณนั้น นอกจากต้นไม้ที่ปลูกไว้จะตายโดยไม่ได้ประโยชน์แล้วยังทำลายสภาพแวดล้อมอีกด้วยแนวความคิดที่ลึกซึ้งนี้ จึงเป็นที่มาของคำว่า "ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก" ซึ่งเป็นที่ยึดถือกันในหมู่ผู้รู้ทั่วไป

โครงการ “ฝายชะลอความชุ่มชื้น” (Check Dam) ก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่เกิดจากพระปรีชาสามารถอันยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงคิดค้นขึ้นเพื่อเป็นวิธีการในการสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ป่าไม้ด้วยวิธีง่ายๆ และประหยัด และได้ผลดีนั้นคือการสร้างฝายเล็กๆ ให้สอดคล้องไปกับสภาพธรรมชาติ โดยการใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ฝายชะลอความชุ่มชื้น (Check Dam) มีอยู่ ๒ ประเภทคือ ฝายต้นน้ำลำธาร สำหรับกักกระแสน้ำไว้ให้ไหลช้าลง และสามารถซึมลงได้ผิวดินเพื่อสร้างความชุ่มชื้นในบริเวณนั้น และอีกประเภทหนึ่งคือ ฝายดักตะกอนดิน และทรายมิให้ไหลลงสู่แหล่งน้ำเบื้องล่าง ฝายทั้ง ๒ ประเภทสามารถสร้างความชุ่มชื้นและชะลอความชุ่มชื้นและระบบวงจรน้ำที่อำนวยประโยชน์แก่การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพดียิ่งดังตัวอย่างที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

แนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกประการหนึ่งก็คือ ทฤษฎีในการแก้ไขปัญหาคความแห้งแล้งและการขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรมโดยการดำเนินการตามแนว "ทฤษฎีใหม่" อันเป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ซึ่งมีอยู่จำกัดให้ก่อประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันก็มีน้ำไว้ใช้ตลอดปีเป็นการอำนวยประโยชน์ต่อทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปด้วย^{๑๐}

๒.๔ ปัญหาการทำลายป่าไม้

เครือข่ายชุมชนของพุทธศาสนิกชนตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์นั้นได้ร่วมมือกันในการปกป้องป่าชุมชนจากการทำลายป่า การทำลายป่า คือ สภาวะของป่าตามธรรมชาติที่ถูกทำลายโดยการตัดไม้และการเผาป่า เกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ เช่น การนำต้นไม้และถ่านไม้มาใช้หรือจำหน่ายเป็นโภคภัณฑ์ ในระหว่างที่ทำการเลี้ยงสัตว์ เพาะปลูก และตั้งถิ่นฐาน บนพื้นที่ว่าง การตัดไม้โดยไม่ปลูกทดแทนด้วยจำนวนที่เพียงพอ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อที่อยู่อาศัย ต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และปัญหาคความแห้งแล้ง ซึ่งส่งผลเสียต่อการกักเก็บก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศโดยพืช พื้นที่ป่าที่ถูกทำลายโดยมากจะเกิดความเสียหายจากการพังทลายของหน้าดิน และพื้นที่มักด้อยคุณภาพลงจนกลายเป็นที่ดินที่ทำประโยชน์ไม่ได้ การทำลายป่า คือ สภาวะของป่าตามธรรมชาติที่ถูกทำลายโดยการตัดไม้และการเผาป่า เกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ เช่น การนำต้นไม้และถ่านไม้มาใช้หรือจำหน่ายเป็นโภคภัณฑ์ ในระหว่างที่ทำการเลี้ยงสัตว์ เพาะปลูก และตั้งถิ่นฐาน บนพื้นที่ว่าง การตัดไม้โดยไม่ปลูกทดแทนด้วยจำนวนที่เพียงพอ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อที่อยู่อาศัย ต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และปัญหาคความแห้งแล้ง ซึ่งส่งผลเสียต่อการกักเก็บก๊าซ

^{๑๐} ปริญญา นุดาลัยและคณะ, การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการการสมมนาเพื่อการอนุรักษ์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๙.

คาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศโดยพืช พื้นที่ป่าที่ถูกทำลายโดยมากจะเกิดความเสียหายจากการพังทลายของหน้าดิน และพื้นที่ที่มีกต้อยคุณภาพลงจนกลายเป็นที่ดินที่ทำประโยชน์ไม่ได้สาเหตุที่เป็นต้นกำเนิดของการทำลายป่าที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีมากมาย รวมถึงการทุจริตของหน่วยงานรัฐบาล การกระจายความมั่งคั่งและอำนาจอย่างไม่เสมอภาค การเพิ่มขึ้นของประชากร และการพัฒนาเป็นเมือง

การทำลายป่าคือ สภาวะของป่าตามธรรมชาติที่ถูกทำลายโดยการตัดไม้และการเผาป่า เกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุเช่นการนำต้นไม้และถ่านไม้มาใช้หรือจำหน่ายเป็นโภคภัณฑ์ในระหว่างที่ทำการเลี้ยงสัตว์เพาะปลูกและตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ว่าง การตัดป่าไม้โดยไม่ปลูกทดแทนด้วยจำนวนที่เพียงพอ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อที่อยู่อาศัย ต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และปัญหาความแห้งแล้ง ซึ่งส่งผลเสียต่อการกักเก็บก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศโดยพืช พื้นที่ป่าที่ถูกทำลายโดยมากจะเกิดความเสียหายจากการพังทลายของหน้าดิน และพื้นที่ที่มีกต้อยคุณภาพลงจนกลายเป็นที่ดินที่ทำประโยชน์ไม่ได้สาเหตุที่เป็นต้นกำเนิดของการทำลายป่าที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีมากมาย รวมถึงการทุจริตของหน่วยงานรัฐบาล การกระจายความมั่งคั่งและอำนาจอย่างไม่เสมอภาค การเพิ่มขึ้นของประชากร และการพัฒนาเป็นต้น รูปแบบการทำลายป่าที่สำคัญ^{๑๑} มีดังต่อไปนี้

๑. การทำไร่เลื่อนลอย ชาวเขาแผ้วถางป่าเพื่อปลูกพืชไร่อยู่ตามภูเขาสูง โดยเฉพาะป่าดงดิบเขาบริเวณต้นน้ำลำธาร

๒. การบุกรุกป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ พบได้ทั่วไปในเขตภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก มีการเปลี่ยนพื้นที่ป่าไม้อันอุดมมาเป็นไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง หรือปอ เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่รุนแรงและมีอยู่กว้างขวางมากทั้งในสามภาคของประเทศไทย

๓. การบุกรุกป่าเพื่อเข้าไปตั้งถิ่นฐานใหม่ การทำลายป่าในรูปลักษณะนี้มองได้ชัดเจนจากการจัดที่ดินทำกินของนิคมต่างๆ เช่นนิคมสหกรณ์ที่ดิน นิคมชาวเขา ฯลฯ นอกจากนี้ ใน ภาคเหนือ มีพื้นที่ราบค่อนข้างจำกัด เมื่อประชากรเพิ่มขึ้น จึงมีการขยายพื้นที่ทำมาหากินจากที่ราบขึ้นไปบนเขา

๔. ไฟป่า มีผลทำลายเศษไม้ ใบไม้ ลูกไม้ เมล็ดไม้ สัตว์และแมลง กระทั่งต้นไม้ในป่าไปพร้อมกัน ทำให้ผิวดินในป่าที่ถูกไฟไหม้แข็ง ขาดคุณภาพในการดูดซึมและซับน้ำ จึงทำให้เกิดน้ำไหลบ่าหน้าดิน (surface runoff) มากเมื่อฝนตก เมื่อน้ำไหลบ่าหน้าดินมาก น้ำฝนที่ตกลงมาจะท่วมล้นฝั่งลำห้วย นอกจากนี้น้ำยังทำให้เกิดการกัดเซาะตามลำน้ำ ทำให้น้ำขุ่น ผิวดินบริเวณเดิมก็จะขาดความโอชะไป น้ำพัดพาเอาตะกอนไปท่วมไร่นา พืชผลเสียหาย เป็นการเพิ่มความเสียหายแก่ทรัพย์สินและพืชผลเป็นทวีคูณ

การทำเหมืองเปิด (Strip Mining) การทำลายป่ารูปแบบนี้นับว่าร้ายแรงมาก มีการเปิดหน้าดินออกเพื่อขุดหาแร่ เมื่อพื้นดินปราศจากสิ่งปกคลุม ฝนตกลงมากระทบกับพื้นดินโดยตรง ไม่มีต้นไม้ที่จะสกัดหรือสิ่งปกคลุมดินที่จะซับหรือดูดซับน้ำเอาไว้ ทำให้เกิดน้ำไหลบ่าหน้าดินมาก และมีการกัดเซาะที่รุนแรงตามลำห้วย ลำธาร หรือบริเวณใกล้เคียงที่ท่วมทันถึง มีความรุนแรงทำความเสียหายแก่ทรัพย์สิน ไร่นา และนำความเดือดร้อนมาสู่ผู้บริโภครวมถึงคนในท้องถิ่น

^{๑๑} กรมป่าไม้, การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักสารนิเทศกรมป่าไม้, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

๒.๕ ผลกระทบต่อชุมชน

จากการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายในอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ช่วยให้เราทราบว่าผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน ถ้าต้องการรับประทานอาหารต้องเอาพืช ผลไม้ จากในป่าหรือต้องใช้ที่ดินเพาะปลูก ถ้าต้องการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ก็จำเป็นต้องตัดต้นไม้ในป่าเอามาสร้างบ้านจะทำให้จำนวนต้นไม้^{๑๒} ป่าไม้ ลดลง และถาลลดลงมาก ๆ จะทำให้ธรรมชาติเสียความสมดุล ความสัมพันธ์ในระหว่างสิ่งแวดล้อมจะเปลี่ยนแปลงไป ฝนอาจจะตกน้อยจนทำให้แห้งแล้ง หรืออาจจะเกิดน้ำท่วมได้ เพราะไม่มีป่าไม้ที่ช่วยทำให้น้ำถูกดูดซึมซับอยู่ที่ดิน ในขณะที่เดียวกันถ้าเราช่วยกันปลูกต้นไม้ ไม่ว่าจะต้นเล็กหรือต้นใหญ่ก็ตามจะช่วยทำให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนของเราดีขึ้น จะมีต้นไม้เขียวชอุ่มมาก ป่าไม้ก็อุดมสมบูรณ์ ซึ่งก็มีส่วนทำให้ฝนตก ไม่แห้งแล้ง และยังช่วยไม่ให้เกิดน้ำท่วมได้ เพราะน้ำจะถูกดูดซึมไว้ในป่าและถูกปล่อยให้เราได้ใช้กันตลอดทั้งปี ด้วยวิถีทางธรรมชาติ ต้นไม้ยังช่วยทำให้อากาศบริสุทธิ์ด้วย เพราะในเวลากลางวันต้นไม้จะหายใจเอาก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และคายก๊าซออกซิเจนออกมา ซึ่งเป็นก๊าซที่มนุษย์เราต้องการในการหายใจ นอกจากนี้ ต้นไม้ยังช่วยทำให้บ้านเมืองและชุมชนมีความสวยงามร่มเย็นน่าอยู่อาศัยมากขึ้นไม่ว่ามนุษย์จะอยู่ ณ ที่แห่งใด จะตั้งชุมชนใหญ่หรือเล็กก็ตาม トラบใดที่มนุษย์ยังต้องอาศัยพึ่งพาธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแล้ว ก็ย่อมจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมได้ แม้ว่าจะมีมนุษย์อยู่เพียงคนเดียวในโลก สิ่งแวดล้อมก็ถูกทำลายได้เหมือนกัน เป็นต้นว่า^{๑๓} มนุษย์เก็บเกี่ยวเอาพืชพันธุ์ไม้และล่าสัตว์เป็นอาหาร ตัดไม้ในป่าเอามาสร้างที่อยู่อาศัยและทำเชื้อเพลิงและมนุษย์ก็ยังขับถ่ายของเสียลงสู่สิ่งแวดล้อม แต่มนุษย์เพียงคนเดียวก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมไม่มากนัก แต่เมื่อใดก็ตามที่มีมนุษย์มากขึ้น ความต้องการใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็มากขึ้นตามไปด้วย เพราะแต่ละคนต่างก็มีส่วนในการทำลายสิ่งแวดล้อมคนละมากบ้างน้อยบ้าง เมื่อรวมทั้งหมดแล้วสิ่งแวดล้อมในชุมชนจะถูกทำลายอย่างมาก และปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด

๒.๖ ผลกระทบต่อประเทศชาติ

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำลายป่าไม้นั้นส่งผลทั้งต่อระดับชุมชนตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์แล้ว ยังส่งผลไปจนถึงระดับประเทศ ซึ่งเราสามารถสรุปผลกระทบที่มีต่อประเทศชาติได้^{๑๓} ดังนี้

๑.ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรดิน ทำให้เกิดการชะล้างพังทลายของดิน ปกติพืชพรรณต่างๆ ของต้นไม้ ไม้พุ่ม วัชพืชต่างๆ ทุกส่วนของต้นไม้มีบทบาท ในการช่วยสกัดกั้นไม่ให้ฝนตกถึงดินโดยตรง ความต้านทานการไหลบ่าของน้ำ ช่วยลดความเร็วของน้ำที่จะพัดพาหน้าดินไป มีส่วนของรากช่วยยึดเหนี่ยวดินไว้ทำให้เกิดความคงทนต่อการพังทลายมากยิ่งขึ้น แต่หากพื้นที่ว่างเปล่าอัตราการพังทลายของดินจะเกิดรุนแรง การสูญเสียดินจะเพิ่มขึ้น ส่งผลทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ บริเวณพื้นดินที่ไม่มีวัชพืชหรือป่าไม้ปกคลุม การพัดพาดินโดยฝนหรือลมจะเกิดขึ้นได้มากโดยเฉพาะบริเวณผิวหน้าดิน

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๙.

^{๑๓} กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, จากธรรมชาติสู่เขตอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติ. (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๓๘), หน้า ๔๐.

๒.ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรน้ำ ทำให้เกิดน้ำท่วมในฤดูฝน การกระทำใด ๆ ที่รบกวนดิน เช่น การตัดไม้ทำลายป่า ไฟป่า การชักลากไม้ ทำให้ผิวดินแน่น จำนวนรูพรุนขนาดใหญ่ลดลง การซึมของน้ำผ่านผิวดินลดลง ก่อให้เกิดน้ำไหลบ่าหน้าผิวดินเพิ่มมากขึ้นจนระบายน้ำไม่ทัน

๓.อุทกภัยในพื้นที่ตอนล่างได้ทำให้เกิดความแห้งแล้งในฤดูแล้ง^{๑๔} การแผ้วถางทำลายป่าต้นน้ำเป็นบริเวณกว้างทำให้พื้นที่ป่าไม้ไม่ติดต่อกันเป็นผืนใหญ่ ทำให้เกิดการระเหยของน้ำจากผิวดินสูง แต่การซึมผ่านผิวดินต่ำ ดินดูดซับและเก็บน้ำภายในดินน้อยลง ทำให้น้ำหล่อเลี้ยงลำธารมีน้อยหรือไม่ มี ลำธารจะแห้งขอด เกิดความแห้งแล้งและการขาดแคลนน้ำ ได้มีการรณรงค์เกี่ยวกับการเกิดภาวะขาดแคลนน้ำอย่างกว้างขวาง โดยขอให้ทุกคนประหยัดการใช้น้ำพร้อมกับข้อเสนอแนะวิธีการใช้น้ำในทุกรูปแบบ เพื่อลดการสูญเสียของน้ำที่ใช้อุปโภค บริโภค คุณภาพน้ำเสื่อมลง คุณภาพน้ำทั้งทางกายภาพ เคมี และชีวภาพล้วนด้อยลง ถ้ามีการเปลี่ยนแปลง หรือทำลายพื้นที่ป่า การปนเปื้อนของดิน ตะกอนที่น้ำพัดพาด้วยการไหลบ่าผ่านผิวดิน นอกจากนี้ การปราบวัชพืชหรืออินทรีย์ต่างๆ ที่อยู่ในแนวทางเดินของน้ำ ก่อให้เกิดการปนเปื้อนและสร้างความสกปรกต่อน้ำได้ และมีแนวโน้มมากขึ้น ทำให้ไม่สามารถนำน้ำมาใช้ในการอุปโภคบริโภคได้ ตะกอนที่อยู่ในแหล่งน้ำหรือลงสู่ทะเลจะทำให้น้ำอยู่ในสภาพขุ่นข้น ทำให้แสงจากดวงอาทิตย์ซึ่งมีความสำคัญในการสังเคราะห์แสงไม่สามารถส่องไปได้ เป็นการขัดขวางกระบวนการสังเคราะห์ด้วยแสงของพืชน้ำ ส่งผลกระทบต่อการประมงในทางอ้อม

๔.ส่งผลในด้านเศรษฐกิจและสังคม ไม่มีราคาแพง จากการสำรวจความต้องการใช้ไม้ในประเทศพบว่าสูงและไม่เพียงพอกับความต้องการ ผู้ที่ต้องการใช้ก็ต้องลักลอบตัดไม้ในป่า เมื่อมีความต้องการมากขึ้น ราคามักจะแพงจึงเป็นเหตุให้เกิดอาชญากรรมขึ้นใหม่คือการลักลอบตัดไม้ขาย การอพยพย้ายถิ่น เนื่องจากพื้นที่ป่าไม่ถูกทำลาย พื้นดินขาดความอุดมสมบูรณ์หรือจากฝนตกหนักพร้อม ๆ กับการเกิดการพังทลายของดินลงมาจากพื้นที่ป่าถูกทำลาย พัดพาบ้านเรือนสิ่งของต่างๆ และทำลายชีวิตมนุษย์อย่างเตรียมตัวไม่ทัน การอพยพไปอยู่ถิ่นใหม่จึงเกิดขึ้นเนื่องจากถิ่นเก่าไม่ปลอดภัยต่อการดำรงอยู่

๕.ส่งผลต่อการเมือง การปิดป่า เป็นนโยบายหนึ่งที่รัฐบาลได้กระทำเพื่อป้องกันการทำลายพื้นที่ป่า ทำให้เกิดปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยกล่าวกันว่ายิ่งปิดป่าก็จะถูกลักลอบตัดไม้ยิ่งขึ้น การหาเสียงกับพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมให้ราษฎรทำกิน จากการที่ป่าไม่ถูกทำลายจนเกิดสภาพเสื่อมโทรม การโฆษณาหาเสียงของผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้ให้คำมั่นสัญญากับราษฎรไว้ว่า ถ้าตนเองได้เป็นผู้แทนแล้วจะพยายามหาหนทางให้ราษฎรมีกรรมสิทธิ์ในพื้นที่ทำกิน เมื่อได้รับการเลือกตั้งก็วิ่งเต้นเพื่อให้ราษฎรได้มีสิทธิ์ตามที่ตนเองได้รับปากไว้ นับว่าเป็นปัญหาการเมืองระดับประเทศที่สำคัญต้องซื้อไม้จากต่างประเทศ เพราะว่าพื้นที่ป่าดั้งเดิมที่เคยใช้ประโยชน์อย่างอุดมสมบูรณ์ได้ถูกทำลายลง ต้นไม้ที่จะนำมาใช้ประโยชน์หมดไปแต่ความต้องการใช้ไม้เพื่อกิจการต่าง ๆ ยังคงมีอยู่และยิ่งทวีความต้องการมากขึ้น ทางหนึ่งที่กระทำอยู่คือการซื้อไม้จากต่างประเทศทำให้เงินตราออกนอกประเทศปีละมาก ๆ

๖.ส่งผลต่อสัตว์และพืชพรรณในธรรมชาติของประเทศ สัตว์ป่าและพืชพรรณธรรมชาติ เมื่อป่าถูกทำลายสัตว์ป่าไม่มีที่อยู่อาศัย ทำลายแหล่งอาหาร และทำลายแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ป่า

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๙.

นอกจากนี้ยังทำให้การหมุนเวียนแร่ธาตุในระบบนิเวศเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่งผลให้ความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศเปลี่ยนไป อาจเป็นผลให้พืชและสัตว์บางชนิดลดจำนวนลงหรืออาจทำให้เกิดการสูญพันธุ์ไปจากประเทศ

๗.การแย่งชิงทรัพยากรป่าไม้ระหว่างประเทศ ในปัจจุบันสงครามเพื่อแย่งชิงทรัพยากรของประเทศอื่นกำลังรุนแรง ซึ่งสงครามนี้ก็มีทั้งสงครามเศรษฐกิจและสงครามการใช้กำลังอาวุธ ประเทศที่มีอำนาจมีเทคโนโลยีสูงก็ใช้เศรษฐกิจ การเมืองและเทคโนโลยีเพื่อกอบโกยเอาทรัพยากรของประเทศอื่นมาเป็นของประเทศตนเอง ถ้าประเทศใดไม่ยินยอมหรือขัดขวางก็หาทางใช้กำลังอาวุธเข้าบังคับควบคุม ส่วนประเทศที่เสียเปรียบก็จะใช้สงครามแบบกองโจร คือซุ่มทำร้ายหรือก่อความไม่สงบขึ้นมาต่อต้าน จนเกิดความเดือดร้อนวนเวียนไปทั่วโลกอย่างเช่นในปัจจุบัน และถ้ายังเป็นเช่นนี้ต่อไป ไม่ช้าโลกคงถึงกาลวิบัติเป็นแน่

๒.๗ ผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยา

โดยทั่วไป มีการจำแนกระดับการศึกษานิเวศวิทยาของพืชตามองค์ประกอบของหน่วยสิ่งมีชีวิตออกเป็น ๒ ระดับ^{๑๕} กล่าวคือระดับเอกนิเวศวิทยา (Autecology) คือ การศึกษานิเวศวิทยาของพืชในระดับชนิด (species/individual) ไปจนถึงระดับประชากร (population) โดยจะเน้นเรื่องของการปรับตัวของพืชต่อการเปลี่ยนแปลงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ อีกทั้งยังรวมการศึกษาเกี่ยวกับสรีรวิทยานิเวศวิทยาของพืช (Eco-physiology) ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ศึกษารวมทางด้านนิเวศวิทยาและสรีรวิทยาของพืช เน้นการเปลี่ยนแปลงหรือ การปรับตัวของพืชภายใต้สภาพแวดล้อมของโลกปัจจุบันที่กำลังเปลี่ยนแปลง

การศึกษานิเวศวิทยาของพืชอีกระดับหนึ่ง คือ การศึกษาในระดับสังคมนิเวศวิทยา (Synecology) ซึ่งเป็นการศึกษานิเวศวิทยาระดับสังคมพืช (plant community) และระบบนิเวศพืช (plant ecosystem) แบบต่างๆ ตามธรรมชาติ ศึกษารูปแบบสังคมพืช การเปลี่ยนแปลงของสังคมพืชในด้านองค์ประกอบที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมโดยรวม ส่วนการศึกษาระบบนิเวศพืชมักเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสังคมพืชและสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศ โดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในด้านนิเวศวิทยาผลผลิต (production ecology) เช่น การศึกษาพลวัตของคาร์บอน (carbon dynamics) ในระบบนิเวศป่าแบบต่างๆ ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาจะนำไปสู่การวางแผนเพื่ออนุรักษ์และจัดการระบบนิเวศพืชอย่างยั่งยืน อันเป็นการสร้างองค์ความรู้พื้นฐานทางด้านนิเวศวิทยาพืชที่สำคัญเพื่อตั้งรับผลกระทบที่เกิดจากวิกฤติภัยธรรมชาติของโลก เช่น ภาวะโลกร้อน เป็นต้น บทความวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาแบบความสัมพันธ์ระหว่าง “มนุษย์” กับ “ต้นไม้” ในพระพุทธศาสนา บนฐานคิดว่าด้วย “คุณค่า” (คุณค่าภายในหรือคุณค่าทางจริยธรรม) ตามหลักจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม ซึ่งพบว่า ตามหลักจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม แนวคิดแอนโทรโปเซนตริกมีฐานคิดเชิงคุณค่าที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ส่วนไบโอเซนตริกมีฐานคิดเชิงคุณค่าที่มีชีวิตเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสอดคล้องกับคุณค่าที่ผ่านการตีความจากฐานคิดเบญจศีลข้อ “ปาณาติบาต” ที่ถือว่า คุณค่าของมนุษย์คือการมีชีวิตหรือวิญญาณ แต่แบบความสัมพันธ์กลับตรงกันข้ามกับแอนโทรโปเซนตริกที่ถือว่า

^{๑๕} ทวีวัฒน์ บุณฑริกวิวัฒน์, “พุทธทาสภิกขุ. ธรรมิกสังคณนิยม กับ ธรรมชาติ (๑)”, กรุงเทพฯธุรกิจ, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๓๘.

มนุษย์อยู่ในฐานะเป็นเจ้านาย ส่วนต้นไม้อยู่ในฐานะเป็นทาสผู้รับใช้ ในขณะที่เดียวกันกลับมีลักษณะ สอดคล้องกับไบโอเซนตริกที่ถือว่า มนุษย์อยู่ในฐานะเป็นมิตรกับต้นไม้ เพราะต้นไม้ให้คุณประโยชน์ ต่อมนุษย์ ส่วนแนวคิดดีปอีโคโลจีกับพระพุทธศาสนามีมุมมองที่สอดคล้องกันว่า แนวคิดเชิงคุณค่า ตามหลักจริยศาสตร์กระแสหลักไม่มีความสำคัญและไม่จำเป็น เพราะแนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐาน ที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง หากจะใช้แนวคิดนี้จะต้องเปลี่ยนศูนย์กลางมาอยู่ที่โลกธรรมชาติ

คุณค่าในแง่นี้จึงหมายถึง ความสามารถดำรงอยู่และเป็นไปตามธรรมชาติ สอดคล้องกับ คุณค่าในทางพระพุทธศาสนาที่จะต้องเปลี่ยนฐานจากเบญจศีลมาเป็น “ธรรมนิยาม” หรือ กฎ ธรรมชาติ ๒ ประการ คือ สรรพสิ่งเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปตามกฎไตรลักษณ์ และความสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องกันในฐานะเป็นสมาชิกหนึ่งของโลกธรรมชาติตามกฎปฏิบัติสมุปปบาท ส่วนแบบ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และต้นไม้ยังคงอยู่ในลักษณะเป็นกัลยาณมิตรเช่นเดียวกับไบโอเซนตริก ซึ่งแตกต่างจากดีปอีโคโลจีที่มีลักษณะเสมอภาคและเท่าเทียมกับมนุษย์การทำงานมีความสำคัญต่อ ชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก ซึ่งการพัฒนาให้แรงงานที่เข้ามาทำงานในภาคอุตสาหกรรมเหล่านี้รู้จักปรับตัว ให้มีชีวิตที่มีความสุขจากการทำงานและสภาพการทำงานของระบบโรงงานเป็นสิ่งสำคัญ เพราะงาน เป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ การมีงานทำช่วยทำให้มนุษย์สามารถสนองความต้องการ พื้นฐานในการดำรงชีวิต เป็นแหล่งที่มารายได้ งานเป็นตัวกำหนดสถานภาพ และตำแหน่งทางสังคม ลักษณะของงานเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดคุณภาพชีวิตของมนุษย์

การบริหารจัดการต้นไม้กับคุณภาพชีวิตของการทำงานคุณภาพชีวิตของการทำงาน (Quality of Work Life) มีความสำคัญยิ่งในการทำงานเพราะคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญ ในปัจจุบัน คนเราทำงานเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ และตอบสนองความต้องการพื้นฐาน ดังนั้นสถานที่ทำงานต้องมีความเหมาะสมคือ ทำให้เกิดความสุข ความมั่นคง หากเกิดความรู้สึกที่ดีต่องานจะส่งผลดีต่อทั้งตัว บุคคล และองค์กร คุณภาพชีวิตการทำงานส่งผลต่อองค์กร^{๑๖} เช่น

๑. ช่วยเพิ่มผลผลิตขององค์กร
๒. ช่วยปรับปรุงศักยภาพของพนักงาน
๓. ช่วยเพิ่มขวัญ และกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนเป็นแรงจูงใจในการทำงาน

ดังนั้นคนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่ง องค์กรทุกภาคส่วนพยายามที่หันมาใส่ใจ เรื่องคนกัน มากขึ้น ยิ่งในช่วงภาวะเศรษฐกิจถดถอย ย่อมมีผลกระทบต่อการดำรงชีพของพนักงานอย่างหลีกเลี่ยง ไม่ได้ องค์กรเองคงจะไม่มุ่งเน้นที่คุณภาพของผลิตภัณฑ์ขององค์กรอย่างเดียวควรจะให้มาใส่ใจเรื่อง คุณภาพชีวิตของพนักงานควบคู่ไปด้วย เพราะสภาพเศรษฐกิจตกต่ำเช่นนี้ มีส่วนกระทบต่อการดำเนิน ชีวิตของพนักงานอย่างแน่นอน องค์กรจะมีส่วนช่วยผลักดันให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงาน อย่างไร

ป่าไม้ของประเทศไทยถูกทำลายลงอย่างรวดเร็วตามแรงหนุนเนื่องของประชากรที่เพิ่มขึ้น ผ่นวกกับพลังผลักดันทางเศรษฐกิจระบบทุนนิยมเสรีที่มุ่งค้าขาย โดยใช้ป่าเป็นตัวยึดสำคัญเชิงพาณิชย์ การเช่นนี้ก่อให้เกิดภาวะแห้งแล้งเนื่องจากต้นน้ำลำธารถูกทำลาย ผ่นไม้ตกต้องตามฤดูกาล เมื่อยาม

^{๑๖} นิวัติ เรืองพานิช, การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: เฉลิมชาญ การพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๘๙.

น้ำหลากก็เกิดน้ำท่วมฉับพลันและมีการพังทลายของดินอย่างรุนแรง จนเป็นปัญหาต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร กลายเป็นทุกข์ร้อนของแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวยิ่งนัก โดยเฉพาะเรื่องป่าไม้เป็นสิ่งที่พระองค์ทรงห่วงใยเป็นอย่างมาก ตั้งแต่เริ่มเสด็จเถลิงถวัลย์สิริราชสมบัติเป็นต้นมา

๒.๔ แนวคิดในการจัดการต้นไม้

หน่วยงานพัฒนาต้นน้ำโครงการกลยุทธ์การสร้างการเรียนรู้เพื่อขยายผลการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน บ้านนาโพธิ์ ต.นาโพธิ์ อ.นาโพธิ์ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริให้มีการปลูกต้นไม้ ๓ ชนิด^{๑๗} ที่แตกต่างกัน คือ ไม้ผล ไม้โตเร็ว และไม้เศรษฐกิจ เพื่อจะทำให้เกิดป่าไม้แบบผสมผสานและสร้างความสมดุลแก่ธรรมชาติอย่างยั่งยืน สามารถตอบสนองความต้องการของรัฐและวิถีประชาในชุมชนประการสำคัญนั้นมีพระราชดำริที่ยึดเป็นทฤษฎีการพัฒนาต้นน้ำ โดยปลูกฝังจิตสำนึกแก่ประชาชนว่า เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ควรจะปลูกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็พากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง นับเป็นทฤษฎีที่เป็นปรัชญาในด้านการพัฒนาป่าไม้ที่ยิ่งใหญ่โดยแท้ จากการรวบรวมข้อมูลการสนทนากลุ่มมุลนิธิฮักบ้านนาโพธิ์ ถึงแนวทางในการอนุรักษ์ป่าด้วยคำสอนพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยความเข้าใจของกลุ่มการอนุรักษ์ คือการใช้ทรัพยากรปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกแผ้วถางและพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม การปลูกป่าทดแทนในพื้นที่เสื่อมโทรมหรือพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่ถูกบุกรุกแผ้วถางจนเป็นภูเขาหัวโล้น แล้วจำต้องปลูกป่าทดแทนเร่งด่วนนั้นควรจะต้องปลูกต้นไม้ชนิดโตเร็วคลุมแนวร่องน้ำเสียก่อน เพื่อทำให้ความชุ่มชื้นค่อยๆ ทวีขึ้นแผ่ขยายออกไปทั้งสองร่องน้ำ ซึ่งจะทำให้ต้นไม้งอกงามและมีสวนช่วยป้องกันไฟป่า เพราะไฟจะเกิดง่ายหากป่าขาดความชุ่มชื้น ในปีต่อไปก็ให้ปลูกต้นไม้ในพื้นที่ถัดขึ้นไป ความชุ่มชื้นก็จะแผ่ขยายกว้างต่อไปอีก ต้นไม้จะงอกงามดีตลอดทั้งปี

๒.๕ สรุป

สรุป การตัดไม้ทำลายป่าส่งผลกระทบหลายอย่าง คือ ส่งผลกระทบหลายอย่างคือ ส่งผลกระทบต่อชุมชนผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนถ้าต้องการรับประทานอาหารต้องเอาพืช ผลไม้จากในป่าหรือต้องใช้ที่ดินเพาะปลูก ถ้าต้องการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ก็จำเป็นต้องตัดต้นไม้ในป่าเอามาสร้างบ้านจะทำให้จำนวนต้นไม้ ป่าไม้ ลดลง และถาลดลงมาก ๆ จะทำให้ธรรมชาติเสียความสมดุล ความสัมพันธ์ในระหว่างสิ่งแวดล้อมจะเปลี่ยนแปลงไป ฝนอาจจะตกน้อยจนทำให้แห้งแล้งหรืออาจจะเกิดน้ำท่วมได้ เพราะไม่มีป่าไม้ที่ช่วยทำให้น้ำถูกดูดซึมซับอยู่ใต้ดิน ในขณะเดียวกันถ้าเรายังคงทำลายป่าไปเรื่อยเป็นวงกว้างก็จะส่งผลกระทบต่อประเทศเนื่องจากขาดทรัพยากรการแย่งชิงทรัพยากรป่าไม้ระหว่างประเทศ ในปัจจุบันสมครามเพื่อแย่งชิงทรัพยากรของประเทศอื่นกำลังรุนแรงซึ่งสงครามนี้ก็มีทั้งสงครามเศรษฐกิจและสงครามการใช้กำลังอาวุธมาทำลายกันและกันผลกระทบนี้ส่งตรงถึงระบบนิเวศป่าไม้ของประเทศไทยถูกทำลายลงอย่างรวดเร็วตามแรงหนุนเนื่องของประชากรที่

๑๗

สุพิมล ศรศักดิ์ และคณะ. “รูปแบบและกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธ ในจังหวัดอุบลราชธานี”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต* (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙.

เพิ่มขึ้นผนวกกับพลังผลักดันทางเศรษฐกิจระบบทุนนิยมเสรีที่มุ่งค้าขาย โดยใช้ป่าเป็นตัวยุทธศาสตร์เชิงพาณิชย์ การเช่นนี้ก่อให้เกิดภาวะแห้งแล้งเนื่องจากต้นน้ำลำธารถูกทำลาย ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เมื่อยามน้ำหลากก็เกิดน้ำท่วมฉับพลันและการพังทลายของดินอย่างรุนแรง จนเป็นปัญหาต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร กลายเป็นทุกข์ร้อนของแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวยิ่งนัก โดยเฉพาะเรื่องป่าไม้เป็นสิ่งที่พระองค์ทรงห่วงใยเป็นอย่างมาก ตั้งแต่เริ่มเสด็จเถลิงถวัลย์สิริราชสมบัติเป็นต้นมา

บทที่ ๓

หลักธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน

การอนุรักษ์ป่าในมุมมองของพระพุทธศาสนานั้นสามารถประยุกต์อยู่บนพื้นฐานของกฎธรรมชาติดี สามารถกำหนดแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยมีความตระหนักในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงซึ่งต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงเพื่อการยุติปัญหาในการจัดการสิ่งแวดล้อมและแนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักของความเป็นจริง ทำให้มนุษย์มีทัศนคติที่ถูกต้องว่าทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มนุษย์เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีมนุษย์ต้องมีการบริหารจัดการตัวเองเสียก่อนซึ่ง แนวคิดการประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาต้องตั้งอยู่บนแนวทางของความเป็นจริง ต้องรู้ระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่เรียกว่า อุดุนิยม ได้แก่ ความจริงเกี่ยวกับสสารสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพเรียกว่า พืชนิยาม ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุกรรมซึ่งเป็น องค์ประกอบที่เป็นธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรม เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต เป็นกลไกที่เชื่อมโยงทุกสรรพสิ่งเข้าด้วยกัน ซึ่งทางพุทธศาสนาเรียกว่า “ธรรมนิยาม” หมายถึง สภาวะสิ่งทั้งมวลมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันตามกระบวนการแห่งเหตุและผลเสมอ ดังนั้นแนวทางการประยุกต์หลักคำสอนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามหลักพระพุทธศาสนาสามารถประยุกต์หลักคำสอนให้สัมพันธ์กันทฤษฎีกฎธรรมชาติดังนั้นกฎธรรมชาตินี้แสดงให้เห็นว่า มนุษย์กับธรรมชาติมีความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน อันจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเอง แล้วส่งผลไปถึงความเปลี่ยนแปลงในสิ่งอื่นๆ จำเป็นที่มนุษย์ พืช สัตว์ ต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และหลักคำสอนต่างๆของศาสนาก็มีการสอดแทรกเรื่องธรรมชาติไว้ เช่น เรื่องธรรมนิยาม ที่กล่าวถึงทุกสิ่งมีการเป็นไปตามเหตุและผล แม้แต่การปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนถ้าปรารถนามุ่งให้เกิดความวิเวกก็ต้องพึ่งพาอาศัยความเป็นธรรมชาติ

แนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาโดยสรุปประกอบด้วย หลักศีล ๕ ไตรสิกขา และมรรค ๘ สามารถอธิบายได้ดังนี้ ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสรรพสิ่งบนโลกใบนี้ แต่ทุกวันนี้ผืนป่าทั่วโลกต้องบอกว่าเหลือน้อยเต็มที จนถึงขนาดมีคนพูดว่าทุกวินาทีจะมีต้นไม้หายไปจากโลกของเรา ๑ พื้นที่สนามฟุตบอล ทว่าเมื่อหันกลับมาประเทศไทยก็เห็นชัดว่าอัตราการทำลายป่าในประเทศนั้นสูง เมื่อย้อนไปสมัยพระพุทธเจ้าจะเห็นว่าพระกับป่านั้นเป็นของคู่กันมาตลอด จึงไม่แปลกที่พระสงฆ์ทุกวันนี้จะเป็นฟันเฟืองหนึ่งที่สำคัญในการดูแลและรักษาป่าให้คงไว้ในยุคที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นฐานที่ยิ่งใหญ่เช่นเดียวกับ พระชายกลาง อภิญาโณ วัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก เจ้าของโครงการป่าเรียกนกแห่งมูลนิธิสหชาติ กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในการอนุรักษ์ป่ามาตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้า โดยพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามพระภิกษุพราหมณ์และพืชมคาม การสร้างวัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้ บวชต้นไม้รักษาป่า เมื่อแนวคิดและหลักการของพระพุทธศาสนา คือ “การไม่ทำลายป่าและต้นไม้ในทุกลมิตี” ดังนั้น พระสงฆ์ที่มีบทบาทในด้านการอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อมจึงพยายามที่จะหาวิธีและแนวทางที่จะรักษาป่าไว้ไม่ให้ถูกทำลาย

เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ กล่าวว่า วิธีนี้เกิดขึ้นจากการได้เห็นสภาพแวดล้อมในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง มีการถางป่า ตัดต้นไม้ รุกรานธรรมชาติ ชาวบ้านพึ่งปัจจัยภายนอกจากชุมชนมาดำรงชีวิต และปัญหาต่างๆ อีกมากมาย จึงคิดหาวิธีแก้ไขและพัฒนาชุมชนให้ปลอดจากปัญหาดังกล่าว พระนักพัฒนากล่าวต่อว่า แรกทีเดียวไม่ใช่จีวรบวช แต่จะใช้ด้ายมัดตราสังมาพันต้นไม้ เพราะคนทางเหนือเชื่อว่าด้ายมัดตราสังที่พันมือคนที่ตายนั้นจะสร้างความกลัวให้คนที่ตัดไม้ หากเอาไปพันต้นไม้ต้นไหนคนก็จะไม่กล้าตัด “เวลามีคนตายอาตมาก็ไปขอบิดนทาบาตด้ายตราสังพระนักพัฒนาเมื่อนาน กล่าวต่อว่า นี่คืออุบายเล็กๆ น้อยๆ จากความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระที่ได้นำมาประยุกต์ใช้ แต่เหนืออื่นใดสิ่งสำคัญอยู่ที่พระซึ่งมีฐานศรัทธาของชาวบ้านอยู่แล้ว ถ้าทำตัวเป็นที่พึ่ง และที่ศรัทธาของชาวบ้านอย่างแท้จริงพระสงฆ์จะต้องช่วยกันปลูกป่าในวัด ต้องเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการอนุรักษ์ป่า การปลูกป่า และการถ่ายทอดความรู้ แนวคิดไปสู่ประชาชน ขณะเดียวกัน พระสงฆ์จะต้องไม่เกี่ยวข้องกับการรุกรานทำลายป่าในทุกมิติด้วย และในส่วนของตัวเองได้ประกาศเดินหน้าทำป่าเรียกนกเป็นดัชนีชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของป่า ถ่านกไม่มีปากก็สูญไปด้วย ท้ายที่สุดเทือกเขา ป่าไม้ ต้นน้ำ แหล่งอาหารและปอดของโลกก็จะหมดไป โครงการป่าเรียกนกนี้ถือกำเนิดขึ้นด้วยการน้อมนำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”

การอนุรักษ์ป่าในมุมมองของพระพุทธศาสนานั้นสามารถประยุกต์อยู่บนพื้นฐานของกฎธรรมชาติ สามารถกำหนดแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยมีความตระหนักในเรื่องของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงเพื่อการยุติปัญหาในการจัดการสิ่งแวดล้อมและแนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักของความเป็นจริง ทำให้มนุษย์มีทัศนคติที่ถูกต้องว่าทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มนุษย์เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีมนุษย์ต้องมีการบริหารจัดการตัวเองเสียก่อนซึ่งแนวคิดการประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาต้องตั้งอยู่บนแนวทางของความเป็นจริง ต้องรู้ระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่เรียกว่า อุดุนิยม ได้แก่ ความจริงเกี่ยวกับสสารสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพเรียกว่า พืชนิยาม ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุกรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เป็นธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรม เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นกลไกที่เชื่อมโยงทุกสรรพสิ่งเข้าด้วยกัน ซึ่งทางพุทธศาสนาเรียกว่า “ธรรมนิยาม” หมายถึง สภาวะสิ่งทั้งมวลมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันตามกระบวนการแห่งเหตุและผลเสมอดังนั้นแนวทางการประยุกต์หลักคำสอนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามหลักพระพุทธศาสนาสามารถประยุกต์หลักคำสอนให้สัมพันธ์กันทฤษฎีกฎธรรมชาติ ๕ ประการ หรือ นิยาม ๕ คือ ความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอนของธรรมชาติ หรือกฎธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกัน^๒ ได้แก่

๑. อุดุนิยาม (Physical Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอนุหภูมิ โดยเฉพาะเรื่อง ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ อันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์

๒. พืชนิยาม (Biological Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ รวมทั้งพันธุกรรม

^๑ พระครูพิพิธธรรม และคณะ, “แนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท” รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๗๙.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), คนไทยกับป่า, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๖.

๓. จิตนิยาม (Psychological Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต

๔. กรรมนิยาม (Moral Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือ กระบวนการให้ผลของการกระทำ

๕. ธรรมนิยาม (Causal Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และความเป็นเหตุเป็นผลแก่กัน

ดังนั้น กฎธรรมชาตินี้แสดงให้เห็นว่า มนุษย์กับธรรมชาติมีความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน อันจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเอง แล้วส่งผลไปถึงความเปลี่ยนแปลงในสิ่งอื่นๆ จำเป็นที่มนุษย์ พืช สัตว์ ต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และหลักคำสอนต่างๆ ของศาสนาก็มีการสอดแทรกเรื่องธรรมชาติไว้ เช่น เรื่องธรรมนิยาม ที่กล่าวถึงทุกสิ่งมีการเป็นไปตามเหตุและผล แม้แต่การปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอน ถ้าปรารถนาจะให้เกิดความวิเวกก็ต้องพึ่งพาอาศัยความเป็นธรรมชาติแนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาโดยสรุปประกอบด้วย หลักศีล ๕ ไตรสิกขา และมรรค ๘ สามารถอธิบายได้ ดังนี้

๓.๑ ความหมายของป่าไม้ในพระพุทธศาสนา

ป่าไม้ที่ทำให้เกิดเอกบุรุษอย่างพระพุทธเจ้าที่ไม่มีใครมาเปรียบได้ วันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นวันมหัศจรรย์มาก ๆ ที่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ ปรีณิพพาน ในวันเดียวกัน แต่ต่างวาระกัน หลายท่านคงจะทราบพุทธประวัติกันดี(บ้าง)แล้ว มีสิ่งที่เห็นความสัมพันธ์กันในวันนี้ คือเป็นวันที่กำหนดเป็นวันปลูกต้นไม้แห่งชาติด้วย ช่างเป็นอะไรที่เหมาะสมกันมากเพราะพระพุทธเจ้ามีความเกี่ยวข้องกับต้นไม้หลายชนิด จากพุทธประวัติพระพุทธองค์ทรงประทับในป่ามากกว่าที่อื่นใด ต้องขอขอบคุณต้นไม้ ป่าไม้ ที่ทำให้เกิดเอกบุรุษอย่างพระพุทธเจ้าที่ไม่มีใครมาเปรียบได้ ยิ่งในปัจจุบัน คนในโลกมนุษย์เริ่มเห็นความสำคัญของต้นไม้ ป่าไม้กันมากขึ้น เห็นตอนที่กำลังจะสายเกินแก้กันแล้ว ถ้าให้ต้องช่วยกันปลูกปีละต้นก็ยังดี ที่สำคัญคือขอให้ได้ปลูกกัน โดยเฉพาะต้นไม้โพธิ์อินเดียที่เป็นลูกของลูกหลานของหลานต้นศรีมหาโพธิ์ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ที่ว่าพระพุทธเจ้ามีความเกี่ยวข้องกับต้นไม้ จากการอ่านคัมภีร์พระไตรปิฎกมีต้นไม้หลายชนิดรวมทั้งสวนป่า(อุทยาน)ที่สำคัญหลายที่เกี่ยวกับพุทธประวัติ ๘ ชนิด^๓ คือ

๑. ต้นสาละ เป็นต้นไม้ที่เกี่ยวกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวันประสูติ และปรีณิพพาน พระพุทธองค์ทรงประสูติภายใต้ต้นสาละ ณ อุทยานลุมพินีซึ่งตั้งอยู่ระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ กับกรุงเทวทหะ ในวันเพ็ญเดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี และทรงปรีณิพพานใต้ต้นสาละในกรุงกุสินารา

๒. ต้นพระศรีมหาโพธิ์ (อัศสัตถพฤกษ์) เป็นที่พระพุทธเจ้าทรงประทับภายใต้ร่มเงา ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แคว้นมคธ ในวันเพ็ญเดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้อนัตตสammāโพธิญาณ ณ ภายใต้ร่มเงาของต้นพระศรีมหาโพธิ์แห่งนี้

^๓ พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๘๙.

๓. ต้นอชปาลนิโครธ ต้นไทรที่พระพุทธรเจ้าทรงประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขในสัปดาห์ที่ ๕ ภายหลังทรงตรัสรู้ พระพุทธรองค์ประทับนั่งภายใต้ร่มเงาของอชปาลนิโครธเป็นเวลา ๗ วัน ต้นอชปาลนิโครธอยู่ทางทิศตะวันออกของต้นศรีมหาโพธิ์

๔. ต้นมุจลินท์ หรือต้นจิก ภายหลังจากพระพุทธรเจ้าทรงตรัสรู้แล้วถึงสัปดาห์ที่ ๖ ทรงประทับภายใต้ร่มเงาของต้นไม้จิกอันมีชื่อว่า มุจลินท์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ไกล ๆ กับต้นพระศรีมหาโพธิ์ พระพุทธรเจ้าประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขอยู่ใต้ต้นมุจลินท์เป็นเวลา ๗ วัน โดยมีพญามุจลินท์นาคราชมาวางขนดแผ่พังพานปกป้องพระองค์จากสายลมและสายฝน

๕. ต้นราชายณะ หรือต้นไม้เกด ภายหลังจากพระพุทธรเจ้าทรงตรัสรู้แล้วถึง สัปดาห์ที่ ๗ ทรงประทับภายใต้ร่มเงาของต้นไม้เกดอันมีชื่อว่า ราชายณะ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ ไกล ๆ กับต้นศรีมหาโพธิ์ พระพุทธรเจ้าประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขเป็นเวลา ๗ วัน นับเป็นสัปดาห์สุดท้ายแห่งการเสวยวิมุตติสุข ณ ที่นี้มีพ่อค้า ๒ คนนำกองเกวียนค้าขายจากแดนไกล คืออุกกลชนบท ได้ถวายเสบียงเดินทาง สัตตมุง สัตตูก้อนแด่พระพุทธรเจ้าพ่อค้าทั้งสองคือ ตปุสสะ และภัลลิกะ ได้แสดงตนเป็นปฐมอุบาสกถึงสัปดาห์ที่ ๒ คือถึงพระพุทธรและพระธรรม

๖. ต้นพทุพตนิโครธ ต้นไทรที่อยู่ระหว่างกรุงราชคฤห์กับเมืองนาลันทา ปิปลิมาณพได้พบพระพุทธรเจ้าและขอบวชที่พทุพตนิโครธนี้ ครั้นบวชล่วงไปแล้ว ๗ วัน ก็ได้บรรลุพระอรหัต ภายหลังเรียกว่าพระมหาสาวกมหากัสสปะ (เดิมชื่อ ปิปลิมาณพ) ได้รับยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะในทางถือธุดงค์

๗. ต้นปาริฉัตร คือต้นทองหลาง เป็นชื่อต้นไม้ประจำสวรรค์ชั้นที่ ๒ คือ ชั้นดาวดึงส์ อยู่ในสวนนันทวัน ของพระอินทร์หรือท้าวสักกะจอมเทพแห่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในพรรษาที่ ๗ ภายหลังตรัสรู้ พระพุทธรเจ้าทรงเสด็จประทับภายใต้ร่มไม้ปาริฉัตร (หรือปาริฉัตร, ปาริชาติ) ณ ดาวดึงส์ เทวโลก ทรงแสดงธรรมโปรดพระพุทธรमारดาตลอดสามเดือน พระพุทธรमारดาได้ทรงบรรลุพระโสดาปัตติผล

๘. ต้นอานันทมหาโพธิ์ เป็นต้นโพธิ์ตรัสรู้ที่เป็นหน่อของต้นเดิมที่พระพุทธรเจ้าประทับนั่งได้ร่วม เองได้ตรัสรู้ ได้นำเมล็ดไปปลูกเป็นต้นแรกในสมัยพุทธกาลโดยพระอานนท์เป็นผู้ดำเนินการปลูกที่ประตู่วัดพระเชตะวันมหาวิหาร พระนครสาวตถิ แคว้นโกศล ต้นโพธิ์นั้นเรียกว่า อานันทมหาโพธิ์ ทุกวันนี้ยังปรากฏอยู่

ต้นไม้ที่ถือว่าพิเศษสุดคือ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ เพราะเป็นต้นไม้ที่จัดเป็นสหชาติของพระพุทธรเจ้า คืออุบัติขึ้นพร้อมกับพระพุทธรองค์ มี ๗ อย่าง ได้แก่

(๑) พระนางพิมพาราหุลมาตา	(๔) ม้ากัณฐกะ
(๒) ฉันทะอำมาตย์	(๕) ต้นมหาโพธิ์
(๓) กาฬุทายีอำมาตย์	(๖) ชุมทรัพย์ ทั้ง ๔ ทิศ
(๗) พระอานนท์	

๓.๒ ประวัติความเป็นมาของป่าไม้ในอัครัญญสูตร

ในอัครัญญสูตรนั้น พระพุทธรเจ้าได้ตรัสเล่าถึงกำเนิดของโลกและจักรวาล โดยทรงได้แย่งวาเสฏฐะและภารทวาชะซึ่งเป็นพราหมณ์บวชในศาสนาพุทธและถูกสอนมาจากฝ่ายวรรณของพราหมณ์จนคิดว่าตนเองนั้นเกิดจากโอษฐ์ของพระพรหมและพระพรหมเนรมิตทุกอย่าง พระพุทธรเจ้า

ทรงตรัสตอบแก่ท่านทั้งสองว่า มนุษย์เกิดจากมนุษย์ด้วยกัน คือ พราหมณ์ย่อมกำเนิดจากพราหมณ์ และมนุษย์จะมีบรรพบุรุษเดิมจากต้นกำเนิดเดียวกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะอยู่ในกลุ่มคนใด วรรณะใด จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ตอบถึงต้นปฐมกำเนิด ไม่ได้ตอบถึงปฐมชีวิต และพระเจ้า พระพุทธองค์ตรัสถึง อากัสสรพรมที่มีปิตีเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากกายตนเอง สัญจรไปได้ในอากาศ อยู่ในวิมานอันงาม สถิตในภพนั้นสิ้นกาลที่ยืดยาวเป็นเวลาช้านาน กำเนิดของโลกและสิ่งมีชีวิตตามที่ปรากฏในคัมภีร์ อัคคัญญสูตร พระสูตรต้นปฐก ซึ่งแสดงถึงกำเนิดของโลกและจักรวาล มีดังนี้^๔

สมัยบางครั้งบางคราว โดยล่วงระยะกาลเป็นเวลาช้านานที่โลกนี้จะพินาศ เมื่อโลกกำลังพินาศอยู่ โดยมากเหล่าสัตว์ย่อมเกิดในชั้นอากัสสรพรม สัตว์เหล่านั้นได้สำเร็จทางใจ มีปิตีเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากกายตนเอง สัญจรไปได้ในอากาศ อยู่ในวิมานอันงาม สถิตอยู่ในภพนั้นสิ้นกาลเวลาช้านาน มีสมัยบางครั้งบางคราวโดยระยะกาลอันช้านานโลกนี้จะกลับเจริญอยู่โดยมาก และสัตว์พากันจุติจากชั้นอากัสสรพรมลงมาเป็นอย่างนี้ และสัตว์นั้นได้สำเร็จก็แหละสมัยนั้น จักรวาลทั้งสิ้นและเป็นทั้งนั้นมีตมแลไม่เห็นอะไร ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็ยังไม่ปรากฏ ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็ยังไม่ปรากฏ กลางวันและกลางคืนก็ยังไม่ปรากฏ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ยังไม่ปรากฏ ฤดูและปีก็ยังไม่ปรากฏ เพศชายและเพศหญิงก็ยังไม่ปรากฏ สัตว์ทั้งหลายถึงซึ่งอันนับเพียงว่าสัตว์เหล่านั้น ” ครั้นต่อมา โดยล่วงระยะกาลอันยืดยาวช้านานเกิดจวันดินลอยอยู่บนน้ำทั่วไป ได้ปรากฏแก่สัตว์เหล่านั้นเหมือนนมสดที่บุคคลที่เคี้ยวให้ขาด แล้วตั้งไว้ให้เย็นจับเป็นผาอยู่ข้างบน ฉะนั้นจวันดินนั้นถึงพร้อมด้วยสี กลิ่น รส มีสีก่ายเนยใสหรือเนยข้นอย่างดี มีรสอร่อยดุจรวงผึ้งอันหาโทษมิได้ ฉะนั้น...ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ในคราวที่สัตว์พยายามเพื่อจะปั้นจวันดินให้เป็นคำ ๆ ด้วยมือแล้วบริโภคอยู่นั้น รัศมีกายของสัตว์เหล่านั้นค่อย ๆ หายไป ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็ปรากฏเมื่อ ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ปรากฏแล้ว ดวงดาวนักษัตรทั้งหลายก็ปรากฏ เมื่อดวงดาวนักษัตรปรากฏแล้ว กลางคืนและกลางวันก็ปรากฏ เมื่อกลางคืนและกลางวันปรากฏแล้ว เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ปรากฏ เมื่อเดือนหนึ่งและกึ่งเดือนปรากฏอยู่ ฤดูและปีก็ปรากฏ ดูกรวาเสฏฐะและภารทวาชะ ด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล โลกนี้จึงกลับเจริญขึ้นมาอีกการให้ความสำคัญในเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์นั้น นอกจากในอัคคัญญสูตรแล้ว พระพุทธเจ้ายังตรัสเรื่องนี้ในอัคสลาเยนสูตร ผู้เกิดจากตระกูล กษัตริย์พราหมณ์ ราชินิกุล ถือเอาไม้สัก ไม้สาละ ไม้สน ไม้จันทน์ หรือไม้ทับทิมมาสีให้เกิดไฟ กับผู้เกิดจากตระกูลจันทาล ตระกูลพรวน ตระกูลช่างจักสาน ตระกูลช่างรถ ตระกูลคนเทขาย ถือเอาไม้รางสุนัข ไม้รางสุกร ไม้รางย้อมผ้า หรือไม้ละหุ่ง มาสีให้เกิดไฟ ไฟที่ได้ก็เป็นไฟมีเปลว มีสี มีแสงสว่าง ใช้ประโยชน์ได้เหมือนกัน เป็นต้น

๒.๙ ต้นไม้กัลปพฤกษ์ในอุดมคติเชิงพุทธ

คติความเชื่อและสถานที่บังเกิดของต้นกัลปพฤกษ์นั้นมีความหลากหลาย รวมทั้งในวัฒนธรรมไทยต้นกัลปพฤกษ์ยังมีรูปลักษณ์และความหมายอื่นๆ อีกด้วยจำแนกออกได้หลายประเภท^๕

^๔ ที.ปา.๑๑/๓๕๙/๒๘๔; ๔๗๐/๓๓๗; อง.ทสก.๒๔/๑๖๕/๒๘๕.

^๕ ศิริวรรณ โอสถานนท์, “พุทธศาสนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม”, รายงานการวิจัย, (ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๙.

๑. ต้นไม้ประจำอุตรกฐทวีป ตามคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา อุตรกฐทวีปมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยม ตั้งอยู่ในมหาสมุทรด้านทิศเหนือของเขาวพระสุเมรุ มีต้นกัลปพฤกษ์เป็นต้นไม้ประจำทวีป (ภาพที่ ๒) ดังข้อความในไตรภูมิพระร่วงที่ว่า “แลในแผ่นดินอุตรกฐทวีปนั้น มีต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่งโดยสูงได้ ๑๐๐ โยชน์ โดยกว้างได้ ๑๐๐ โยชน์ โดยรอบปริมาตรได้ ๓๐๐ โยชน์ แลต้นกัลปพฤกษ์นั้นผู้ใดจะปรารถนาหาทุนทรัพย์สรรพเหตุอันใดๆ ก็ดี ย่อมได้สำเร็จในต้นไม้ทุกประการแล”

๒. ต้นไม้ที่เกิดขึ้นจากพุทธานุภาพ หรือบุญญาธิการ เป็นที่ทราบกันแพร่หลายว่าในสมัยของพระศรีอริยเมตไตรย พระอนาคตพุทธเจ้าจะบังเกิดต้นกัลปพฤกษ์จำนวน ๔ ต้น ที่ ๔ ประตุมืองนครเกตุมดี ในบรรดาพระอนาคตพุทธเจ้าทั้ง ๑๐ พระองค์นั้น มีถึง ๔ พระองค์ที่จะบังเกิดต้นกัลปพฤกษ์ ซึ่งต้นกัลปพฤกษ์เหล่านี้เกิดขึ้นด้วยพระพุทธานุภาพ มหาชนจึงไม่ต้องประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา ค้าขาย หรือทอผ้า อาศัยต้นกัลปพฤกษ์นี้เลี้ยงชีวิตนอกจากต้นกัลปพฤกษ์จะบังเกิดขึ้นด้วยพุทธานุภาพแล้ว ยังปรากฏว่าต้นกัลปพฤกษ์บังเกิดขึ้นได้ด้วยผลบุญที่กระทำความ เช่น มาฆมาฆพโฬสถ์วอดีตชาติของพระรังสิมนาทพุทธเจ้าในคัมภีร์อนาคตวงศ์ พระโชติกเถระในคัมภีร์ธัมมปัทมสูตร อรรคกถาขุททกนิกาย คาถาธรรมบท และอดีตชาติของพระมหากัสสปเถระในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี อรรคกถาขุททกนิกายเถรคาถา

๓. ต้นไม้ในสวนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ คัมภีร์โองาสโลกทีปนี หนึ่งในคัมภีร์หมวดโลกศาสตร์กล่าวว่านอกจากต้นกัลปพฤกษ์จะเป็นต้นไม้ประจำอุตรกฐทวีปแล้วยังเป็นต้นไม้ในสวนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์อีกด้วย ความว่า “ต้นกัลปพฤกษ์ประจำอุตรกฐทวีป ต้นชีกประจำบุวิเทหทวีป แต่ในสวนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มีต้นไม้ประจำ ๒ ต้น คือ ต้นทองหลางและต้นกัลปพฤกษ์ ไม้ ๒ ต้นนี้ วัดรอบลำต้นได้ ๓ โยชน์ และ ๕ โยชน์ สูง ๕๐ โยชน์ แผ่กิ่งก้านสาขาออกไปรอบๆ ลำต้น ทั้งกว้างสูงและยาวเท่ากันคือ ๑๐๐ โยชน์แลฯ”

๔. ต้นไม้ใกล้สระฉัททันต์ คัมภีร์มัจจิมกคัลลทีปนี ผลงานการประพันธ์ของพระสิริมังคลาจารย์ ในส่วนกล่าวด้วยทาน เรื่องพระเจ้าอโศก ได้กล่าวถึงสระฉัททันต์ สระหนึ่งในเจ็ดสระของป่าหิมพานต์ ว่าแถบนั้นมีต้นกัลปพฤกษ์ขึ้นอยู่ ดังนี้ “ได้ยินว่าพระราชาจอมเสวยอย่างหนึ่งใน ๒ อย่างนั้น ตามพระราชประสงค์เทพดาทั้งหลายนั้นเอง นำฝ้านุ่งและฝ้าห่ม ๕ สี ฝ้าสีเหลือง ฝ้าเช็ดมือและน้ำทิพย์มาจากเทพวิมานอันตั้งอยู่ในที่ใกล้สระ ชื่อฉัททันต์ ทุกวัน อาจารย์บางพวกกล่าวว่า “ย่อมนำมาจากไม้กัลปพฤกษ์ อันมีอยู่ใกล้สระชื่อฉัททันต์นั้น ดังนี้ก็มี”

๕. เครื่องไทยธรรม ต้นกัลปพฤกษ์ที่เป็นเครื่องไทยธรรมนั้น เข้าใจว่าคงเป็นคติของชาวพุทธมาแต่โบราณเพราะในคัมภีร์ปรมัตถทีปนี อรรคกถาขุททกนิกาย เถรคาถา กล่าวถึงอดีตชาติของพระกัสปเถระ ท่านได้ประดับประดาต้นกัลปพฤกษ์ด้วยฝ้า อาภรณ์ แก้วมณี และมาลาดอกไม้ ไปบูชาสกุขของพระพุทธเจ้าสิทธัตถะ เกี่ยวกับต้นกัลปพฤกษ์ที่เป็นไทยธรรมนี้อาจจะเป็นชนิดเดียวกับต้นกัลปพฤกษ์ที่ปรากฏในจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร ด้านที่ ๒ ที่กล่าวถึงพระยาสิทธิโปรดให้จัดตกแต่งเส้นทางรับพระมหาสามีสังฆราช ซึ่งทรงอาราธนามาจากลังกา ลี เมื่อพุทธศักราช ๑๙๐๕ ที่ว่า “...พระบาทกัมมรเตงอัญหรงไซให้จัด หมาก ข้าวตอก เทียน รูป ดอกไม้ กัลปพฤกษ์ ปลุกสร้าง. ทำการบูชาตลอดหนทาง”

ปัจจุบันในหลายพื้นที่ยังคงมีการทำไทยธรรมชนิดนี้อยู่ อาทิ ในงานเทศกาลพระธาตุพนม ซึ่งจัดขึ้นระหว่าง ขึ้น ๑๐ ค่ำ ถึงแรม ๑ ค่ำ เดือน ๓ จะมีการบริจาคต้นเงินหรือที่เรียกว่า “ต้นกัลปพฤกษ์” โดยคณะผู้แสวงบุญจะรวบรวมปัจจัยจัดทำเป็นต้นไม้ประดับด้วยธนบัตร เครื่องสักการะ และไทยธรรมที่จำเป็นสำหรับพระภิกษุสามเณร เช่น จีวร และยารักษาโรค ซึ่งมีข้อสังเกตด้วยว่าในคำถวายที่เป็นภาษาบาลีนั้นยังคงเรียกต้นไทยธรรมชนิดนี้ว่า “กัลปรุกขานิ” หรือชาวองในจังหวัดลำพูน ก็มีการทำ “สลากย้อม” สลากฤตชนิดหนึ่งในวันเพ็ญเดือนสิบ ประดับต้นสลากย้อมด้วยเครื่องประดับ ของมีค่า เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งในคำรำ (บทพรรณนา) มีการเรียกสลากย้อมว่า “กัลปรุกขา” หรือต้นกัลปพฤกษ์ด้วยเช่นกัน และชาวไทยใหญ่ก็มีการประดิษฐ์ไทยธรรมซึ่งสมมติเป็นต้นกัลปพฤกษ์ในงานบวชปอยสา่งลองและเรียกไทยธรรมชนิดนี้ว่า “ต้นตะเปาสา” โดยมีความเชื่อว่าการถวายต้นตะเปาสาจะมีอันส่งผลส่งให้ไปเกิดในสวรรค์และมีต้นกัลปพฤกษ์บันดาลสิ่งที่ปรารถนาได้ทุกอย่าง

๖. ต้นไม้จำลองที่ทำขึ้นเนื่องในการทักขณาน ต้นกัลปพฤกษ์ในวัฒนธรรมไทยยังมีความหมายถึงต้นไม้จำลองที่ทำขึ้นเนื่องในการทักขณานในงานของหลวงและมีลูกมะนาวบรรจุเงินตราห้อยอยู่ตามกิ่งต่างๆ ของต้น ลักษณะของต้นกัลปพฤกษ์เป็นทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ มีแกนไม้ตรงกลางติดก่าพู ที่ก่าพูปักซี่ไม้ไผ่และรวบปลายซี่ที่ส่วนยอด และใช้ไม้ไผ่รัดเป็นวงกำกับซี่โครงพุ่มไม่ให้ร่วนแยกจากกัน โดยทำเป็นวงๆ ลำดับกันขึ้นไป วงซี่แต่ละวงเจาะรูและเสียบไม้กลัดไว้โดยรอบเพื่อติดลูกกัลปพฤกษ์ ลูกที่สมมติว่าเป็นลูกกัลปพฤกษ์ จะใช้ผลมะกรูดและผลมะนาว ตามธรรมเนียมในสมัยรัตนโกสินทร์ ต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่งจะมีเงินปลีกล้วย ๑ สลึง ประมาณ ๒๐ ผล รวมแล้วต้นหนึ่งเป็นเงิน ๕ บาท สมัยโบราณคำว่า กัลปพฤกษ์ เขียนว่า กัมพพฤกษ์ หรือ กามพพฤกษ์ ก็มี และปัจจุบันในภาคอีสานยังคงเรียกการโปรยทานในงานศพว่า “หว่านกัลปพฤกษ์”

๗. ต้นไม้ดอกสีชมพู ปัจจุบัน กัลปพฤกษ์ เป็นชื่อของพันธุ์ไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลางผลัดใบชนิดหนึ่ง ซึ่งมีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า “Cassia Bakeriana Craib” ดอกสีชมพูแล้วเปลี่ยนเป็นสีขาว ดอกเป็นช่อแบบช่อกระจุก จะออกตามกิ่งพร้อมกับแตกใบอ่อน มีเขตกระจายพันธุ์ในประเทศไทยทางภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขึ้นในป่าโปร่งและเขาหินปูน บนพื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเล ๓๐๐-๑,๐๐๐ เมตร

๘. สลากงานกาชาด ในพุทธศักราช ๒๔๗๒ สภาภาษาชาดสยามได้ริเริ่มการสอยผลกัลปพฤกษ์ในงานวันกาชาดเป็นครั้งแรก กองบรรทุกของสภาภาษาชาดได้ทำผลกัลปพฤกษ์แขวนไว้กับต้น ผลกัลปพฤกษ์ปั้นด้วยดิน บรรจุเลขสลากภายใน มีไม้ตะกร้ออย่างที่ใช้สอยผลไม้เตรียมไว้ให้สอย^๖ ค่าสอยกัลปพฤกษ์ในครั้งนั้นมีได้กำหนดราคาไว้แล้วแต่ศรัทธา ของรางวัลเป็นยา เครื่องเวชภัณฑ์ เครื่องบรรเทาทุกข์ต่างๆ เช่น เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม

ปัจจุบันต้นกัลปพฤกษ์จึงมีความหมายถึงต้นไม้ที่ทำขึ้นเพื่อติดสลาก ต้นไม้ที่ติดสลากอาจทำรูปต้นไม้อะไรก็ได้ หรือแม้ไม่ทำเป็นรูปต้นไม้เพียงแต่ทำที่ติดสลากเพื่อให้สอยหรือเสี่ยงจับเพื่อชิงโชค ก็เรียกว่า สอยกัลปพฤกษ์

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๙.

ประพรมสินธุ์เสาวรสจริงใจ...”๗

สำหรับไตรภูมิภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง ถึงแม้ว่าจะไม่มีข้อความกล่าวชัดว่าต้นกล้วยพฤษภเป็นต้นไม้ในสวนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แต่ได้ปรากฏข้อความว่า “ผิตายและจะไปเกิดในสวรรค์ได้ เห็นต้นไม้กล้วยพฤษภ เรือนทอง เห็นปราสาทแก้วงามนิกหนา เห็นฝูงเทพพ่อนรำเล่น.” ซึ่งคงพอจะเห็นเค้าโครงของความเชื่อเรื่องนี้อยู่เช่นกันในงานจิตรกรรมไทยต้นกล้วยพฤษภในสวนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นี้ปรากฏไม่มาก ตัวอย่างสำคัญคือ บานประตูดอกลายรดน้ำในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทที่วาดขึ้นในรัชกาลที่ ๔ ปัจจุบันจัดแสดงในพิพิธภัณฑวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (ภาพที่ ๔) โดยฉากลายรดน้ำนี้วาดภาพพิธีอินทราภิเษก ภาพเทพชุมนุมที่สุธัมมาเทวสภา และแท่นบัณทุกัมพลใต้ต้นปาริชาติในสวนปูลุณทริวัน เกี่ยวข้องกับพระอินทร์โดยเฉพาะผ้าพระบฏ (ผ้าผะเหวด) ขนาดกว้าง ๘๘.๕ เซนติเมตร ยาว ๒๐.๒๕ เมตร เขียนด้วยสีฝุ่น ฝีมือช่างพื้นถิ่นอีสาน ลักษณะของผ้าพระบฏเป็นผืนผ้ายาวมีแกนไม้ทั้งสองด้าน ด้านซ้ายเย็บติดกับผ้าซึ่งหุ้มแกนไม้ ด้านขวาเย็บติดกับแกนไม้โดยตรง (ภาพที่ ๕) ผะเหวด มีที่มาจากคำว่า “พระเวส” ซึ่งก็คือพระเวสสันดรนั่นเอง

ผ้าพระบฏของอีสานชนิดนี้จึงเขียนเล่าเรื่องมหาเวสสันดรชาดก แต่ผ้าพระบฏผืนนี้ไม่ได้ลำดับภาพเล่าเรื่องตามกัณฑ์ แต่จะลำดับภาพโดยยึดถือสถานที่ในท้องเรื่องเป็นสำคัญ กล่าวคือข้างจะแบ่งผ้าออกเป็นบริเวณของตำแหน่งฉากคล้ายกับการวาดภาพแผนที่ซึ่งมีเขาวงกตอยู่ด้านซ้ายและมีเมืองเชตุตรอยู่ทางด้านขวา แล้วจึงวาดตัวละครไปดำเนินเหตุการณ์ตามตำแหน่งแห่งที่นั้นๆ ด้วยเหตุนี้ภาพเขียนจึงไม่ได้เรียงลำดับเหตุการณ์ต่อเนื่องกันตามท้องเรื่อง เป็นผลให้ผู้ชมมีหน้าที่ต้องพิจารณาคุณภาพทั้งหมด แล้วจึงปะติดปะต่อภาพนั้นๆ ลำดับกาลตามท้องเรื่องเอาเอง ลำดับภาพเล่าเรื่องจากขวามาซ้ายมีดังนี้ เริ่มจากกัณฑ์นครกัณฑ์ (หกกษัตริย์พร้อมรื้อพลเดินทางกลับเมืองเชตุตร) กัณฑ์ทศพร กัณฑ์มหาราช (ชูชกพาสองกุมารหลงกลับมายังเมืองเชตุตร และขบวนช้างเดินทางไปเขาวงกต) กัณฑ์วนประเวศ กัณฑ์ชูชก กัณฑ์จุลพนกัณฑ์มหาพน กัณฑ์กุมาร กัณฑ์สลักบรรพ และกัณฑ์มัทรี ตัวภาพมี

^๗ เสถียรโกเศศ และ พระยาอนูมานราชชน, เล่าเรื่องในไตรภูมิ, (กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๘๕.

อักษรเขียนอธิบายกำกับ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอักษรธรรมอีสานมีส่วนน้อยที่ใช้อักษรไทยน้อยขอบผ้า ด้านบนและล่างเขียนแถบหน้ากระดานลายมะลิเลื้อยเปลว สีที่ใช้มีสีคราม แดง เขียว เหลือง น้ำตาล ขาว และดำ ไม่ถมสีพื้นหลัง สภาพของผ้าพระบรมรูปชำรุด ขาดทะลุเป็นแห่ง ๆ มีรอยยับทั่วไป

ประวัติของผ้าพระบรมรูปบ้านท่าม่วงผืนนี้กล่าวว่าได้มาจากบ้านข้าวปุ้น ตำบลกุดข้าวปุ้น อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี โดยเก็บรักษาในบ้านท่าม่วงที่วัดป่าศักราราม วัดเหนือ และในภายหลังจึงเก็บรักษาที่วัดท่าม่วงตามลำดับ ครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ ๒๕ ผ้าพระบรมผืนนี้เปล่า ส่วนตอนต้นซึ่งเล่าเรื่องพระมาลัย (มาลัยหมื่นมาลัยแสน) พุทธประวัติตอนตรัสรู้ (สังกาศ) กัณฑ์ มหาราช (บางส่วน) และกัณฑ์หิมพานต์ (ตอนพระเวสสันดรประสูติ) ยาวประมาณ ๑๒ เมตร ถูกโจรกรรมไปราวพุทธศักราช ๒๕๒๕ สำหรับกัณฑ์ฉกษัตริย์ควรจะต้องอยู่ในส่วนซ้ายสุดของผ้าพระบรมผืนนี้ก็ชำรุดหายไปด้วยในส่วนของต้นกลปพฤกษ์ที่ปรากฏบนผ้าพระบรมผืนนี้อยู่ในกัณฑ์ศพร เหตุการณ์พระอินทร์ประทานพร ๑๐ ประการแก่พระนางมัทรี ระหว่างภาพปราสาทสององค์ปรากฏต้นกลปพฤกษ์ที่มีลักษณะเป็นต้นเสากลมมีเครื่องยอดปลายแหลมคล้ายฉัตร และมีกิ่งก้านยื่นออกใน ทรงโค้งขึ้น ปลายกิ่งห้อยลง ที่ปลายกิ่งมีหีบหรือกล่องทรงสี่เหลี่ยมที่ระบายสีสันต่างๆ กัน ที่โคนต้นมีข้อความเขียนด้วยอักษรธรรมอีสานกำกับไว้ว่า “ต้นการพิศสา” การปรากฏภาพ “ต้นการพิศสา” ต้นไม้ที่เชื่อกันว่าให้ผลสำเร็จตามปรารถนาในฉากเหตุการณ์ที่พระนางมัทรีขอพร ๑๐ ประการ นั้น อาจเพื่อต้องการเน้นย้ำว่าการขอพรพระนางได้รับผลสำเร็จก็เป็นได้ อีกทั้งภาพต้นกลปพฤกษ์บนผ้าพระบรม วัดท่าม่วงนี้ยังเป็นหลักฐานสำคัญว่าในวัฒนธรรมอีสานก็ปรากฏคติเรื่องต้นกลปพฤกษ์ เป็นต้นไม้ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์อีกด้วย

๓.๓ แนวคิดต้นไม้ ๔ ทวีปในพระพุทธศาสนา

ในอริยธรรมเล่มที่ ๒๙ ได้พูดถึงสัตว์ในสุคติภูมิชั้นต่ำที่สุด ได้แก่มนุษย์ในมนุษยภูมิ ประเภทต่าง ๆ ตามที่โบราณจารย์แบ่งไว้และได้พูดถึงทวีปทั้ง ๔ ซึ่งอยู่ในทิศทั้ง ๔ รอบ ๆ เขาพระสุเมรุตามความคิดเห็นของชาวอินเดียโบราณ เริ่มต้นด้วยชมพูทวีปซึ่งได้แก่ประเทศอินเดียต่อไป^๘

บุพพิเทททวีปอยู่ทางทิศตะวันออกของภูเขาสุเมรุคนที่อยู่ใน ทวีปนี้มีหน้ากลมเหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ มีอายุขัยได้ ๑๐๐ ปีคงที่ไม่มีขึ้นมีลงเหมือนมนุษย์ในชมพูทวีปที่ไม่ยาวขึ้นหรือสั้นลงตามการตั้งอยู่หรือไม่ตั้งอยู่ในศีลธรรมของเขา ถ้าสมมติใครคนตั้งตนอยู่ในศีลในธรรมอายุเขาก็ยืนยาวออกไป ถ้าสมมติใครคนไม่ตั้งอยู่ในศีลในธรรมอายุก็หดสั้นลง

ชาวบุพพิเทททวีปรักษาศีล ๕ เป็นประจำ ไม่เบียดเบียนกันโดยประการทั้งปวงมีแต่ทำความดีต่อกันทั้งทางกายทางวาจาทางใจ จึงมีอายุยืน ๑๐๐ ปีคงที่ บุพพิเทททวีปนี้มีพื้นที่วัดด้านกว้างด้านยาวได้ ๗,๐๐๐ โยชน์ วัดโดยรอบได้ ๒๑,๐๐๐ โยชน์รอบ ๆ ทวีปนี้ยังมีเกาะเล็กเกาะน้อยเป็นบริวาร อีก ๕๐๐ เกาะ

อมรโคยานทวีป อยู่ทางทิศตะวันตกของภูเขาพระสุเมรุมี ความกว้างยาวด้านละ ๗,๐๐๐ โยชน์ มีเส้นรอบวงวัดได้ ๒๑,๐๐๐ โยชน์ เท่ากับบุพพิเทททวีป มีเกาะเล็กเกาะน้อยเป็นบริวาร ๕๐๐ เกาะเช่นเดียวกัน มนุษย์ที่อยู่ในอมรโคยานทวีปมีหน้าตาคคล้ายพระจันทร์วันแรม ๘ ค่ำ ถือเป็นรูปครึ่ง

^๘ พ.ปฎิ. ๓๑/๑๗๑/๑๒๒.

วงกลม อมรโคยานทวีปมีแม่น้ำและภูเขาใหญ่น้อยมากมาย มีอาณาเขต เป็นบ้านเป็นเมือง มีเจ้ามีนาย ปกครองเช่นเดียวกับทวีปอื่น ๆ คนในทวีปนี้มีอายุชั้ยได้ ๔๐๐ ปีจึงตาย

อุตตรกรูทวีป อยู่ทางทิศเหนือของภูเขาสุมเมรุ มีพื้นที่กว้างยาวได้ด้านละ ๘,๐๐๐ โยชน์ วัดโดยรอบได้ ๔,๐๐๐ โยชน์ มีเกาะเล็กเกาะน้อยเป็นบริวาร ๕๐๐ เกาะ คัมภีร์ไตรภูมิพระร่วงดูเหมือนจะให้ความสำคัญแก่ทวีปนี้เป็นพิเศษ ท่านพรรณามาไว้ว่า ทวีปนี้มีแผ่นดินราบเรียบเสมอกัน ไม่มีที่ต่ำที่สูง มีต้นไม้ทุกสิ่งทุกพรรณ ทุกต้นมีกิ่ง ตามสาขางามดี มีค่าคบมั่งคั่งดังเกล้งทำไว้เป็นเหย้า เป็นเรือนเรียงกันมองดูงามดังปราสาท เป็นที่อยู่ทีนอนของฝูงคนในทวีปนั้น ต้นไม้เหล่านั้นไม่มีตัวด้วง ตัวแมลงเบียดเบียน ไม่มีคุดไม่มีโกง ไม่มีพุกไม่มีไพร่พรอง ทุกต้นชื่อตรงงามนันทนา มีดอกอยู่ทุกฤดูกาล ที่ใดมีบึงมีหนองก็มีดอกบัวนานาพันธุ์บานสพรั่ง ส่งกลิ่นหอมจรจายทั่วไป^๙

ประชาชนชาวอุตตรกรูทวีปนั้น มีหน้าตาเป็นรูปเหลี่ยม รูปร่างพอเหมาะพอดี ไม่อ้วน ไม่ผอม ไม่สูง ไม่ต่ำจนเกินไป ทุกคนมีเรี่ยวแรงดี ตั้งแต่หนุ่มจนแก่ไม่มีอ่อนด้อยถอยกำลัง ไม่มีความวิตกกังวลด้วยการทำไร่นาค้าขาย อาอากาศก็เย็นสบายพอดี ไม่มีร้อนไม่มีหนาว ไม่มีลื่น เหลือบ ยุงใด ๆ มารบกวนชาวอุตตรกรูทวีปไม่ต้องทำอะไรไถนา เพราะมีข้าวชนิดหนึ่งเรียกว่าสัตยชาติ ข้าวนี้ออกรวงมาเป็นข้าวสาร ปราศจากแกลบและรำ เมื่อเขาต้องการก็รู้ดเอาข้าวสารนั้นใส่ในหม้อของเขา แล้วก็ยกขึ้นตั้งบนก้อนหินที่ชื่อว่า โซติปาสาณะ แล้วเปลวไฟก็เกิดขึ้นเอง พอข้าวสุกเปลวไฟก็ดับเอง เขาจึงคดข้าวนั้น ใส่ถาดทอง ส่วนกับข้าวนั้นไม่ต้องไปหาที่ไหน เมื่อต้องการกับข้าวสิ่งใด มันก็เกิดขึ้นมาใกล้ ๆ กับเขานั้นเอง ชาวอุตตรกรูทวีปไม่มีโรคภัยไข้เจ็บใด ๆ เบียดเบียน ไม่ว่าจะเป็นโรคผิวหนัง โรคหู โรคตา โรคภัยเปลี่ยนเสีย โรคทองทุกชนิด เป็นผู้มีความสุขพอนามย์ดีทุกเมื่อ ที่อุตตรกรูทวีปนี้มีต้นกลปพฤกษ์ต้นหนึ่งสูงได้ ๑๐๐ โยชน์ กว้าง ๑๐๐ โยชน์ มีปริมาตรได้ ๓๐๐ โยชน์ ถ้าคนปรารถนาสิ่งใด ก็ไปตั้งความปรารถนาเอาที่ต้นกลปพฤกษ์นั้น สิ่งทีตนปรารถนาก็จะปรากฏขึ้นที่ค่าคบต้นกลปพฤกษ์นั้นทันทีนอกจากนี้ ท่านยังได้พรรณนาถึงความสุขสำราญและความมหัศจรรย์ของอุตตรกรูทวีปไว้อีกมากมาย จนฟังดูแล้วรู้สึกว่สภาพของทวีปนี้ไม่แตกต่างจากสวรรค์มากนัก ที่น่าสนใจก็คือ ชาวอุตตรกรูทวีปมีอายุยืนถึง ๑,๐๐๐ ปี และไม่รู้จักเฒ่าไม่รู้จักแก่ ชีวิตมีแต่ความสุขเพลิดเพลินด้วยความสุข เมื่อหนุ่มสาวแต่งงานกันแล้วจะมีเพศสัมพันธ์กันเพียง ๑ วันเท่านั้น เมื่อเกิดลูกขึ้นมาพ่อแม่ก็ไม่ต้องเลี้ยง แต่จะเอาไปวางไว้ข้างถนน คนที่ผ่านไปมาเห็นเข้าจะเอานิ้วจ่อเข้าไปที่ปากทารก น่านมจะไหลออกมาจากนิ้ว เลี้ยงทารกจนเติบโตแล้วชายจะไปอยู่กับพวกผู้ชาย หญิงจะไปอยู่กับพวกผู้หญิงเมื่อมีคนตายลง เขาจะตบแต่งศพด้วยของหอมแล้วเอาไปวางไว้ในที่แจ้งไม่นานนักจะมีนกชนิดหนึ่ง บางท่านว่าเป็นนกหัสติลิงค์ บางท่านว่าเป็นนกอินทรี บางท่านว่าเป็นนก กดบินมาคาบหรือขยุ้มด้วยเท้าเอาไปกินบ้าง เอาไปทิ้งทะเลบ้าง เพื่อมิให้แผ่นดินอุตตรกรูทวีปเปื้อนมลทิน

ท่านบอกว่า ความสุขสำราญอันน่ายมหัศจรรย์ของชาวอุตตรกรูทวีปนั้น เป็นเหตุแห่งกุศลกรรมของเขาเอง เพราะตั้งอยู่ในศีล ๕ และปฏิบัติธรรมอันดีงาม ทุกอย่างตลอดเวลาแนวคิดเรื่องแผ่นดินราบเรียบเป็นหน้ากลองก็ดี เรื่องต้นกลปพฤกษ์ก็ดีฟังดูก็คล้ายกับสภาพสังคมของสมัยพระศรีอารยเมตไตรยพระพุทเจ้าองค์ ที่ ๕ ที่จะมาโปรดโลกในอนาคตกาล แต่แนวคิดในอุตตรกรูทวีปกับ

^๙ ที่.ปา.๑๑/๒๖๓/๒๔๒; ม.ม.๑๒/๑๖๘/๑๔๗.

แนวคิดเรื่องแผ่นดิน พระศรีอารยอินไหนดจะเกิดก่อนอินไหนดจะเกิดทีหลังนั้น เป็นปัญหาที่จะต้องค้นคว้ากันต่อไป ผู้เขียนเห็นว่าแนวคิดเรื่องทวีปทั้ง ๔ นี้คงจะเกิดจากจินตนาการบวกกับประสบการณ์ ของชาวอินเดียโบราณที่อยู่บนแผ่นดินใหญ่ด้านทิศใต้ของภูเขาหิมาลัย (สุเมรุหรือสิเนรุ ชาวอินเดียบางพวกคงจะเคยไปแถว ๆ พม่า ซึ่งอยู่ทางตะวันออก และเห็นอ่าวเบงกอลกันอยู่ เลยเรียกดินแดนทางตะวันออก ทั้งหมดว่าทวีปปุพพวิเทหะ ชาวอินเดียที่อยู่ทางตะวันตกคงจะเคยไปแถว ๆ อิหร่านและเห็นมีอ่าวเปอร์เซียกันอยู่เลยเรียกดินแดนแถบนั้นว่าอมรโคยานทวีป แต่ทางทิศเหนือไม่เคยไปเห็น เพราะถูกภูเขาหิมาลัยกั้นไว้เลยสร้าง จินตนาการว่า ทางเหนือก็คงจะมีทวีปอยู่เหมือนกัน และคงมีทะเลขนาดข้างทั้ง ๒ ด้านเหมือนกัน จึงเรียกดินแดนในจินตนาการนั้นว่า อุตตรกृतทวีป และสร้างให้มีลักษณะวิจิตรพิสดารกว่าทวีปอื่น เพราะเชื่อว่าคงจะไม่มีใครกล้าเดินทางไปพิสูจน์เพราะภูเขาหิมาลัยขวางกั้นไว้

๓.๓.๑ ต้นไม้ในนรก

สิมพลี หรือ นิมพลีนรก เป็นนรกป่าต้นจั่ว แต่ละต้นสูงเทียมเมฆ มีหนามเหล็กยาว ๑๖ นิ้ว คมกริบ หลิงผู้ประพาศติดต่อสามีและชายผู้เป็นชู้กับภรรยาผู้อื่น จะถูกนายนิรยบาลถือหอกไล่ทิ่มแทงให้ขึ้นไป สัตว์นรกได้ขึ้นเหยียบบนเหล็กแหลมคม อวัยวะต่าง ๆ ถูกบาด มีเลือดไหลไหลทรมกาย ติดอยู่บนนั้นมานานหลายปี แล้วร่วงหล่นหัวกระแทกหลาวแหลมนายนิรยบาลจะจับโยนเข้าไปในโลหภูมิวนนรกต่อไป จนกว่าบาปจะสิ้น ต้นชัฏกัม อาหารของชาวนรกที่กล่าวไว้ในอัลกุรอานมีอาหารเป็นจำนวนมากแต่เพื่อเป็นการทรมานเพื่อให้ได้รับความอับอายและความเจ็บปวดอยู่ในนรก ชาวนรกจะทำให้หิวและกระหายและพวกเขาจะถูกกระตุ้นให้กินอย่างตะกละตึ๋มเหมือนกับอูฐเป็นโรคกระหายน้ำอย่างรุนแรง พวกเขาจะกินอะไรจะตึ๋มอะไรบ้างเป็นคำตอบที่น่ากลัวมาก อัล-กุรอานได้บรรยายถึงอาหาร อัลลอฮ์ผู้ทรงเกรียงไกรทรงเตรียมไว้ให้แก่ชาวนรก ดังนี้

พวกเขาไม่มีอาหารอื่นใดนอกจากต้นหนามแหลมคมมันไม่ทำให้อ้วนและไม่ทำให้หายหิว (๘๘:๖-๗) อิบูล อะลา เมาดูตี ให้ความเห็นว่า ในบางแห่งที่กล่าวไว้ใน อัล-กุรอาน ชาวนรกจะให้กินชัฏกัมในแห่งอื่นกล่าวว่า พวกเขาไม่มีอาหารอื่นใดนอกจากขี้สลีน(น้ำล้างแผล) และในอายะนี้คือ (ซูเราะฮ์ที่ ๘๘ อายะที่ ๖) กล่าวว่า "อาหารของพวกเขาเป็นเพียงหญ้าหนามแห้ง" ความจริงแล้วไม่มีความขัดแย้งระหว่างโองการเหล่านี้ อาจหมายถึงในนรกมีห้องมากมายแยกประเภทของโทษและให้อยู่ตามแต่โทษของแต่ละคนและได้รับการลงโทษแตกต่างกัน อาจหมายถึงถ้าหากพวกเขาหลีกเลี่ยงจากชัฏกัม พวกเขาจะถูกให้กินขี้สลีน และถ้าหากพวกเขาพยายามหลบหลีกอาหารเหล่านั้น พวกเขาอาจได้รับต้นหนาม สรุปลก็คือพวกเขาจะไม่ได้รับอะไรที่ถูกต้องพวกเขาเลยชัฏกัม-ต้นไม้มีรสขมและมีหนามในนรก

รายงานจากอิบนิ อับบาสเล่าว่า ชัฏกัมนั้นน่ากลัวมากเพียงหยดเดียวก็เป็นการพอเพียงที่จะทำลายมนุษย์บนโลกได้ทั้งหมด อัลลอฮ์ ตรัสไว้ในอัล-กุรอาน ดังนี้ แท้จริงต้นชัฏกัม (ในนรก) จะเป็นอาหารของคนบาปประดุจน้ำทองแดงเดือดพล่านอยู่ในห้องเหมือนเช่นน้ำร้อนกระนั้น (๔๔:๔๓-๔๖)

๓.๓.๑ ป่าไม้ในสวรรค์

อุทยานทิพย์ปุนทริกวันมีบริเวณกว้างขวาง มีกำแพงล้อมรอบ ๔ ด้าน กลางสวนนั้นมีต้นไม้ทองเหลืองใหญ่แผ่สาขาอยู่ต้นหนึ่ง ซึ่งชื่อว่า ต้นปาริชาต หรือ กัลปพฤกษ์ซึ่งเป็นต้นไม้ทิพย์ ต้น

กาลปฤกษ์ นี้ ๑๐๐ ปี ถึงจะออกดอกครั้งหนึ่ง เมื่อถึงคราวนั้น ดอกไม้ในสวรรค์นี้จะบานสะพรั่ง เหล่าเทพบุตร เทพธิดา ก็จะพากันมารื่นเริง ผลัดเปลี่ยนเวียนกันมาเฝ้าจนกว่าดอกไม้จะบาน เมื่อดอกไม้สวรรค์บานแล้ว จะปรากฏแสงรุ่งเรืองงดงามยิ่งนัก รัศมีดอกปาริชาติจะส่องรัศมีรุ่งเรืองไปไกล หลายหมื่นวา เมื่อลมร่าเริงพัดพาไปในทิศใด ย่อมส่งกลิ่นหอมไปในทิศนั้น เป็นระยะไกลแสนไกล ดอกไม้นี้จะบานสะพรั่งไปทุกกิ่งก้านทั่วทั้งต้น ถ้าเทพบุตรเทพธิดาองค์ใดปรารถนาจะได้ดอกปาริชาติ ก็จะตกลงมาในมือตั้งใจ ถ้ายังไม่ได้รับในมือ ดอกก็ยังไม่ทันตกลงดิน โดยมีลมชนิดหนึ่ง จะพัดชูดอกไม้ในอากาศ จนกว่าเทพผู้ใดประสงค์ก็จะมารับเอาไป

สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๒ จากสวรรค์กามาวจรทั้ง ๖ ชั้น^{๑๐} (จัดอยู่ในกามภูมิ) โดยอยู่สูงขึ้นไปถัดจากสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาขึ้นไป ๓๓๖,๐๐๐,๐๐๐ วา หรือ ๑๖๘,๐๐๐ กิโลเมตร ตั้งอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุอันสูง ๘๐,๐๐๐ โยชน์ ซึ่งเป็นจุดสูงที่สุดที่ยังเชื่อมอยู่กับมนุษยภูมิหรือโลกมนุษย์ (อาจเทียบได้กับยอดเขาโอลิมปัสในตำนานเทพปกรณัมกรีก) อาณาบริเวณโดยรอบ ๘๐,๐๐๐ ตารางโยชน์ มีท้าวสักกะหรือพระอินทร์เป็นผู้ปกครองเมืองบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นเมืองใหญ่ที่สร้างอย่างงดงามด้วยทองและแก้ว ๗ ประการ มีเสียงดนตรีบรรเลงอยู่อย่างไพเราะ กลางเมืองดาวดึงส์มีปราสาทใหญ่ทั้งดงามเป็นที่ประทับของพระอินทร์บนสวรรค์ชั้นนี้มีอุทยานทั้งดงามมากอยู่ ๔ แห่ง คือ

นันทอุทยาน หรือ สวนนันทวัน (สวนที่รื่นรมย์) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในสวนด้านที่ใกล้กับตัวเมืองมีสระใหญ่ ๒ สระ สระหนึ่งมีชื่อว่า สระนันทาโบกขรณี อีกสระหนึ่งมีชื่อว่า จุลนันทาโบกขรณี มีแผ่นศิลา ๒ แผ่น แผ่นหนึ่งมีชื่อว่า นันทาปรีติปาสาณ อีกแผ่นหนึ่งมีชื่อว่า จุลนันทาปรีติปาสาณ เป็นศิลาที่มีรัศมีเรืองรอง เมื่อจับดูจะรู้สึกว่ามันเหมือนขนสัตว์ ผรุสกวัน หรือ ปารุสกวัน (ปาลันจ) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในอุทยานนี้ด้านใกล้ตัวเมือง มีสระใหญ่ ๒ สระ สระหนึ่งมีชื่อว่า ภัทราโบกขรณี อีกสระหนึ่งมีชื่อว่า สุภัทราโบกขรณี มีก้อนแก้วใส ๒ ก้อน ก้อนหนึ่งมีชื่อว่า ภัทราปรีติปาสาณ อีกก้อนหนึ่งมีชื่อว่า สุภัทราปรีติปาสาณ เป็นแก้วเกลี้ยงและอ่อนนุ่มจิตรลดาวัน

ปามิเถาว์ลัยหลากสีสวยาม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สระในอุทยานนี้มีชื่อว่า จิตรโบกขรณี และจุลจิตรโบกขรณี ส่วนแผ่นศิลาแก้วในอุทยานนี้แผ่นหนึ่งมีชื่อว่า จิตรปาสาณ อีกแผ่นหนึ่งมีชื่อว่า จุลจิตรปาสาณสักวัน หรือ มิสกวัน (ปาไมระคน) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สระใหญ่ในอุทยานนี้มีชื่อว่า ธรรมาโบกขรณี และสุธรรมาโบกขรณี ส่วนแผ่นศิลาแก้วมีชื่อว่า ธรรมาปรีติปาสาณ และสุธรรมาปรีติปาสาณ

๓.๔ ความสัมพันธ์ของต้นไม้กับพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาประวัติศาสตร์พุทธศาสนาได้พบว่า พระพุทธเจ้าและพระสาวกมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติมาโดยตลอดเห็นได้จากพระองค์ประสูติ ตรัสรู้ ปรีณิพพาน สถานที่แสดงธรรมล้วนอยู่ในป่า สถานที่พำนักของพระพุทธเจ้าและพระสาวกคือ ป่า ภูเขา โคนไม้ ถ้ำ ชอกเขา ป่าช้า ลอมฟาง และยังมีข้อปฏิบัติสำหรับอยู่ป่าให้เหมาะสมอีกหลายข้อ เช่น จุติที่ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถืออยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร เป็นต้น ป่าสวนที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่กับพระสาวก ก็มีคำว่าป่า เช่น

^{๑๐} ส.ม. ๑๙/๑๖๘๑/๕๓๑; สกค. ๒๕.

ป่าอสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี ป่าอันธวัน เมืองสาวัตถี ป่าสังคาสลวัน หมู่บ้านนาทิกะ ป่ามหาวัน กรุงกบิลพัสดุ์ เขตวัน เมืองสาวัตถี ป่ารักขิตวัน เมืองโกสัมพี นอกจากนี้แล้วยังประทับอยู่ถ้ำ เช่น ถ้ำอินทสาละ ถ้ำสัตตบรรณคูหา คิชฌกูฏ ถ้ำสุกรขาตา เป็นต้น

เมื่อการดำเนินชีวิตมีการเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างแยกจากกันไม่ได้ พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ของธรรมชาติด้านสูงสุด พระองค์ทรงมองเห็นประโยชน์และความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้ทรงวางหลักพระธรรมวินัยให้พระสาวกศึกษาและปฏิบัติตามโดยอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ศาสนา จนทำให้พุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับของสังคม การที่พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้วนั้น นอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของพระสาวกแล้ว ยังช่วยรักษาสภาพแวดล้อมอีกด้วย ดังที่ภัทรพร สิริกาญจน ได้กล่าวไว้ในงานวิจัย เรื่อง “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ” ตอนหนึ่งว่า ผู้มีศีลและวินัยอย่างเคร่งครัดย่อมไม่ทำลายชีวิต ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพราะศีลและวินัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งตามหลักพุทธศาสนา ทำให้ชาวพุทธตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต ไม่ทำลายมนุษย์ สัตว์ และพืช อันเป็นสิ่งมีชีวิต นอกจากนั้นผู้มีศีลและวินัยยังทะนุบำรุงสิ่งมีชีวิตให้เจริญงอกงามและเป็นประโยชน์แก่อุภยโลก จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

การที่พระสงฆ์จะใช้ชีวิตอยู่ในป่าได้นั้น พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามพระวินัย โดยเริ่มตั้งแต่อุปสมบทใหม่ ๆ ภิกษุผู้บวชใหม่จะต้องอยู่กับพระอุปัชฌาย์เป็นเวลา ๕ ปี จากนั้นจึงจะสามารถไปอยู่ป่าตามลำพังได้ ในขณะที่อยู่กับพระอุปัชฌาย์ ภิกษุต้องศึกษาพระวินัยให้เข้าใจ และสามารถนำไปสอนคนอื่นได้ อารามหรือวัดที่ภิกษุอยู่ประจำ หรืออยู่จำพรรษาจะต้องทำให้ถูกหลักพระวินัย เช่น อยู่ห่างจากเขตชุมชน กฎสำหรับพักอาศัยก็ต้องให้คณะสงฆ์กำหนดให้เพื่อป้องกันไม่ให้สร้างใหญ่โตเกินความจำเป็น เพราะการสร้างใหญ่เกินไปอาจทำให้เกิดอันตราย ดังในสิกขาบทที่ ๙ แห่งกฎคามวรรค พระฉันทะ (สหชาติผู้เกิดพร้อมกับพระพุทธเจ้า ภายหลังออกบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า) ให้สร้างกฎใหญ่เกินไป กฎได้ฟังลงมาจนเกิดความเสียหายเกี่ยวกับปัจจัย ๔ พระสงฆ์ก็ต้องปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด เช่น การใช้จีวร (ผ้าถุงห่ม) ให้มีขนาดพอดี และการใช้น้ำย้อมต้องใช้วัสดุจากธรรมชาติมาทำการย้อม มีแก่นไม้ขนุน เป็นต้น บาตรสำหรับใช้เลี้ยงชีพต้องทำให้ถูกต้องตามพระวินัยเหมือนกัน คือ ได้ขนาดพอบรรจุข้าวฉันอิ่ม และยังเน้นเรื่องการเก็บรักษาไม่ให้แตกง่าย พร้อมกับให้รักษาความสะอาด ส่วนเรื่องเกี่ยวกับเสนาสนะและยารักษาโรค ก็มีพระวินัยกำหนดการสร้าง การใช้ไว้ครบถ้วน ทั้งนี้เพื่อให้พระสงฆ์ได้เป็นผู้เลี้ยงง่าย ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั่นเอง^{๑๑}

ความสำคัญของพระวินัยต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วสามารถแบ่งเป็นประเด็นได้ดังนี้

๓.๔.๑ พระวินัยกับการอนุรักษ์ต้นไม้

เมื่อพระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยโดยเคร่งครัดย่อมเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ดำเนินชีวิตไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียน ไม่ทำลายชีวิตใคร ๆ หากมุ่งดำเนินชีวิตเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์เป็นที่ตั้ง พระวินัย

^{๑๑} ประเวศ อินทองปาน, พระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๙.

ยอมฝึกคนที่มีความขัดแย้งต่างให้มีความตั้งใจประกอบด้วยเมตตา เช่น พระอุทายีในสมัยที่ยังไม่ได้บวชเคยเป็นนักยิงธนูและไม่ชอบอ้อกา ครั้นมาบวชในพระพุทธศาสนาได้ฆ่าอ้อกาตายเป็นจำนวนมาก จึงเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าบัญญัติสิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุจงใจปลงชีวิตสัตว์ จะเห็นได้ว่า พระวินัยได้ช่วยการราบบุคคลที่มีความตั้งใจโหดร้ายให้เป็นผู้มีความตั้งใจประกอบด้วยเมตตาได้ และเป็นการช่วยอนุรักษ์สัตว์ไม่ให้ถูกเบียดเบียน หรือถูกฆ่า พระพุทธศาสนาเปิดโอกาสให้ทุกคนได้พัฒนาศักยภาพของตัวเอง ไม่แบ่งชั้นวรรณะ เมื่อฝึกตนเองไปตามขั้นตอนตามพระวินัยแล้วย่อมเป็นผู้ที่สมควรแก่การกราบไหว้บูชา นำเลื่อมใส ดังที่พระสารีบุตรเถระได้เห็นการสำรวมอินทรีย์ เห็นกิริยามารยาทที่น่าเลื่อมใสของพระอัสสชิ ก็เกิดศรัทธาเลื่อมใสจึงเข้าไปสนทนาธรรมและได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิ จนท่านได้บรรลุธรรมเบื้องต้น (เป็นพระโสดาบัน) จากนั้นท่านได้ตามไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและขออุปสมบทกับพระพุทธเจ้า ต่อมาท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีปัญญามากเกือบเท่าพระพุทธเจ้าและเป็นการสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงนับได้ว่าพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติตามพระวินัยยอมเป็นผู้นำเลื่อมใส นำมาซึ่งศรัทธา เป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อคนทั่วไป เมื่อได้กัลยาณมิตรที่ดียอมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนเองให้เป็นที่ยอมรับของสังคม^{๑๒} พระสารีบุตรท่านก็ได้รับโอกาสนี้

สิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แต่ละข้อ ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ดังที่พระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุขุดดิน ตัดต้นไม้ ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะลงบนของเขียวและลงในแม่น้ำลำธาร สิกขาบทเหล่านี้ได้สร้างจิตสำนึกให้แก่ภิกษุสามเณร และเป็นแบบอย่างให้กับชาวบ้านเป็นอย่างดี

การที่ภิกษุไม่ตัดต้นไม้ยอมช่วยรักษาความสมดุลทางธรรมชาติได้มากมาย เพราะสิ่งมีชีวิตที่อาศัยต้นไม้ตั้งแต่รากถึงยอดมีอยู่อย่างชุกชุม เช่น สัตว์จำพวกแมลง หนอน ผีเสื้อ เป็นต้น ต่างก็อาศัยต้นไม้เป็นเสมือนบ้านของพวกมัน เป็นที่หลบภัย เป็นที่พักผ่อน ยิ่งต้นไม้ใหญ่เท่าไรก็ยิ่งมีสัตว์อาศัยมากเท่านั้น ต้นไม้เป็นห่วงโซ่อาหารที่หมุนเวียนหล่อเลี้ยงชีวิตทั้งของคนและสัตว์ พระอรหันต์ก็ต้องอาศัยผักและผลไม้ตามป่าเป็นอาหารยังชีพ ภาพที่คนและสัตว์อาศัยป่าไม้ และต้นไม้มีให้เห็นในชาดกมากมาย บางครั้งก็เก็บมาทำอาหาร เช่น ฤๅษีเก็บใบหมากเม่ามานึ่งเป็นอาหาร ดังนั้นพระวินัยที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงนับว่ามีประโยชน์มากทั้งแก่คนและสัตว์

๓.๔.๒ พระสงฆ์กับการอนุรักษ์ป่าไม้

จากการศึกษาประวัติศาสตร์พุทธศาสนาได้พบว่า พระพุทธเจ้าและพระสาวกมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติมาโดยตลอดเห็นได้จากพระองค์ประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ สถานที่แสดงธรรมล้วนอยู่ในป่า สถานที่พำนักของพระพุทธเจ้าและพระสาวกคือ ป่า ภูเขา โคนไม้ ถ้ำ ซอกเขา ป่าช้า ลอมฟาง และยังมีข้อปฏิบัติสำหรับอยู่ป่าให้เหมาะสมอีกหลายข้อ เช่น อุดงค์ที่ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถืออยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร^{๑๓} เป็นต้น ป่าสวนที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่กับพระสาวก ก็มีคำว่าป่า เช่น ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี ป่าอันธวัน เมืองสาวัตถี ป่าสังคาสลวัน หมู่บ้านนาทิกะ ป่ามหาวัน กรุงกบิลพัสดุ์ เขตวัน เมืองสาวัตถี ป่ารักขิตวัน เมืองโกสัมพี นอกจากนี้แล้วยังประทับอยู่

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), คนไทยกับป่า, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๗๙.

^{๑๓} พระครูพิพิธจารุธรรม และคณะ, “แนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท” รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๗๔.

ถ้า เช่น ถ้าอินทสาละ ถ้าสัตตบรรณคูลา คิณณภู ถ้าสุกรชาตา เป็นต้น เมื่อการดำเนินชีวิตมีการเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างแยกจากกันไม่ได้ พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ของธรรมชาติอันสูงสุด พระองค์ทรงมองเห็นประโยชน์และความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้ทรงวางหลักพระธรรมวินัยให้พระสาวกศึกษาและปฏิบัติตามโดยใช้อุปกรณ์ที่หาได้ง่ายจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ศาสนา จนทำให้พุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับของสังคม การที่พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้วนั้น นอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของพระสาวกแล้ว ยังช่วยรักษาสภาพแวดล้อมอีกด้วย ดังที่ ภทพร สิริกาญจน ได้กล่าวไว้ในงานวิจัย เรื่อง “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ” ตอนหนึ่งว่า^{๑๔}

ผู้มีศีลและวินัยอย่างเคร่งครัดย่อมไม่ทำลายชีวิต ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพราะศีลและวินัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งตามหลักพุทธศาสนา ทำให้ชาวพุทธตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต ไม่ทำลายมนุษย์ สัตว์ และพืช อันเป็นสิ่งมีชีวิต นอกจากนั้นผู้มีศีลและวินัยยังทะนุบำรุงสิ่งมีชีวิตให้เจริญงอกงามและเป็นประโยชน์แก่อุภโลกล จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

การที่พระสงฆ์จะใช้ชีวิตอยู่ในป่าได้นั้น พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามพระวินัย โดยเริ่มตั้งแต่อุปสมบทใหม่ ๆ ภิกษุผู้บวชใหม่จะต้องอยู่กับพระอุปัชฌาย์เป็นเวลา ๕ ปี จากนั้นจึงจะสามารถไปอยู่ป่าตามลำพังได้ ในขณะที่อยู่กับพระอุปัชฌาย์ ภิกษุต้องศึกษาพระวินัยให้เข้าใจ และสามารถนำไปสอนคนอื่นได้ อารามหรือวัดที่ภิกษุอยู่ประจำ หรืออยู่จำพรรษาจะต้องทำให้ถูกหลักพระวินัย เช่น อยู่ห่างจากเขตชุมชน กฎีสำหรับพักอาศัยก็ต้องให้คณะสงฆ์กำหนดให้เพื่อป้องกันไม่ให้สร้างใหญ่โตเกินความจำเป็น เพราะการสร้างกฎีใหญ่เกินไปอาจทำให้เกิดอันตราย ดังในสิกขาบทที่ ๙ แห่งภุมมคาวรรค พระฉนณะ (สหชาติผู้เกิดพร้อมกับพระพุทธเจ้า ภายหลังออกบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า) ให้สร้างกฎีใหญ่เกินไป กฎีได้พังลงมาจนเกิดความเสียหายเกี่ยวกับปัจจัย ๔ พระสงฆ์ก็ต้องปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด เช่น การใช้จีวร (ผ้าถุงห่ม) ให้มีขนาดพอดี และการใช้น้ำย้อมต้องใช้วัสดุจากธรรมชาติมาทำการย้อม มีแก่นไม้ขนุน เป็นต้น บาตรสำหรับใช้เลี้ยงชีพต้องทำให้ถูกต้องตามพระวินัยเหมือนกัน คือ ได้ขนาดพอบรรจุข้าวฉันอิ่ม และยังเน้นเรื่องการเก็บรักษาไม่ให้แตกง่าย พร้อมกับให้รักษาความสะอาด ส่วนเรื่องเกี่ยวกับเสนาสนะและยารักษาโรค ก็มีพระวินัยกำหนดการสร้าง การใช้ไว้ครบถ้วน ทั้งนี้เพื่อให้พระสงฆ์ได้เป็นผู้เลี้ยงง่าย ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั่นเอง ความสำคัญของพระวินัยต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว สามารถแบ่งเป็นประเด็นได้ดังนี้พระวินัยในฐานะเป็นกฎระเบียบสำหรับฝึกกายและวาจา เมื่อพระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยโดยเคร่งครัดย่อมเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ดำเนินชีวิตไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียน ไม่ทำลายชีวิตใคร ๆ หากมุ่งดำเนินชีวิตเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์เป็นที่ตั้ง พระวินัยย่อมฝึกคนที่มีจิตแข่งกระด้างให้มีจิตใจประกอบด้วยเมตตา เช่น พระอุทายีในสมัยที่ยังไม่ได้บวชเคยเป็นนักยิงธนูและไม่ชอบอภิกา ครั้นมาบวชในพระพุทธศาสนาได้ฆ่าอภิกาตายเป็นจำนวนมาก จึงเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าบัญญัติสิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุจงใจปลงชีวิตสัตว์ จะเห็นได้ว่า

^{๑๔} วินย.๑/๒๐/๓๗; อภ.ทสก.๒๔/๓๑/๗๔.

พระวินัยได้ช่วยการาบบุคคลที่มีจิตใจโหดร้ายให้เป็นผู้มีจิตใจประกอบด้วยเมตตาได้ และเป็นการช่วยอนุรักษสัตว์ไม่ให้ถูกเบียดเบียน หรือถูกฆ่า พระวินัยในฐานะเป็นการจัดสรรโอกาส

พระพุทธศาสนาเปิดโอกาสให้ทุกคนได้พัฒนาศักยภาพของตัวเอง ไม่แบ่งชั้นวรรณะ เมื่อฝึกตนเองไปตามขั้นตอนตามพระวินัยแล้วย่อมเป็นผู้ที่สมควรแก่การกราบไหว้บูชา นำเลื่อมใส ดังที่พระสารีบุตรเถระได้เห็นการสำรวมอินทรีย์ เห็นกิริยามารยาทที่น่าเลื่อมใสของพระอัสสชิ ก็เกิดศรัทธาเลื่อมใสจึงเข้าไปสนทนาธรรมและได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิ จนท่านได้บรรลุธรรมเบื้องต้น (เป็นพระโสดาบัน) จากนั้นท่านได้ตามไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและขออุปสมบทกับพระพุทธเจ้า ต่อมาท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีปัญญามากเกือบเท่าพระพุทธเจ้าและเป็นการสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงนับได้ว่าพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติตามพระวินัยย่อมเป็นผู้ที่น่าเลื่อมใสนำมาซึ่งศรัทธา เป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อคนทั่วไป เมื่อได้กัลยาณมิตรที่ดีย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนเองให้เป็นที่ยอมรับของสังคม พระสารีบุตรท่านก็ได้รับโอกาสนี้ พระวินัยในฐานะเป็นระบบที่สอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แต่ละข้อ ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่พระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุขุดดิน ตัดต้นไม้ ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะลงบนของเขียวและลงในแม่น้ำลำธาร สิกขาบทเหล่านี้ได้สร้างจิตสำนึกให้แก่ภิกษุสามเณรและเป็นแบบอย่างให้กับชาวบ้านเป็นอย่างดี การที่ภิกษุไม่ตัดต้นไม้ย่อมช่วยรักษาความสมดุลทางธรรมชาติได้มากมาย ต้นไม้เป็นห่วงโซ่อาหารที่หมุนเวียนหล่อเลี้ยงชีวิตทั้งของคนและสัตว์ พระรุดงค์ก็ต้องอาศัยผักและผลไม้ตามป่าเป็นอาหารยังชีพ ภาพที่คนและสัตว์อาศัยป่าไม้ และต้นไม้มิให้เห็นในขาดกมากมาย บางครั้งก็เก็บมาทำอาหาร เช่นฤๅษีเก็บใบหมากเม่ามานึ่งเป็นอาหาร ดังนั้นพระวินัยที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงนับว่ามีประโยชน์มากทั้งแก่คนและสัตว์ พระพุทธเจ้าทรงรู้ความจริงของกฎธรรมชาติ เมื่อพระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยแต่ละข้อจะทรงพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระวินัยกับธรรม (หมายถึงความถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย) ให้มีความสอดคล้องเกื้อกูลต่อกันตลอดสาย ดังที่พระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทที่ ๗ แห่งโภชนวรรค ห้ามไม่ให้ภิกษุฉันอาหารในเวลาวิกาล (หมายถึงเอาเวลาตั้งแต่เที่ยงไปจนถึงรุ่งอรุณวันใหม่) สิกขาบทนี้ทรงมุ่งให้ภิกษุเป็นผู้เรียบง่าย ไม่ทำความลำบากให้แก่ชาวบ้าน นอกจากนี้แล้วก็เพื่อป้องกันไม่ให้ภิกษุฉันอาหารที่ค้างคินเพราะอาหารนั้นอาจเสีย เมื่อภิกษุฉันเข้าไปก็อาจเป็นอันตรายแก่ชีวิตอีกอย่างถ้าภิกษุฉันมากเกินไปก็เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติธรรมคุณค่าและประโยชน์ของพระวินัย

พระวินัยเป็นพุทธบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แก่พระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์ได้ยึดเป็นหลักปฏิบัติสำหรับฝึกกายและวาจาของตน อันจะเป็นพื้นฐานในการบรรลุคุณธรรมขั้นสูงสุดต่อไป และเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สังคมมนุษย์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย โดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ^{๑๕} คือ

- ๑) เพื่อความยอมรับว่าดีแห่งสงฆ์
- ๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
- ๓) เพื่อความข่มบุคคลผู้เก้อยาก
- ๔) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม

^{๑๕} วินย.๑/๒๐/๓๗; อง.ทสก.๒๔/๓๑/๗๔.

- ๕) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายที่จะบังเกิดในปัจจุบัน
- ๖) เพื่อปิดกั้นจิตอาสวะทั้งหลายที่จะบังเกิดในอนาคต
- ๗) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส
- ๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว
- ๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งศีลธรรม
- ๑๐) เพื่อเอื้อเพื่อพระวินัย

๓.๔.๓ การอนุรักษ์สัตว์

ศีลข้อที่หนึ่ง ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางโทษภัย วางของมีคม แล้วมี ความละอายต่อการทำบาป มีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่^{๑๖} (พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๐ “อุโปสถสูตร”) นับตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลนานมา พระพุทธองค์ทรงวางนโยบายอนุรักษ์ชีวิตสัตว์โลกเอาไว้แล้ว โดยการกำหนดปฏิบัติที่เรียกว่า “ศีล” ให้แก่ชาวโลกตั้งนั้น จะเห็นได้ว่า หากผู้คนพยายามรักษาศีลข้อที่หนึ่งนี้เพิ่มมากขึ้น ปัญหาการสูญพันธุ์ของสัตว์ป่าต่างๆ จะลดลง ในป่าจะมีสัตว์อาศัยอยู่ และสัตว์ทั้งหลายก็จะมีป่าให้อยู่สัตว์กับป่าไม่ป็นสือสัมพันธ์ซึ่งกัน และกัน ไม่ใช่ไปทำสัตว์ป่าให้กลายเป็นสัตว์บ้าน นำมาบังคับใส่กรงขังไว้ แล้วทำลายป่าราบเรียบ สร้างเป็นตึกสูง เป็นห้องแถว

๓.๔.๔ อนุรักษ์ดิน

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเตือนว่า ดูก่อนโมฆบุรุษ (ผู้สูญเปล่า) ทั้งหลาย โฉนพวกเธอ (ภิกษุ) จึงได้ขุดดินเองบ้าง ให้คนอื่นขุดดินบ้างเล่า เพราะคนทั้งหลายสำคัญในดินว่า มีสิ่งมีชีวิต จึงยอมเบียดเบียนอินทรีย์(สิ่งมีชีวิต) การกระทำของพวกเธอนั้น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส และเป็นไปเพื่อความเป็นอย่างอื่นของชนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว^{๑๗} ฉะนั้น นักเพาะปลูกที่เป็น “นักปฏิบัติธรรมของพุทธ” จึงสมควรใช้ “การเพาะปลูกแบบธรรมชาติ” เพราะมีแต่วิธีนี้วิธีเดียวเท่านั้น ที่จะไม่ต้องเบียดเบียนทำร้ายสัตว์ เนื่องจากวิธีการเพาะปลูกแบบธรรมชาตินั้น ไม่ต้องขุดดิน ไม่ต้องไถพรวนดิน แต่จะปล่อยให้ดินพัฒนาตัวของมันเอง คือปล่อยให้สิ่งมีชีวิตในดิน เช่น จุลชีพในดิน ไส้เดือน ตัวตุ่น ฯลฯ ทำหน้าที่แทนคันไถและวัวเทียม ในการจัดระบบดิน และสร้างดินให้อุดมสมบูรณ์ขึ้นมาดินจะมีชีวิตตามธรรมชาติของมันเอง และธรรมชาติจะสร้างดินให้มีชีวิตเอง วงจรชีวิตของธรรมชาติดีเยี่ยมสมดุลกันเอง หากมนุษย์ไม่เข้าไปแทรกแซงทำลาย ดังเช่นป่าเขาลำเนาไพรไม่ต้องการปุ๋ยเคมีใดๆจากมนุษย์เลยแต่ต้นไม้ก็พากันเติบโตสูงใหญ่อย่างหนาแน่นรกรกทึบได้

๓.๕ หลักธรรมนิยาม ๕ ประการที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน

ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูมิลำไถ้ไม่กุ่มน้ำ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถีครั้งนั้นมีภิกษุจำนวนมากกลับจากบิณฑบาต แล้วนั่งประชุมกันในโรงกลมไถ้ไม่กุ่มน้ำ เกิดสนทนาธรรมกันขึ้นเกี่ยวกับบุพเพนิวาส พระผู้มีพระ

^{๑๖} ที.ปา.๑๑/๒๘๖/๒๔๗; อัง.ปณณิก.๒๒/๑๓๒/๒๒๗ ; ๒๖๔/๓๐๗; อภิ.วิ.๓๕/๗๖๗/๓๘๘.

^{๑๗} บ.พ.๒๕/๑/๑.

ภาคใต้ทรงสตั้มถ้อยคำเจรจาอันนี้ของภิกษุเหล่านั้นด้วยพระทิพยโสตธาตุนับบริสุทธิ ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคจึงเสด็จจากอาสนะแล้วเสด็จเข้าไปยังโรงกลมใกล้ไม้กุ่มน้ำประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ แล้วทรงถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอนั่งประชุมสนทนาอะไรกัน ภิกษุเหล่านั้นได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่าพวกข้าพระองค์ในเวลากลับจากบิณฑบาตแล้วได้นั่งประชุมกัน แล้วเกิดสนทนาธรรมเกี่ยวกับบุพเพนิวาส ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญเรื่องนี้แหละที่พวกข้าพระองค์พูดค้างไว้ พอดีพระองค์เสด็จ เมื่อพระพุทธร่องค์ทรงทราบจึงทรงแสดงธรรมมีกถาซึ่งเกี่ยวกับบุพเพนิวาสประวัติของพระพุทธร่องค์ทั้งหลายที่อุบัติขึ้นในโลกซึ่งในอดีตมี ๖ พระองค์รวมปัจจุบันคือพระองค์ด้วยก็เป็น ๗ พระองค์ นิยามพุทธร่องค์นิยาม หมายถึง ความแน่นอนของการอุบัติเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์จะมี ด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ ปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์พิเศษต่าง ๆ เหมือนกันทุกประการ เช่น การเกิดแผ่นดินไหวเมื่อประสูติ ตรัสรู้และปรินิพพานเหมือนกันทุกพระองค์อย่างแน่นอนตอนประสูติสามารถเสด็จพระดำเนิน ๗ ก้าว โดยมีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับพระบาทและแสดงอภิสาธนาได้เหมือนกันทุกพระองค์หรือตอนจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องเสวยข้าวมธุปายาสแล้วอธิฐานจิตถึงการตรัสรู้ให้ธาตุทองคำลอยทวนน้ำแล้วธาตุก็จมลงไปซ้อนทับบนธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อนในนาครพิภพเหมือนกันทุกพระองค์ เป็นต้น ดังนั้นการจำแนกธรรมนิยามเป็นนิยาม ๕ รูปแบบใหม่จึงเป็น ดังนี้

๑. อุตุนิยาม คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ฝ่ายวัตถุ
๒. พืชนิยาม คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับการสืบพันธุ์หรือที่เรียกว่าพันธุกรรม
๓. จิตนิยาม คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับการทำงานของจิต
๔. กรรมนิยามคือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ และ
๕. พุทธอุบัตินิยาม^{๑๘} คือ ความแน่นอนของการอุบัติเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์จะมีปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์พิเศษต่างๆ เหมือนกันทุกประการ ดังนี้

๓.๕.๑ อุตุนิยาม^{๑๙}

อุตุนิยาม (Physical Laws) คือ กฎธรรมชาติที่ครอบคลุม ความเป็นไปของปรากฏการณ์ในธรรมชาติ เกี่ยวกับวัตถุที่ไม่มีชีวิตทุกชนิด เช่น ปรากฏการณ์ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า แม้กระทั่งการเกิดและการดับสลายของโลกก็เป็นไปตามกฎธรรมชาติข้อนี้ ในตำราพุทธศาสนาที่เขียนโดยชาวฝรั่งมักใช้คำว่า คนอินเดียในสมัยพุทธกาลสงสัยกันว่าอะไรคือสิ่งกำหนดให้มีความสม่ำเสมอคงที่ในธรรมชาติส่วนที่เกี่ยวกับวัตถุ เช่น ความสม่ำเสมอของฤดูกาลซึ่งทางพระพุทธศาสนาตอบปัญหานี้ว่า สิ่งที่กำหนดคือ อุตุนิยาม

๓.๕.๒ พืชนิยาม

พืชนิยาม (Biological Laws) คือ กฎธรรมชาติที่ครอบคลุมความเป็นไปในพันธุกรรม กระบวนการถ่ายทอดข้อมูลของสิ่งมีชีวิตทั้งพืช สัตว์ เชื้อไวรัส กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับการสืบพันธุ์โดยเฉพาะ กฎข้อนี้จึงหมายรวมในเรื่องของร่างกายและกระบวนการทำงานของสิ่งมีชีวิตต่างๆ

^{๑๘} ที.อ.๒/๓๔ ; สงคณ. อ.๔๐๘.

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๒๓๕-๒๓๖.

ที่เกิดจากการถ่ายทอดข้อมูลทางพันธุกรรมด้วย สิ่งที่เราเรียกว่ากฎพีชนิยามนี้ทำให้เมื่อเรานำเมล็ดข้าวเปลือกไปเพาะ ต้นที่งอกออกมาจะต้องเป็นต้นข้าวเสมอ หรือช้างเมื่อออกลูกมาแล้วย่อมเป็นลูกช้างเสมอ (หว่านพืชเช่นไรย่อมได้ผลเช่นนั้น) ความเป็นระเบียบนี้พระพุทธศาสนาค้นพบว่าเป็นผลมาจากการควบคุมของธัมมาทั้ง ๓ คือ สมตา (การปรับสมดุล) วัฏฏะ (การหมุนวนเวียน) และ ชีวิต (การมีหน้าที่ต่อกัน) นั่นเอง พีชนิยามเป็นกฎธรรมชาติในฝ่ายที่เป็นระเบียบตรงกันข้ามกับธรรมนิยาม ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติในฝ่ายที่ไม่มีระเบียบ

๓.๕.๓ จิตนิยาม

จิตนิยาม (Psychic Laws) คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับกลไกการทำงานของจิต พระพุทธศาสนา ค้นพบว่า คนเราประกอบด้วยส่วนที่สำคัญ ๒ ส่วน คือ ร่างกายและจิตใจ จิตนิยามคือกฎธรรมชาติในส่วนที่เกี่ยวกับการทำงานของจิตเท่านั้น กระบวนการของความคิด พระพุทธศาสนาเชื่อว่าสัตว์โลก ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของชีวิตร คือ จิต จิตในทัศนะของพุทธศาสนาเป็นสิ่งต่างหากจากกาย ในฐานะที่เป็นสิ่งหนึ่งต่างหากจากกาย จิตก็มีกฎเกณฑ์ในการทำงาน เปลี่ยนแปลงและแสดงพฤติกรรม เป็นแบบฉบับเฉพาะตัว จิตนิยาม ได้แก่ นามธาตุ คือ จิตและเจตสิกที่เป็นธรรมธาตุ

๓.๕.๔ กรรมนิยาม

กรรมนิยาม (Karmic Laws) คือ กฎการให้ผลของกรรม กรรมคือ การกระทำที่ประกอบด้วยความตั้งใจ แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ กรรมดีและกรรมชั่ว กรรมดีย่อมตอบสนองในทางดี กรรมชั่วย่อมตอบสนองในทางชั่ว นี่คือนิยามแห่งกรรมนั่นเอง กรรมนิยาม คือ กฎการให้ผลของกรรม หรือกฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือกระบวนการที่ก่อให้เกิดการกระทำและการให้ผลของการกระทำ มี ๒ ประการคือ การกระทำดี ย่อมได้รับผลดี กระทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว กรรม ๑๒ (kamma, action) กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว จะก่อให้เกิดกรรมดีเมื่อมีเจตนาจะทำความดี และจะก่อให้เกิดกรรมชั่วเมื่อมีเจตนาจะทำความชั่ว ในที่นี้หมายถึง กรรมประเภทต่าง ๆ พร้อมทั้งหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้ผลของกรรมเหล่านั้นกรรม ๑๒ แบ่งออกเป็น ๓ หมวดใหญ่ ๆ แต่ละหมวดแบ่งย่อยออกเป็น ๔ ดังนี้คือ

๑. ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม หมายถึง กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน หรือในชาตินี้ เป็นกรรมที่มีพลังแก่กล้ามากจึงให้ผลในปัจจุบัน ฝ่ายกุศล ได้แก่ ศีล ทาน ที่ได้บำเพ็ญอยู่เสมอ หรือกระทำกุศลอย่างแรงกล้า เช่น ยินดีเสียสละความสุขหรือแม้แต่ชีวิตของตน เพื่อรักษาศีลให้บริสุทธิ์ จะได้รับผลจากการกระทำในชาตินี้ ตัวอย่างเช่น ปุณณทาส ชายเชลยใจ ยินดีเสียสละโดยนำเอาอาหารที่ภรรยาตั้งใจนำมาให้ตนรับประทานนั้นน้อยถวายแด่พระสารีบุตรพระอรหันต์เจ้า เมื่อคราวที่ท่านออกจากนิโรธสมาบัติมาใหม่ ๆ ท่านนั้นได้อำนวยผลให้ปุณณทาสผู้เชลยใจ กลับกลายเป็นมหาเศรษฐีภายในเวลาไม่นานนัก และฝ่ายอกุศล อันได้แก่อกุศลหนักเช่น ประทุษร้ายบิดามารดา หรือผู้มีศีลบริสุทธิ์ ตลอดจนความชั่วที่กระทำอยู่เสมอ เช่น ค้ายาเสพติด ย่อมถูกจับและถูกประหารชีวิตในที่สุด เป็นต้น

๒. อุปัชชเวทนิยกรรม หมายถึง กรรมที่ให้ผลที่ชาติหน้าหรือภพหน้า ได้แก่ กรรมดีก็ตาม กรรมชั่วก็ตาม ที่กระทำในขณะที่ชาตินี้ จะให้ผลในชาติหน้า

๓. อปราปรเวทนิยกรรรม หมายถึง กรรมที่ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป ได้แก่กรรมดีก็ตาม กรรมชั่วก็ตาม จะให้ผลในชาติต่อ ๆ ไปเรื่อย ๆ ไม่มีกำหนดว่ากี่ชาติ สุดแต่ว่าจะได้โอกาสเมื่อไร ก็ให้ผลเมื่อนั้น ถ้ายังไม่มีโอกาสก็จะรอคอยอยู่ ตราบใดที่ผู้ผู้นั้นยังเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ กรรมนี้ก็จะคอยติดตามอยู่ตลอดเวลา ตามทันเมื่อใดก็ให้ผลเมื่อนั้น

๔. อโหสิกรรม หมายถึง กรรมที่เลิกให้ผล ได้แก่กรรมดีก็ตาม กรรมชั่วก็ตาม ซึ่งไม่มีโอกาสที่จะให้ผลภายในเวลาที่จะตอบสนองผลของการกระทำนั้น ๆ กรรมนั้นก็จะสิ้นสุด ถือว่าเป็นการหมดกรรม

๓.๕.๕ ธรรมนิยาม

ธรรมนิยาม (General Laws) คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งทั้งหลาย เป็นกฎสากลที่ครอบคลุม ความเป็นไปทั้งฝ่ายจิตและฝ่ายวัตถุ กฎข้อนี้มีขอบเขตครอบคลุมกว้างขวางที่สุด กฎ ๔ ข้อข้างต้นสรุปรวมลงในข้อสุดท้ายนี้พระพุทธเจ้าทรงค้นพบนิยามหรือกฎธรรมชาติทั้ง ๕ เหล่านี้ แต่ไม่ทรงสอนทั้งหมด พระองค์ทรงสอนธรรมนิยามเน้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจิตนิยามและละกรรมนิยาม พระองค์ทรงสอนเรื่องอุตุนิยามและพีชนิยามเพียงเล็กน้อย ในลักษณะกลับกัน นักวิทยาศาสตร์ศึกษาธรรมนิยามเน้นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุตุนิยามและพีชนิยาม ไม่สนใจกรรมนิยามและสนใจในจิตนิยามเล็กน้อย นี่คือนัยที่ต่างกันระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ ประเด็นสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ธรรมนิยามเป็นกฎธรรมชาติสากลที่ครอบคลุม ๔ กฎย่อยดังที่กล่าวมาแล้ว แม้พระพุทธศาสนาจะศึกษาเน้นเรื่องกรรมนิยามและจิตนิยามก็จริง ถึงกระนั้นพระพุทธศาสนาก็ไม่ปฏิเสธเรื่องอุตุนิยามและพีชนิยามที่เป็นจุดเน้นของวิทยาศาสตร์ เพราะเหตุนี้เองพระพุทธศาสนาจึงไม่ขัดแย้งกับวิทยาศาสตร์ จากการค้นพบธรรมะดังกล่าวนี้เอง ทำให้เราทราบว่าการรู้เรื่องจักรวาลวิทยาเป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งของธรรมะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบเท่านั้น ยังมีเรื่องราวอีกมากมายที่พระองค์ทรงค้นพบแล้วมิได้นำมาตรัสให้ฟัง และเรื่องที่น่ามาตรัสเล่านั้นก็เพียงเพื่อให้พ้นทุกข์ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ในชีวิต

นอกจากนั้นพระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญโญ)^{๒๐} หรือ พุทธทาสภิกขุ ได้บรรยายไว้ว่า สามัญญลักษณะ ที่เรียกว่า ธรรมนิยาม ซึ่งแปลว่า บทนิยายของธรรม ในที่นี้ได้แก่ธรรมชาติ คำว่า นิยาม แปลว่า เครื่องกำหนด ลักษณะทั้ง ๓ อย่างนี้ เป็นลักษณะเครื่องกำหนดให้ทราบได้ว่า เป็นกฎของธรรมชาติ ที่ปรากฏอยู่ในสิ่งทั้งปวง เราควรจะกล่าวว่า สิ่งใดเป็นไปในกฎทั้ง ๓ นี้ สิ่งนั้นควรเรียกว่า เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ แต่เราไม่อาจ หรือมีโอกาสที่จะกล่าวข้อความประโยคนี เพราะไม่มีสิ่งใด ที่ไม่เป็นไปตามกฎนี้ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ล้วนแต่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวลักษณะทั้ง ๓ นี้ว่า เป็นบทนิยามแห่งธรรม

ขณะที่ทันตแพทย์สม สุจิรา^{๒๑} ได้อธิบายว่าวิทยาศาสตร์ให้ความสำคัญต่ออุตุนิยามและพีชนิยาม จนมองว่าเรื่องของจิตนิยาม กรรมนิยาม ธรรมนิยามเป็นเรื่องไร้สาระ จนปัจจุบันนักวิทยาศาสตร์เริ่มหวนคิดกลับ เพราะความโลภจากจิตมนุษย์ แม้ทรัพยากรของโลกมีอยู่จำกัด แต่

^{๒๐} พุทธทาสภิกขุ, พุทธศาสนิกกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๔๙.

^{๒๑} ทันตแพทย์สม สุจิรา, เกิดเพราะกรรมหรือความช่วย, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๘๙.

โลภะของมนุษย์มีอยู่อย่างไม่จำกัด และทำอะไรก็ไม่พอ วิทยาศาสตร์ไล่ตามอย่างไรก็ไม่ทัน นอกจากนั้นยังสร้างผลกระทบไปบังอุตุนิยาม เช่น เกิดสภาวะเรือนกระจก เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อม ทำอากาศแปรปรวน หรือในทางพีชนิยามก็เกิดเชื้อโรคตัวใหม่ๆ ขึ้น เกิดการแพร่ระบาดของเชื้อบางชนิด เช่น เชื้อหวัดนก เชื้อเอชไอวี อย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน เกิดการติดต่อพันธุกรรม สร้างสิ่งมีชีวิตแปลกๆ ใหม่ ๆ ขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นการค้นพบทางอุตุนิยามนำไปสู่การพัฒนาระเบิดนิวเคลียร์ การค้นพบทางพีชนิยามนำไปสู่อาวุธเชื้อโรค ในที่สุด ถ้านักวิทยาศาสตร์ไม่ใส่ใจกับจิตนิยาม โลกจะถึงแก่กาลพิณาศเพราะน้ำมือมนุษย์เอง

พระพุทธองค์ทรงทราบดี จึงตัดพีชนิยาม อุตุนิยามออกจากคำสอน เพราะไม่มีประโยชน์อันใด มีแต่จะสร้างโลภะ โทสะ โมหะ และลำพังเฉพาะจิตนิยาม ธรรมนิยาม ก็สอนกันไม่หมดแล้ว แม้จะตัดพีชนิยาม อุตุนิยามออกจากคำสอน แต่พระพุทธองค์ก็ยังทรงรวมนิยามทั้งสองไว้ในนิยาม ๕ เพราะวิทยาศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา และสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิตมนุษย์ล้วนแต่เกี่ยวข้องกับนิยาม ๕ นี้ เช่น การที่เราปวดศีรษะอาจมีสาเหตุจากนิยามใดก็ได้ ถ้าเป็นการปวดศีรษะจากการติดเชื้อมอง ถือเป็นพีชนิยาม หรือปวดศีรษะจากการอยู่ในสถานที่ที่อบอ้าว อากาศไม่ถ่ายเทถือเป็นอุตุนิยาม แต่ถ้าปวดศีรษะจากความง่วงใจ กังวลใจ ถึงจะเรียกว่าเป็นกรรมนิยามจะเห็นได้ว่า แม้แต่การปวดศีรษะ ต้นเหตุก็ไม่ได้มาจากการกระทำเพียงอย่างเดียว ดังนั้นเราไปเหมารวมเหตุการณ์ทุกอย่างที่ประสบในชีวิตว่าเป็นผลจากการกระทำไม่ได้ เมื่อมองในแง่ของมนุษยกรรมนิยาม เปนกฎสำคัญที่สุด เพราะเปนเรื่องของมนุษย์โดยตรง มนุษย์เปนผู้เสกสรรปรุงแต่งกรรม และกรรมก็เปนเครื่องปรุงแต่งวิถีชีวิตโชคชะตาของมนุษย์ ถ้าแบ่งขอบเขตอำนาจในโลกตามอย่างที่คนปัจจุบันนิยม คือ แบ่งเปนเขตแดนหรือวิสัยของธรรมชาติกับเขตแดนหรือวิสัยของมนุษย์ ก็จะเห็นว่า กรรมนิยามเปนเขตแดนของมนุษย์

ในขณะที่เดียวกันนายแพทย์อุดม คชินทร^{๒๒} ให้ทัศนะในงานวิจัยว่า มนุษย์เกิดจากธรรมชาติและเปนส่วนหนึ่งของธรรมชาติแต่มนุษย์ก็มีวิสัยพิเศษส่วนหนึ่งที่เปนของตนเองกล่าวคือ กรรมนิยามนี้ซึ่งได้สร้างสังคมและสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ของมนุษย์ขึ้น เปนจุดอีกโลกหนึ่งต่างหากจากโลกธรรมชาติอนึ่ง ในเขตแดนแห่งกรรมนิยามนั้น สารหรือตัวแท้ของกรรมก็คือเจตนาหรือเจตจำนง ดังนั้น กรรมนิยามจึงเปนกฎที่ครอบคลุมโลกแห่งเจตจำนง หรือโลกแห่งความคิดนึกปรุงแต่งสร้างสรรค์ (และทำลาย) ทั้งหมด เทาที่เกิดจากฝีมือของมนุษย์ไม่ว่ามนุษย์จะไปเกี่ยวข้องกับนิยามอื่นใดหรือไม่ก็ตามก็ต้องมีกรรมนิยามเปนกฎยืนพื้น ตลอดถึงว่าจะไปเกี่ยวข้องกับและในนิยามอื่นเหล่านั้นอย่างไรก็อยู่ที่กรรมนิยามกรรมนิยามเปนวิสัยของมนุษย์เปนขอบเขตที่มนุษย์มีอำนาจปรุงแต่งควบคุมเสกสรรบันดาล หรือพูดให้ถูกว่าการที่มนุษย์ก้าวเข้าไปมีส่วนร่วมเปนเหตุปัจจัยด้วยอย่างหนึ่งในกระบวนการของธรรมชาติจนเกิดเปนสำนวนพูดของมนุษย์ขึ้นว่า ตนสามารถบังคับควบคุมธรรมชาติหรือเอาชนะธรรมชาติได้นั้น ก็ด้วยอาศัยกรรมนิยามนี้เอง กล่าวคือ มนุษย์เกี่ยวข้องกับนิยามหรือกฎธรรมชาติข้ออื่น ๆ ที่เป็นเขตแดนของธรรมชาติด้วยการเรียนรู้ความจริงของมันแล้วปฏิบัติตามหรือใช้ประโยชน์มันตามเจตจำนงของตน จึงเรียกว่า เจตจำนงของมนุษย์เปนผู้ปรุงแต่งบังคับควบคุมโลก

^{๒๒} นายแพทย์อุดม คชินทร, จิตวิทยาปาโม เล่ม ๔, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๖๐), หน้า ๑๔๕.

ของธรรมชาตินอกจากนั้น

มนุษย์ก็ใช้เจตจำนง หรือเจตนาเป็นเครื่องกำหนดการปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์เองด้วยพร้อมกับที่มนุษย์ปฏิบัติต่อผู้อื่น สิ่งอื่น ต่อธรรมชาติที่แวดล้อมตน ตลอดจนปรุงแต่งโลกของธรรมชาติอยู่นั้นเอง มนุษย์หรือว่าให้ถูกคือเจตจำนงของมนุษย์นั้น ก็ปรุงแต่งตัวของเขาเองปรุงแต่งบุคลิกภาพและวิถีชีวิตหรือชะตากรรมของเขาไปด้วยเนื่องด้วยกรรมนิยามเป็นเรื่องของมนุษย์โดยตรงครอบคลุมโลกแห่งเจตจำนง และการปรุงแต่งสร้างสรรค์ทั้งหมดของมนุษย์เป็นแกนนำในการปรุงแต่งชีวิตตนเองของมนุษย์แต่ละคน เป็นเครื่องชี้กำหนดแนวทางของสังคม และผลงานสร้างสรรค์ทำลายของมนุษย์เป็นฐานที่มนุษย์อาศัยก้าวเขาไปเกี่ยวข้องกับนิยามอื่นๆ เพื่อปรุงแต่งบังคับควบคุมโลกของธรรมชาติโดยนัยที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงสอนเน้นถึงความสำคัญของกรรมเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ ผศ.ดร.สุพิมล ศรศักดิ์^{๒๓} กล่าวไว้ในงานวิจัยว่า การจัดการป่าจึงอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างป่ากับชุมชน และมีได้อยู่ที่ว่า ชุมชนจะเพาะกล้าไม้ ขยายพันธุ์ไม้ ปลูกต้นไม้ รักษาต้นไม้หากแต่อยู่ที่คนในชุมชนมีจิตสำนึกรู้และเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและสภาพแวดล้อมความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติการแก้ปัญหาความแห้งแล้งการคงอยู่แห่งพันธุ์พืชและการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ การเห็นคุณค่าเห็นโทษของป่าไม้มากเพียงใด คนกับป่าจึงไม่สามารถแยกออกจากกันจึงเป็นแนวคิดของชุมชนในการที่จะอนุรักษ์ป่าการศึกษาแนวคิดในการจัดการป่าแนวพุทธกรณีป่าชุมชนทั้งสามแห่ง มีประเด็นที่สำคัญคือความหมดไปของป่าไม้ในชุมชนที่ขาดการดูแลร่วมกันของชุมชน การใช้ไม้เกินความจำเป็นหรือความต้องการในการใช้พื้นที่เพื่อการทำกิน เมื่อป่าหมดลงส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและกระทบต่อความเป็นอยู่ของชุมชน

๓.๖ บทสรุป

พระวินัยกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการเน้นย้ำให้พระสงฆ์มองเห็นสาระสำคัญของพระวินัยแต่ละข้อที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้พระสงฆ์ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องประยุกต์พระวินัยมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยเน้นให้ศึกษาปริบทของสังคัมสมัยพุทธกาลแล้วนำมาเปรียบเทียบกับสมัยปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าและพระสาวกล้วนใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ไม่ทำลายระบบนิเวศวิทยา ทั้งยังบัญญัติพระวินัยให้เกื้อกูลต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแม้ประชาชนเองต่างก็มองเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถึงกับเชื่อว่าแผ่นดินและต้นไม้มีชีวิต ใครทำลายจะต้องถูกครหาหรือถูกลงโทษ ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายอย่างย่อยยับจนเกิดวิกฤตการณ์สภาวะแวดล้อมเป็นพิษทั่วโลก ทำให้กลุ่มนักอนุรักษ์ธรรมชาติต้องริบออกมารณรงค์เรื่องนี้เป็นภาระใหญ่จากการวิจัยครั้งนี้ได้พบความจริงอย่างหนึ่ง คือชีวิตทุกชีวิตของสัตว์โลกต้องดำเนินไปอย่างเกื้อกูลและสอดคล้องกับธรรมชาติ และได้พบปัญหาและอุปสรรค พอสรุปเป็นข้อสังเกตข้อเสนอแนะได้ดังต่อไปนี้

^{๒๓} ผศ.ดร.สุพิมล ศรศักดิ์, “รูปแบบและกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๗๙.

๑) พระสงฆ์ควรศึกษาพระวินัยให้เข้าใจถึงพุทธประสงค์อย่างแท้จริง แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับการอนุรักษให้เป็นรูปธรรมให้มากกว่านี้ เพราะเท่าที่ผ่านมาพระสงฆ์ไม่ได้เอาใจใส่พระวินัยเท่าที่ควร สักแต่ว่ารักษาวินัยตามประเพณีเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ พระวินัยย่อมหมดคุณค่าต่อสังคม

๒) พระสงฆ์ควรจัดทำแผนอนุรักษทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยประสานงานกับภาครัฐและเอกชน เพื่อให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพราะที่ผ่านมาพระสงฆ์กับภาครัฐต่างฝ่ายต่างทำไม่ประสานการทำงาน จนบางครั้งภาครัฐไม่เข้าใจการทำงานของพระสงฆ์ ทำให้เกิดปัญหาขึ้น และพระสงฆ์ก็ขาดความรู้ด้านการอนุรักษที่ถูกต้อง จึงทำให้การทำงานไม่บรรลุเป้าหมาย

๓) พระสงฆ์ควรจัดให้มีการประชุมสัมมนา ชี้แจงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจ เพื่อจะได้ช่วยกันทั้งสองฝ่าย

๔) พระสงฆ์ควรประยุกต์หลักพระวินัยเพื่อการอนุรักษให้สอดคล้องกับธรรมะเป็นไปในแนวเดียวกับธรรมะ เพราะในอดีตกาล พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยแก่พระสงฆ์เพื่อให้เป็นระเบียบสำหรับฝึกกายวาจาให้มีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม เพื่อนำให้เข้าถึงธรรม เป็นการจรรีบชีวิตให้พัฒนายิ่งขึ้นโดยอาศัยพระวินัยดังกล่าว

๕) รัฐบาลควรเอาใจใส่ดูแลอำนวยความสะดวกในการอนุรักษทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพระสงฆ์ อาจจัดเจ้าหน้าที่ให้ไปอบรมพระสงฆ์ให้มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษและพัฒนาให้ทันสมัยหากพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ ศึกษาและเข้าใจพระวินัยอย่างถ่องแท้ ประยุกต์พระวินัยให้เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษได้อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมะและภาครัฐก็ให้ความร่วมมือประสานงาน อำนวยความสะดวกดำเนินกิจกรรมทุกอย่างด้วยดีแล้ว ก็เชื่อได้

บทที่ ๔

แนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรม ของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์จังหวัดบุรีรัมย์

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีหลักธรรมในทางพุทธศาสนาที่ย้ำในเรื่องระบบของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และนอกจากพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแล้วสิ่งที่สำคัญคือความรู้สึกที่ดีงามต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ และมนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลาย ความดีงามอย่างหนึ่งได้แก่คุณธรรมที่เรียกว่า “ความกตัญญู” ความกตัญญูนี้ไม่ใช่มีเฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้นแต่ให้มีทั้งต่อพืชต่อสัตว์ทั้งหลายด้วย ดังมีพระบาลีพุทธศาสนสุภาษิตบทหนึ่งที่ย้ำ และสอนให้ผู้คนรู้จักบุญคุณแม้แต่คุณประโยชน์ของพืชมีใจความแปลความเป็นภาษาไทยว่า “บุคคลนั่งหรือนอนในร่มเงาของต้นไม้ใด ไม่พึงหักก้านกิ่งใบของต้นไม้ที่ผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนทราม” เป็นคติที่แสดงความรู้สึกที่ดีต่อกันให้ระลึกเสมอว่าต้นไม้ที่เราได้อาศัยร่มเงาเป็นประโยชน์มีค่ามีร่มเงาที่คนอื่นจะได้อาศัยต่อไป^๑

นอกจากความรู้สึกที่เห็นคุณค่าของกันและกันหรือระลึกในคุณค่าของกันและกันแล้ว พระพุทธศาสนายังสอนให้มองพืชและสัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตาจิต ความเมตตาตัวเองถือเป็นความรู้สึกที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาโดยการมองทุกสิ่งทุกอย่างว่าเป็นสรรพสัตว์ผู้อยู่ร่วมโลก และต้องมีความเข้าใจหลักความเป็นจริงทางธรรมชาติตามกฎแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งถือเป็นสภาวะธรรมชาติของธรรมชาติที่ทำให้มนุษย์มีทัศนคติที่ถูกต้องในการพัฒนาตนเอง คติในทางพระพุทธศาสนาอีกอย่างหนึ่ง คือให้มองธรรมชาติเป็นสภาพแวดล้อมที่งดงามน่ารื่นรมย์ ซึ่งถือเป็นปัจจัย เพราะธรรมชาติถือเป็นองค์ประกอบในการฝึกฝนพัฒนาตนเองของมนุษย์ หมายความว่าพระพุทธศาสนา มองธรรมชาติเป็นอุปกรณ์ในการศึกษาเรียนรู้ตนเอง คือการจะพัฒนาคนให้มีจิตใจที่เจริญงอกงาม เป็นคนที่มีคุณธรรม จำเป็นต้องอาศัยธรรมชาติในการฝึก เมื่อใดที่มีสภาพแวดล้อมที่ส่งตรงปราศจากเสียงรบกวนและมีกิจกรรมที่วุ่นวาย ท่านเรียกว่า กายวิเวก เมื่อใดที่จิตใจรู้สึกมีความสุข สงบ มีความอิ่มใจ มีความสดชื่น มีแนวโน้มไปในทางที่ดี ก็จะทำให้เกิด จิตวิเวก เมื่อจิตไม่มีอารมณ์ที่วุ่นวายในเข้ามารบกวน มีสมาธิ ก็อยู่ในสภาพที่พร้อมจะฝึกฝนพัฒนายิ่งๆ ขึ้นไปอีก คือเอาจิตที่พร้อมแก่การงานทั้งหลายไปใช้งานด้านการพิจารณาให้เกิดปัญญา เกิดความรู้เห็นตามสภาวะที่เป็นจริง เรียกว่า อุปวิเวก พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). ให้ความหมายคำว่า ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีประโยชน์สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้ หรือมนุษย์สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่า สัตว์ป่า แร่ธาตุต่างๆ แนวคิด

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), คนไทยกับป่า, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๔๖.

การจัดการสิ่งแวดล้อมในมุมมองของพระพุทธศาสนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎธรรมชาติ สามารถสรุปได้^๒ ดังนี้

๑. การกำหนดแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมมีความตระหนักในเรื่องความเปลี่ยนแปลง

๒. มนุษย์ต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงเพื่อการยุติปัญหาในการจัดการสิ่งแวดล้อม

๓. แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธศาสนาบนแนวทางของความเป็นจริง

ชาวพุทธต้องรู้ระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่เรียกว่า อุดุนิยม ได้แก่ ความจริงเกี่ยวกับสสารสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพเรียกว่า พีชนิยาม ได้แก่ความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุกรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เป็นธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรม เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต เป็นกลไกที่เชื่อมโยงทุกสรรพสิ่งเข้าด้วยกัน ซึ่งทางพุทธศาสนาเรียกว่า “ธรรมนิยาม” หมายถึงสภาวะสิ่งทั้งมวลพระพุทธศาสนา แท้ที่จริงแล้วพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มองทุกอย่างทั้งที่เกิดขึ้นแล้ว และกำลังจะเกิด หรือยังไม่เกิด ว่าเป็นสภาวะที่มีเกิดมีดับตามกาลเวลา จำเป็นที่มนุษย์ พืช สัตว์ ต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และหลักคำสอนต่างๆ ของศาสนาก็มีการสอดแทรกเรื่องธรรมชาติไว้ เช่น เรื่องธรรมนิยาม ที่กล่าวถึงทุกสิ่งมีการเป็นไปตามเหตุและผล แม้แต่การปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนถ้าปรารถนาจะให้เกิดความวิเวกก็ต้องพึ่งพาอาศัยความเป็นธรรมชาติ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๐๕^๓ ได้กำหนดให้พระภิกษุผู้เป็นเจ้าสำนักทำการอนุรักษ์ ส่งเสริม สภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความร่มรื่น และพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนานอกจากจะมีบทบาททั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณะสงเคราะห์ และด้านการบูรณะเสนาสนะ^๔

อีกบทบาทหนึ่งที่พระสงฆ์ในยุคปัจจุบันควรให้ความสำคัญ คือด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นสมบัติอันล้ำค่าของชาติ ให้คงสภาพที่สมบูรณ์ การอนุรักษ์ป่าชุมชนตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๕ จนถึงปัจจุบันสามารถแยกเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้ดังนี้ คือ ทำแนวกันเขตป่า คือ การปักรั้วคอนกรีต ในด้านทิศตะวันตก ทิศตะวันออกและด้านหน้าคือทิศเหนือของวัด เพื่อเป็นแนวกันแบ่งเขตระหว่างป่าที่ดูแลโดยป่าไม้ และกันแนวเขตระหว่างที่ทำกินของชาวบ้านอย่างชัดเจน แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้โดยตรง เพราะมีการบุกรุกลักลอบตัดไม้จากชาวบ้านบางกลุ่ม พระสงฆ์นักอนุรักษ์จึงมีแนวคิดใหม่ว่าต้องขุดคลองกว้าง ๓ เมตร ลึกประมาณ ๔ เมตร ทำเป็นแนวกันด้านหน้าของเขตพุทธอุทยาน ท่านให้เหตุผลว่า เวลาน้ำป่าหลากมาแนวเขตนี้สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าในเขตป่าชุมชน และยังสามารถทำให้พื้นที่ป่าแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ และชาวบ้านที่มีที่ทำกินในบริเวณ

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับขยายความ, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๕.

^๓ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗-๒๕.

^๔ พรชูลี อาชวอำรุง และคณะ, รูปแบบและกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี, ๒๕๔๙), หน้า ๒๖-๓๐.

ใกล้เคียงสามารถใช้ถนนนี้ร่วมกันได้สะดวกขึ้น และที่สำคัญเป็นการป้องกันการนำไม้ออกนอกพื้นที่ซึ่งระยะทางยาวประมาณ ๕ กิโลเมตร การทำแนวทำนบป่าต้นน้ำ

พระสงฆ์ท่านให้แนวคิดว่าคุณพ่อกำลังทำป่าสัตว์ป่าเขาอาศัยทรัพยากรเหล่านี้เช่นกันในการดำรงชีพ ท่านได้ทำโครงการของงบประมาณจากจังหวัดเพื่อสร้างทำนบกั้นต้นน้ำเพื่อให้ความชุ่มชื้นแก่พื้นที่ป่าไม้ในบริเวณนั้น และสัตว์ป่าได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากแหล่งน้ำมีการนำพันธุ์ปลาต่างๆ มาปล่อย และวัดสามารถนำน้ำไปใช้อุปโภคบริโภคได้เป็นลักษณะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันที่ว่า น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า หรือสุภาษิตที่ว่า เสือพึ่งเพราะป่าปก ป่ารกเพราะเสื่อยัง ดินเย็นเพราะหญ้าบังและหญ้ายางเพราะดินดีการป้องกันไฟป่าในพื้นที่ป่าชุมชนนั้น เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีววิทยาส่งที่เป็นอันตรายต่อระบบสิ่งมีชีวิตมากที่สุดคือไฟป่า ไฟที่เกิดจากการกระทำของคน พระพิศาลศาสนกิจใช้วิธีการโดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดช่วยกันดับไฟ และไฟป่าส่วนใหญ่มักเกิดบริเวณที่มีต้นหญ้าขึ้นหนาแน่น เช่น ด้านทิศตะวันตกของวัด และด้านหน้าวัด ในปัจจุบันวัดได้ร่วมมือกับกรมป่าไม้ส่งเจ้าหน้าที่ดับไฟป่ามาร่วมพลังในการรักษาพื้นที่ป่า ในช่วงฤดูร้อนทำให้สภาพป่าด้านหน้าวัดนี้มีความเขียวขจี ต้นไม้เริ่มเจริญเติบโตมีขนาดใหญ่ขึ้น การแก้ไขปัญหาค่าการบุกรุกป่า จากการร่วมอยู่ในพื้นที่ที่มีชาวบ้านบางกลุ่มเข้าไปจับจองทำการเกษตรรวมเนื้อที่ประมาณ ๖๙ ไร่ จำนวน ๕๔ ราย ซึ่งเป็นพื้นที่ติดต่อเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า ในที่ประชุมมีมติให้วัด อบต. ชาวบ้าน และเขตอนุรักษ์ร่วมกันแก้ไข แต่ในส่วนของป่าชุมชนนั้นพระสงฆ์สามารถแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง โดยท่านให้ทัศนะว่า วัดใช้หลักธรรมในการแก้ไขปัญหาโดยยึดการประณีตประนอม ท่านใช้วิธีการแลกเปลี่ยนให้ชาวบ้านเข้ามาจับจองในเขตพุทธอุทยานนอกเขต หากที่ดินให้ใหม่หรือบางคนขอรับค่าชดใช้แทน ซึ่งชาวบ้านก็ยอมรับและไม่คัดค้านในข้อเสนอนี้แต่อย่างใด

ส่วนปัญหาการลักลอบตัดไม้ในเขตป่าชุมชนถือเป็นปัญหาที่ยากแก่การแก้ไข โดยเฉพาะแต่ในพื้นที่ป่าชุมชนเท่านั้น พื้นที่อื่นก็มีปัญหาแบบเดียวกันนี้ พระสงฆ์นักอนุรักษ์ท่านได้ประสานขอกำลังทหารมาประจำในพื้นที่ มีทหารพรานส่วนหนึ่ง ตำรวจตระเวนชายแดนส่วนหนึ่ง ทหารพรานนั้นประจำการอยู่ที่ทิศตะวันตกของพื้นที่ดูแลแนวเขต จากเมื่อก่อนชาวบ้านที่มีอาชีพตัดไม้ขายเมื่อไม่สามารถเข้าไปตัดไม้ได้ก็เกิดความไม่พอใจ โจมตีว่าพระเป็นพระป่าไม้ มีการเดินขบวนขับไล่บ้าง เหตุการณ์เหล่านี้ที่เกิดขึ้นมีส่วนทำให้ทางการรับทราบถึงบทบาทของพระสงฆ์และท่านได้ยกพื้นที่พุทธอุทยานถวายไว้ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จากการดำเนินการป้องกัน รักษาพื้นที่ป่าแห่งนี้ไว้อย่างต่อเนื่องสำเร็จเป็นรูปธรรม ทำให้ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงเข้าใจ รับทราบถึงบทบาทที่พระสงฆ์ทำอยู่ และที่สำคัญภาครัฐก็ให้การสนับสนุน ชุมชนก็ให้ความร่วมมือ ปัจจุบันปัญหาการลักลอบตัดไม้เริ่มลดลงเรื่อยๆ การปลูกป่าทดแทน เนื่องจากพื้นที่ป่าชุมชนมีพื้นที่ดูแล ๕๐๐ ไร่^๕ มีชาวบ้านบุกรุกลักลอบตัดไม้บ้าง บุกรุกจับจองที่ทำกินบ้าง ทำให้พื้นที่บางส่วนถูกทำลายขาดความสมดุลทางระบบนิเวศวิทยา เพื่อให้สภาพป่ามีความสมดุลกัน พระสงฆ์ใช้ปลูกป่าทดแทนโดยได้รับการอนุเคราะห์กล้าไม้จากหน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าห้วยนาโพธิ์ มีพระภิกษุสามเณร นักเรียน นักศึกษา และชาวบ้านร่วมกันปลูกส่วนหนึ่งเป็นการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสต่างๆ และในพื้นที่ป่า

^๕พุทธทาสภิกขุ, พุทธศาสนิกกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๖๙.

ชุมชนที่ชาวบ้านบุกรุกท่านได้ปรับปรุงที่ดินให้พร้อมเพื่อปลูกต้นไม้ทดแทน ซึ่งมีพื้นที่ประมาณร้อยไร่ ส่วนใหญ่ต้นไม้ที่นำมาปลูกทดแทนในส่วนที่เสียหายนั้นเป็นพืชเศรษฐกิจคือ ต้นสักทอง ต้นยางพารา ต้นยูคาลิปตัส ซึ่งพระสงฆ์ภิกษุก็มีแนวคิดว่าการปลูกเช่นนั้นนอกจากจะทำให้สภาพป่ามีความสมดุลแล้ว ยังเป็นการสร้างรายได้ให้วัด ชุมชน เพิ่มอาชีพในชุมชนแก้ปัญหาการว่างงานอีกด้วย การอนุรักษ์สัตว์ป่า สัตว์ป่าในเขตป่าชุมชนมีหลายชนิด เช่น นก งู หมูป่า เก้ง พระสงฆ์ภิกษุกล่าวว่า ในอนาคตสัตว์ป่าในเขตป่าชุมชนจะมีมากขึ้นเพราะป่าแห่งนี้มีรอยต่อระหว่างจังหวัดขอนแก่นและบุรีรัมย์นั้น มีการล่าสัตว์มาก เมื่อถูกล่ามากสัตว์ป่าก็ต้องขึ้นมาและท่านมองว่า ป่าคือบ้านของสัตว์ป่า เราคือหมายถึงวัด ชุมชน มาอาศัยบ้านคือป่าหลังสัตว์ป่า ดังนั้นคนต้องอนุรักษ์ป่าและสิ่งมีชีวิตในป่าอย่างที่สุด สำหรับการอนุรักษ์สัตว์ป่าในเขตป่าชุมชนนั้นถือเป็นยุทธศาสตร์ของวัดที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ที่ผ่านมาพระภิกษุสามเณรและเจ้าหน้าที่ทหารตำรวจในป่าชุมชน เมื่อออกสำรวจพื้นที่ป่าในเขตป่าชุมชนพบเห็นการล่าสัตว์ หรือมีเครื่องมือดักจับ แม้แต่ชาวบ้านที่หาผึ้ง เจ้าหน้าที่จะทำการยึดอุปกรณ์ไว้ทันที ถ้าเห็นสัตว์ป่าที่จับได้ท่านก็จะปล่อย ชาวบ้านในชุมชนรอบพื้นที่ป่าต่างก็รู้ถึงการเป็นพระนักอนุรักษ์ที่มีความเมตตาต่อสัตว์ป่า และให้ความร่วมมือกิจกรรมส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าไม้

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพระสงฆ์ภิกษุในเขตป่าชุมชน องค์กรต่าง ๆ เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับป่าไม้ ต่างก็ให้ความสำคัญนำคณะมาเรียนรู้สภาพความเป็นจริง ร่วมปลูกป่าบ้าง วัดได้ให้ความรู้เรื่องป่ากับชุมชนในลักษณะการจัดอบรม ปฏิบัติธรรม และมีพระภิกษุในวัดที่นำคณะเดินสำรวจป่า เป็นการให้ความรู้กับประชาชนทั่วไปที่สนใจ ได้เกิดความรัก ความหวงแหนทรัพยากรของชาติในชุมชนของตน จากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพระสงฆ์ชี้ให้เห็นว่า พระสงฆ์นอกจากจะมีบทบาทด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนให้ชุมชนได้เข้าใจสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ยังมีบทบาทที่สำคัญอีกบทบาทคือการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทรัพยากร ที่สามารถนำหลักธรรมอันเป็นวิถีความเข้าใจซึ่งกันและกันโดยยึดความเข้าใจธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนการดำรงชีวิตซึ่งกันและกัน นอกจากจะสร้างความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่พุทธอุทยานให้มีความสมดุลแล้ว ยังทำให้ชุมชนเกิดความอยู่เย็นเป็นสุขและได้รับผลกระทบน้อยที่สุดการดำเนินการอนุรักษ์ คุ้มครอง ปกป้อง ทรัพยากรป่าไม้อันเป็นสมบัติของชาติให้คงอยู่ และใช้ประโยชน์จากป่าไม้ให้เกิดผลมากที่สุด ด้วยพลังแห่งความตั้งใจที่จะทำงานเพื่อชาติและพระศาสนา ทำให้ป่าชุมชนมีพื้นที่ป่าในดูแลถึง ๕๐๐^๖ พระสงฆ์ภิกษุเคยกล่าวว่า พื้นที่ป่าตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ถ้าท่านขอขยายพื้นที่อีกทางการก็กล้าให้ เพราะเชื่อในความตั้งใจจริงที่เห็นผลประจักษ์จากการดูแลเขตป่าชุมชน ปัญหาที่เกิดตามมาจากาการอนุรักษ์ป่าไม้ในปัจจุบันไม่รุนแรงเหมือนเมื่อก่อน เพราะทุกฝ่ายเข้าใจ รับรู้ถึงบทบาทที่ทางวัดดำเนินการอยู่ ป่า วัด พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาถือว่ามีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งวัดแรกในพุทธศาสนา คือวัดเวฬุวนาราม (มาจากคำว่า เวฬุ แปลว่า ไม้ไผ่ + วณ แปลว่า ป่า + อาราม แปลว่า สถานที่ที่นรมย์) พระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธถวายแก่พระพุทธเจ้า นอกจากนั้นมีวัดป่าเกิดขึ้นหลายแห่ง เช่น เขตวนาราม บุพพาราม นิโครธาราม และอัมพวนาราม ซึ่งเป็นเหตุบอกให้พวกเราทราบว่ป่ากับพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกัน วัด

^๖ พุทธศาสนิกฯ, พุทธศาสนิกกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ, หน้า ๖๙.

ในพุทธศาสนาแล้วมีความสัมพันธ์กับป่าหรือต้นไม้อย่างมาก วัดส่วนใหญ่ไม่ว่าจะอยู่ในชุมชนหรือชนบททางไกลจะมีต้นไม้ใหญ่ๆ มีความร่มรื่นเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักการถือจุดดั่งที่มุ่งให้พระภิกษุสงฆ์อยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร ในการประพฤติปฏิบัติธรรมชำระกิเลสภายในใจ ดังนั้น พระสงฆ์กับป่าไม้จึงถือเป็นสิ่งคู่กัน ไม่สามารถแยกจากกันได้ตามคติความเชื่อที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ประเทศไทยมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทยถึงแม้จะไม่มีกรกล่าวไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่ในใจของประชาชนต่างก็ทราบว่พุทธศาสนาคือศาสนาของประจำชาติ มีบทบาทที่สำคัญตั้งแต่บรรพบุรุษมาแล้ว ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ส่วน^๗ คือ

๑). ศาสนวัตถุ เช่น อาราม โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เจดีย์ พระพุทธรูป ที่ดิน ป่าไม้

๒) ศาสนบุคคล เช่น พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา

๓) ศาสนธรรม เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก ทั้งสามสิ่งนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยได้เป็นอย่างดี ช่วยพัฒนาบุคลากรของชาติให้มีความพร้อมด้านจิตใจ ในขณะเดียวกันพระสงฆ์ยังต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อีกส่วนหนึ่งสถานที่ที่เป็นที่พักอาศัยของพระสงฆ์มี ๓ แบบ^๘ ได้แก่

๑) ที่พัทสงฆ์ คือเป็นที่พักที่ยังไม่ได้รับอนุญาตให้สร้างเป็นวัดที่ถูกต้อง

๒) สำนักสงฆ์ คือได้รับอนุญาตให้สร้างวัดโดยถูกต้องแต่ยังมิได้รับพระราชทาน

วิสุงคามสีมา ในการสร้างโบสถ์สำหรับพระสงฆ์ทำสังฆกรรม

๓) วัดที่ได้รับการอนุญาตให้สร้างวัดถูกต้องและได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา หรือมีการปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษาไม่น้อยกว่า ๕ รูปติดต่อกันไม่น้อยกว่า ๕ ปี หรือมีการสร้างโบสถ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว

กรมการศาสนาโดยกระทรวงศึกษาธิการเห็นสมควรขอรับวิสุงคามสีมาการสร้างศาสนวัตถุของพระสงฆ์ส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับป่าถ้าพิจารณาตามหลักพุทธธรรมแล้วก็ไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้น ยิ่งเป็นการดีด้วยซ้ำที่พระสงฆ์อยู่ในพื้นที่ป่าแต่มองในแง่อาณาจักรแล้วถือว่าขัดต่อกฎหมาย ป่าถือว่าเป็นทรัพยากรที่รัฐต้องรักษาคุ้มครอง การที่พระสงฆ์จะเข้าไปประโยชน์จากป่าต้องได้รับอนุญาตจากรัฐคือกรมป่าไม้เสียก่อน เหตุที่มีการห้ามพระภิกษุสงฆ์สร้างที่พักหรือของถาวรวัตถุใดๆ ในสถานที่ซึ่งยังมิได้รับอนุญาตนั้นส่วนหนึ่งเป็นคำสั่งของมหาเถรสมาคมในที่มีความที่สอดคล้องเนื่องสอดคล้องกับกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติที่ห้ามบุกรุกพื้นที่ป่า ในพระวินัยบัญญัติพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของพระสงฆ์ว่า^๙

๑. ห้ามทำลายเมล็ดพืช หน่อไม้ รากเหง้า เพราะอาจนำไปปลูกใหม่ได้

๒. ห้ามทำลายต้นไม้ทุกชนิดไม่ว่าต้นไม้ใหญ่หรือต้นไม้เล็ก

๓. ห้ามถ้ำยอจระ ปัสสาวะ บ้วนน้ำลายลงใส่ต้นไม้และแม่น้ำลำคลอง

^๗ เขมานันท์ภิกษุ, พุทธศาสนาเถรวาทเป็นอนุรักษนิยมได้อย่างไรบ้าง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักธรรมวิจัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๙.

^๘ ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๕๐.

^๙ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), คนไทยกับป่า, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕๕-๒๗๒.

๔. ห้ามนำน้ำที่มีตัวสัตว์มาเทหรือรดต้นไม้ ต้นหญ้าเพราะอาจทำให้ตายได้

๖. เวลาจะกรอกน้ำไปใช้ดื่มต้องมีการกรองเสียก่อน

เหตุผลหลักๆ ที่ห้ามมิให้พระสงฆ์เข้าไปสร้างถาวรวัตถุในพื้นที่ป่าก่อนได้รับอนุญาตนั้น เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาการควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมของพระสงฆ์ เมื่อมีการดำเนินคดีตามกฎหมายอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งกับสถาบันศาสนาได้ อาจมีการนำไม้ผิดกฎหมายมาก่อสร้างได้ ป้องกันการก่อสร้างในสถานที่ไม่เหมาะสม และเป็นการป้องกันการแอบอ้างยึดครองที่ดินสาเหตุในการเข้าไปสร้างในเขตพื้นที่ป่านั้นมาจากพระสงฆ์ต้องการแสวงหาสถานที่ที่อุดมสมบูรณ์ในการปฏิบัติ และเพื่อสร้างวัดใหม่ และเกิดจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของชุมชนที่ต้องการมีวัดในชุมชนของตนเอง ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันเราต้องยอมรับว่าพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่างๆ และเราปฏิเสธไม่ได้ว่าพระสงฆ์มีความเกี่ยวข้องกับป่ามาก สำหรับพระสงฆ์ที่เป็นฝ่ายอริยวาสี (พระป่า) ท่านยังต้องอาศัยธรรมชาติจากป่าไม้ในการแสวงหาความวิเวก ปัจจุบันพื้นที่ป่าถูกทำลายไปมากพื้นที่ป่าในประเทศลดลงเรื่อยๆ บวกกับภาวะการเจริญเติบโตของสังคมในทุกๆ ด้าน ทำให้รัฐต้องมีการออกกฎหมายมาคุ้มครองรักษาป่าไม้อันเป็นสมบัติของชาติไว้ และทำให้พระสงฆ์จะเข้าไปปฏิบัติธรรมในป่าหรือจะสร้างวัด ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ คือกรมป่าไม้ และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และส่วนใหญ่พระสงฆ์ที่สามารถดำเนินการขออนุญาตใช้ประโยชน์โดยการสร้างวัดนั้นได้ช่วยดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เป็นการช่วยรัฐอีกส่วนหนึ่ง

ป่าชุมชนนาโพธิ์ถือเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้ พืชสมุนไพร สัตว์ป่านานาชนิด เป็นพื้นที่ที่พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการน้อมนำหลักพุทธธรรมมาใช้กับวิถีการดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ใช้หลักธรรมใน “การสร้างความสมานฉันท์สร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดขึ้นในชุมชน พระสงฆ์นักอนุรักษ์ซึ่งเป็นเจ้าสำนักผู้มีความสำคัญในการสร้างพลังคือ วัด ชุมชน ป่าไม้ ให้สามารถอยู่อาศัยซึ่งกันและกันได้สมดุลจาก ปัญหาการบุกรุกป่าจับจองเพื่อการเกษตร การลักลอบตัดต้นไม้ การจับสัตว์ป่าและปัญหาไฟไหม้ป่า ในเขตพื้นที่ป่าป่าชุมชนอำเภอ นาโพธิ์ได้รับผลกระทบโดยตรง พระสงฆ์ต้องใช้ความพยายาม และขอความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐในการปกป้องพื้นที่ป่า จากบทบาทดังกล่าวชุมชนมีทัศนคติต่อพระสงฆ์ว่า “พระป่าไม้”^{๑๐} การดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพระสงฆ์ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยเฉพาะกองกำลังสุรนารี กรมป่าไม้ กรมการศาสนา และสำนักพระพุทธศาสนาจังหวัด ทำให้ประชาชนมีความเข้าใจบทบาทของพระสงฆ์ในการดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้มากขึ้นในระดับหนึ่ง เชิงการอนุรักษ์ เพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามนโยบายการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน

ในการอนุรักษ์ป่าไม้ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า^{๑๑} มนุษย์จะมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติในแง่ที่อยู่ร่วมกันได้ เพราะมนุษย์สามารถมีความสุขจากการสัมพันธ์กับ

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๘.

^{๑๑} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), คนไทยกับป่า, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๒๕.

ธรรมชาติเองโดยตรง ไม่ใช่ต้องรอไปเอาธรรมชาติเป็นทรัพยากรมาผลิตเป็นวัตถุดิบก่อน แล้วจึงเอามาบำรุงความสุข แต่มนุษย์มีความสุขกับธรรมชาติโดยตรงได้เลยทันทีพร้อมกันนี้ มนุษย์ก็มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อมอย่างเป็นมิตรและเสมอภาค ไม่ใช่สัมพันธ์แบบข่มเหง เอาเปรียบมนุษย์ที่พัฒนาแบบที่กล่าวในตอนก่อนหน้านี้ เป็นการทำให้ห่างเหินจากธรรมชาติ แยกตัวจากธรรมชาติ และเป็นการหาความสุข โดยการไปเอาธรรมชาติมาจัดการปั้นแต่งเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งเป็นวิถีชีวิตที่เอียงหรือพุ่งสุดไปข้างเดียว เรียกว่าเสียดุล ดุลยภาพที่สำคัญมาก ได้แก่ ดุลยภาพของความสุข และดุลยภาพที่เกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์เพราะฉะนั้น มนุษย์จะต้องได้รับการพัฒนาให้มีดุลยภาพในความหมายที่ถูกต้องนี้ด้วย แล้วก็จะแก้ไขปัญหานี้ได้ เขาจะสามารถเข้าถึงธรรมชาติ และมีความสุขจากธรรมชาติโดยตรง แล้วเขาก็จะอยู่กับเพื่อนมนุษย์ในสังคมที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยไม่ต้องไปเบียดเบียนธรรมชาติ

ขณะที่พระมหาจรรยา สุทธิญาณ^{๑๒} ได้เขียนบทความเสนอที่ประชุมวิชาการ ประจำปี ๒๕๓๖ เรื่องมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งสิ่งแวดล้อมที่กล่าวถึงส่วนใหญ่จะเป็นป่าไม้ มีสาระสำคัญ ที่เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในพุทธทัศนะคือ ปัญหาที่ธาตุ ๔ อันได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ กำลังเพิ่ม ความรุนแรงขึ้นทุกที จนเข้าขั้นวิกฤติ ซึ่งปัจจัยหลักที่ผลักดันให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ล้วนมาจากพฤติกรรมของมนุษย์ ได้แก่ (๑) ความเห็นแก่ตัว (๒) จุดประสงค์ และค่านิยมในการอุปโภคบริโภคทรัพยากรที่มุ่งเน้นความมั่งคั่งร่ำรวย (๓) ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและ (๔) การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ดังนั้นศาสนาจึงควรจะเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารมากกว่า เช่น การนำเสนอพุทธบัญญัติที่เกี่ยวกับพืช เสนาสนะอันสงัด คุณูปการของป่าไม้ต่อการปฏิบัติธรรม โทษภัยของการทำลายป่าไม้ อาณิสสของการบริจาคที่ดิน หรือมอบทรัพย์สมบัติของตนให้วัดตลอดจนหลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการอนุรักษ์ธรรมชาติที่ศาสนาพึงกระทำได้บนพื้นฐานหลักธรรมชาติทั่วไปที่ว่า มนุษย์ได้รับประโยชน์จากสิ่งใดย่อมบำรุงรักษาสิ่งนั้น ตลอดจนปฏิบัติตนให้ สอดคล้องสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกับสิ่งนั้น เอื้อเพื่อเกื้อกูลอาศัยกันและกัน อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เพราะต่างล้วนเป็นผลผลิตมาจากกฎธรรมชาติเดียวกัน

เขมานันทะภิกษุ^{๑๓} ได้กล่าวว่าพุทธศาสนาเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมในการแก้ไขปัญหา ทั้งในระดับปัจเจกชนและระดับสังคมนั้นมีลักษณะอนุรักษ์นิยมโดยที่หลักธรรมคำสอนมีมากถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ซึ่งในธรรมทั้งหมดนั้นมีธรรมจำนวนมากที่กล่าวถึงการอนุรักษ์ป่าไม้ และมีธรรมจำนวนมากอีกเช่นกันที่สามารถจะนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการอนุรักษ์ได้ ไม่ว่าจะเป็นการไม่ทำลายป่าไม้หรือต้นไม้ การบำรุงรักษาให้คงสภาพเดิม และการฟื้นฟูหรือปลูกป่าขึ้นใหม่ ดังนั้น พุทธบริษัทอันได้แก่พระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ที่เคร่งครัดย่อมต้องเชื่อฟังหลักคำสอนของพระพุทธองค์ และนำไปปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้เป็นแนวทางที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อการปฏิบัตินั้นๆ

^{๑๒} พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๙-๑๕.

^{๑๓} เขมานันทะภิกษุ, พุทธศาสนาเถรวาทเป็นอนุรักษ์นิยมได้อย่างไรบ้าง, (กรุงเทพมหานคร:สำนักธรรมวิจัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕.

นอกจากนี้พระบูรณ ภริยภรณ์^{๑๔} ได้ศึกษาเรื่อง “ป่าไม้ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา และ ความเชื่อของชาวบ้าน : ศึกษากรณีความเชื่อของชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าไม้จังหวัดน่าน” เสนอประเด็นสรุปได้ว่า ป่าไม้เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญยิ่งต่อมนุษยชาติ ในการช่วยรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ อันที่จะไม่นำมาซึ่งภัยพิบัติทางธรรมชาติแก่มนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นความแห้งแล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เมื่อฝนตกดินที่ไร้คุณภาพก็ไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ หรือไม่ก็เกิด อุทกภัย อย่างฉับพลัน ปัญหาการพังทลายของหน้าดิน ปัญหามลพิษ อุณหภูมิสูงขึ้น เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ล้วนแต่มีที่มาจากสาเหตุเดียวกัน คือ การสูญเสียระบบนิเวศ ป่าไม้ถูกทำลายเพราะการใช้ทรัพยากรผิดวิธี และทุกวันนี้มนุษย์มีความต้องการทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น เนื่องจากจำนวนประชากรของแต่ละประเทศในโลกได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนเกิดปัญหาความขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติตามมา โดยเฉพาะ ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาระบบนิเวศ อื่น ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติกลับคืนมาได้ นอกจากแนวคิดทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์จังหวัดบุรีรัมย์แล้ว ยังมีแนวคิดของพุทธศาสนิกชนที่ผู้วิจัยได้ลงสัมภาษณ์แจกแบบสอบถาม มีทั้งกลุ่มพระสงฆ์และกลุ่มฆราวาสที่เป็นชาวบ้านซึ่งให้แนวคิดการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมต่าง ๆ ดังนี้

พระครูโพธิคุณากร รองเจ้าคณะอำเภอนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์กล่าวว่า การอนุรักษ์ป่าชุมชนใน อำเภอนาโพธิ์นั้น มีการช่วยกันหลายด้าน ทั้งพระสงฆ์ ชุมชน รัฐบาลได้มีการช่วยกันรักษาสภาพของผืนป่าให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และยังช่วยฟื้นฟูสภาพป่าไม้ ดิน ต้นน้ำและภูมิทัศน์ ในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนเพื่อให้เกิดการร่วมมือกันในการอนุรักษ์ป่า อย่างยั่งยืนในรูปพุทธธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อีกทั้งการนำหลักพุทธมาเป็นส่วนหนึ่งในการรักษาป่ามีประสิทธิผลมากกว่าการ รักษาป่าโดยทั่วเพราะเกิดความยั่งยืน มีระบบและไม่ทำให้ชุมชนเกิดความขัดแย้ง ปลุกฝังให้เยาวชนให้เข้าใจป่า และธรรมะได้ดีอีกด้วย^{๑๕}

พระปลัดศุภรติ ฐานังกร เจ้าคณะตำบลนาโพธิ์ วัดท่าเรียบ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า ในการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมนั้น มีปัญหาในการแก้ไขในระยะยาวของคนในชุมชน กล่าวคือผู้ที่อยู่ในชุมชนขาดการอบรมการเรียนรู้ถึงความสำคัญของป่าไม่ทำให้เกิดการทำลายป่าอยู่เนืองนิตย์และยังขาดหลักธรรมที่ช่วยให้เกิดสติแง่คิดในการก่อนที่จะทำลายป่าไม้ในชุมชนและป่าไม้ใกล้เคียงอาจเรียกได้ว่าขาดการปลูกฝังด้านจิตสำนึกในการใช้สอยทรัพยากรทำให้เกิดผลเสียต่อสภาพของป่าอย่างยิ่ง^{๑๖}

^{๑๔} พระบูรณ ภริยภรณ์, “ป่าไม้ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาและความเชื่อของชาวบ้าน : ศึกษากรณีความเชื่อของชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าไม้จังหวัดน่าน”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙), บทคัดย่อ.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูโพธิคุณากร รองเจ้าคณะอำเภอนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระปลัดศุภรติ ฐานังกร จต.วัดท่าเรียบ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

นายธีรวัตร วันทมาตร กำนันตำบลนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า การใช้ชีวิตร่วมกับป่าไม้ภายในชุมชนมีแนวโน้มในทางที่ดีขึ้นหลังจากทำตามหลักธรรม ตามธรรมเนียม ทำให้ลูกบ้านส่วนใหญ่เข้าใจ ถึงหลักการเป็นไปของธรรมชาติ กฎแห่งไตรลักษณ์ แต่ก็ยังมีบางส่วนที่เป็นปัญหาเพราะยังไม่เข้าใจแนวทางการอนุรักษ์มากนัก ในรักษ์ของรูปธรรม แต่ยังคงร่วมมืออยู่สม่ำเสมอ^{๑๗}

นางละอองดาว ปะทะโน ผู้ใหญ่บ้านโคกกะฐิน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า การอนุรักษ์ในรูปแบบเก่าของชาวบ้านคือการช่วยกันดูแลรักษาแบบไม่ยั่งยืน คือเมื่อมีคนมาบุกรุกตัดไม้ จึงรวมตัวกันรักษาแต่พอผ่านไประยะเวลาหนึ่งก็เกิดการบุกรุกตัดเสียเองโดยมากมาเพื่อนำมาประกอบอาชีพ อาทิ ทำถ่าน กั้นรั้ว และอื่น แต่หากทำตามหลักของพุทธธรรมนี้ชาวบ้านจะร่วมมือกันไปตลอด ไม่กลับมาทำลายป่า ส่งเสริมคุณธรรมมากขึ้นต่อชุมชน นอกจากพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแล้วสิ่งที่สำคัญคือความรู้สึกที่ดีงาม ต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์^{๑๘}

นายสมบัติ สุดาวรรณ ผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้านโคกกะฐิน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า ธรรมชาติของป่าไม้ในชุมชนเป็นสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าเกื้อกูล ต่อการพัฒนาของมนุษย์ ทำให้เหล่านี จะทำให้พฤติกรรมต่อธรรมชาติแวดล้อม พลิกเปลี่ยนจากความเป็นปฏิกิริยาที่จะพิชิต ช่มเหง รังแกเอาเปรียบธรรมชาติมาสู่ความเป็นมิตร ความเกื้อกูล และอยู่ร่วมกันด้วยดีของชาวบ้านกับป่าไม้ทำให้เกิดความยั่งยืนทางความคิดในการอนุรักษ์ป่าไม้ตามหลักพุทธธรรม หากแต่ยังคงมีปัญหาในการอนุรักษ์ป่าอยู่ของชาวบ้านที่ริเริ่มการทำลายผืนดิน ผืนป่าด้วยปยุชีวภาพนั่นเอง^{๑๙}

นายพนม พรหมติมา ผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้านโคกกะฐิน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า หากมีการประชาสัมพันธ์ของตนในหมู่บ้านชุมชน และจัดอบรมอมรมให้การศึกษาด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมมากขึ้น เพื่อให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงปัญหาอันเกิดจากการบุกรุกทำลายป่า และเข้าใจถึงหลักการและความจำเป็นในการอนุรักษ์ป่าไม้ การอนุรักษ์ป่าไม้ไม่ใช่หน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง^{๒๐}

นายพรหมเดช นวลไธสง ผู้ใหญ่บ้านหนองต่อ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า การอนุรักษ์ป่าภายใน อำเภอนาโพธิ์ มีแนวคิดเชิงคุณค่าตามหลักจริยศาสตร์กระแสหลักไม่มีความสำคัญและไม่จำเป็นเพราะแนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง หากจะใช้แนวคิดนี้จะต้องเปลี่ยนศูนย์กลางมาอยู่ที่โลกธรรมชาติ คุณค่าในแง่นี้จึงหมายถึงความสามารถดำรงอยู่และเป็นไปตามธรรมชาติ สอดคล้องกับคุณค่าในทางพระพุทธศาสนาที่จะต้องเปลี่ยนฐานจาก

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายธีรวัตร วันทมาตร กำนันตำบลนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางละอองดาว ปะทะโน ผู้ใหญ่ บ้านโคกกะฐิน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายสมบัติ สุดาวรรณ ผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้านโคกกะฐิน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายพนม พรหมติมา ผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้านโคกกะฐิน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑

เบญจศีลมาเป็น “ธรรมนิยาม” หรือกฎธรรมชาติ ๒ ประการ คือ สรรพสิ่งเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ตามกฎไตรลักษณ์^{๒๑}

นายหนูคล้าย พงษ์ไธสง ปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า การนำหลัก ของไตรลักษณ์ และหลักพุทธธรรมมาช่วยในการส่งเสริมของกฎธรรมชาติช่วยในชาวบ้าน เข้าใจถึงความเป็นมาของสภาพป่าในปัจจุบันที่เสื่อมสภาพตามธรรมชาติ ทำให้ชาวบ้านตระหนักถึง ความหมายในการอนุรักษ์ป่ามากขึ้นช่วยให้เกิดการร่วมมือกันระหว่างชุมชนและภิกษุสงฆ์ในการอนุรักษ์ ตระหนักถึงความไม่แน่นอนและความเข้าใจถึงการอนุรักษ์ป่าของภิกษุสงฆ์เป็นอย่างดี^{๒๒}

๔.๑ แนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรม

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามแนววิถีพุทธ เพื่อความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้เขียน ศึกษาเอกสารซึ่งสามารถสรุปความหมายได้ ดังนี้

การอนุรักษ์ ตามพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. ๒๕๓๐ หมายถึง รักษาให้คงเดิม การ อนุรักษ์ตามความหมายวิทยาศาสตร์ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสม ด้วย วิธีการสงวน หรือเก็บรักษาทรัพยากรที่หายากเอาไว้ รวมทั้งป้องกันมิให้ทรัพยากรเกิดการสูญเสียใน การใช้ทรัพยากรเหล่านั้นวิถี พุทธ หมายถึงการนำหลักธรรมในทางพุทธศาสนามาปรับใช้ในการใช้ ดำเนินการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งพระธรรมปิฎกกล่าวว่หลักธรรมทางพุทธศาสนานั้นเรื่องการ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน คือความรู้สึที่ดีต่อกันระหว่างมนุษย์ พืช สัตว์ ทั้งหลาย มีความกตัญญูรู้คุณ ต่อกันและกัน ดังพุทธสุภาษิตตอนหนึ่งว่า บุคคลนั่งหรือนอนได้ร่มเงาของตนไม่ได้ ไม่พึงหักก้านกิ่งใบ ของตนไม้นั้น และต้องเข้าใจกฎไตรลักษณ์คือกฎธรรมชาติที่สอนให้รู้การเปลี่ยนแปลง การยุติปัญหา และการจัดการสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานความเป็นจริงทางธรรมชาติ ดัง นั้น อาจสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ตามแนววิถีพุทธ หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ในการรักษา ค้ำครอง ป้องกัน และใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความกตัญญูรู้คุณต่อ ธรรมชาติ คือ มนุษย์ สัตว์ พืชพันธุ์ภายใต้ระบบนิเวศวิทยาที่ยั่งยืนพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ให้ ความสำคัญกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีหลักธรรมในทางพุทธศาสนาที่ย้ำในเรื่องระบบของการ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และนอกจากพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแล้วสิ่งที่สำคัญคือความรู้สึกที่ดีงาม ต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ และมนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลาย

ความดีงามอย่างหนึ่งได้แก่คุณธรรมที่เรียกว่า “ความกตัญญู” ความกตัญญูนี้ไม่ใช่มี เฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีทั้งต่อพืชต่อสัตว์ทั้งหลายด้วย ดังมีพระบาลีพุทธศาสนาสุภาษิต บทหนึ่งที่ย้ำ และสอนให้ผู้คนรู้จักบุญคุณแม้แต่ คุณประโยชน์ของพืชมีใจความแปลความเป็นภาษา ไทยว่า “บุคคลนั่งหรือนอนในร่มเงาของตนไม่ได้ ไม่พึงหักก้านกิ่งใบของตนไม้นั้นผู้ประทุษร้ายมิตร เป็นคนทราม” เป็นคติที่แสดงความรู้สึกที่ดีต่อกันให้ระลึกเสมอว่าต้นไม้ที่เราได้อาศัยร่มเงาเป็น ประโยชน์มีค่ามีร่มเงาที่คนอื่นจะได้อาศัยต่อไป

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายพรหมเดช นวลไธสง ผู้ใหญ่บ้านหนองต่อ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายหนูคล้าย พงษ์ไธสง ปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑

นอกจากความรู้สึกที่เห็นคุณค่าของกันและกัน หรือระลึกในคุณค่าของกันและกันแล้ว พระพุทธศาสนายังสอนให้มองพืชและสัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตาจิต ความเมตตาเนื้อนี้เป็นความรู้สึกที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาโดยการมองทุกสิ่งทุกอย่างว่าเป็นสรรพสัตว์ที่อยู่ร่วมโลกและต้องมีความเข้าใจหลักความเป็นจริงทางธรรมชาติตามกฎแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งถือเป็นสภาวะธรรมของธรรมชาติที่ทำให้มนุษย์มีทัศนคติที่ถูกต้องในการพัฒนาตนเอง คติในทางพระพุทธศาสนาอีกอย่างหนึ่ง คือให้มองธรรมชาติเป็นสภาพแวดล้อมที่งดงามน่ารื่นรมย์ ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างมีความสุข เพราะธรรมชาติถือเป็นองค์ประกอบในการฝึกฝนพัฒนาตนเองของมนุษย์ หมายความว่าพระพุทธศาสนา มองธรรมชาติเป็นอุปกรณ์ในการศึกษาเรียนรู้ตนเอง คือการจะพัฒนาคนให้มีจิตใจที่เจริญงอกงาม เป็นคนที่มีคุณธรรม จำเป็นต้องอาศัยธรรมชาติในการฝึก เมื่อใดที่มีสภาพแวดล้อมที่ส่งดีปราศจากเสียงรบกวนและมีกิจกรรมที่วุ่นวาย ท่านเรียกว่า กายวิเวก เมื่อใดที่จิตใจรู้สึกมีความสุข มีความอิ่มใจ มีความสดชื่น มีแนวโน้มไปในทางที่ดี ก็จะทำให้เกิด จิตวิเวก เมื่อจิตไม่มีอารมณ์ที่วุ่นวายในเข้ามารบกวน มีสมาธิ ก็อยู่ในสภาพที่พร้อมจะฝึกฝนพัฒนายิ่งๆ ขึ้นไปอีก คือเอาจิตที่พร้อมแก่การทำงานทั้งหลายไปใช้งานด้านการพิจารณา ให้เกิดปัญญา เกิดความรู้เห็นตามสภาวะที่เป็นจริงเรียกว่า อุปธิวิเวกความหมายคำว่า ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resources) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีประโยชน์สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้ หรือมนุษย์สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่า สัตว์ป่า แร่ธาตุต่างๆ

แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมในมุมมองของพระพุทธศาสนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎธรรมชาติ สามารถสรุปได้ ดังนี้^{๒๓}

๑. การกำหนดแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยมีความตระหนักในเรื่องของความเปลี่ยนแปลง

๒. มนุษย์ต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงเพื่อการยุติปัญหาในการจัดการสิ่งแวดล้อม

๓. แนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักของความเป็นจริง ทำให้มนุษย์มีทัศนคติที่ถูกต้องว่าทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องต้องพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกัน มนุษย์เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ด้วย ดังนั้นการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ต้องมีการบริหารจัดการตัวเองเสียก่อน

๔. แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธศาสนาบนแนวทางของความเป็นจริง ต้องรู้ระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่เรียกว่า อุตุนิยม ได้แก่ ความจริงเกี่ยวกับสสารสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพเรียกว่า พืชนิยาม ได้แก่ความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุกรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เป็นธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรม เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตเป็นกลไกที่เชื่อมโยงทุกสรรพสิ่งเข้าด้วยกัน ซึ่งทางพุทธศาสนาเรียกว่า “ธรรมนิยาม” หมายถึงสภาวะสิ่งทั้งมวลมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันตามกระบวนการแห่งเหตุและผลเสมอตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงหลักธรรมชาติว่ามีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน อย่างไรก็ตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น แท้ที่จริงแล้วพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มองทุกอย่างทั้งที่เกิดขึ้นแล้ว และกำลังจะเกิด หรือยังไม่เกิดว่าเป็น

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), คนไทยกับป่า, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๔๖.

สภาวะที่มีเกิดมีดับตามกาลเวลา จำเป็นที่มนุษย์ พืช สัตว์ ต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และหลักคำสอนต่างๆ ของศาสนาก็มีการสอดแทรกเรื่องธรรมชาติไว้ เช่น เรื่องธรรมนิยาม ที่กล่าวถึงทุกสิ่งมีการเป็นไปตามเหตุและผล แม้แต่การปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนถ้าปรารถนาจะให้เกิดความวิเวกก็ต้องพึ่งพาอาศัยความเป็นธรรมชาติความสำคัญของป่าไม้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท^{๒๔}

หลักพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักคำสอนที่สอนเน้นหนักในเรื่องของธรรมชาติทั้งในส่วน of ธรรมชาติที่มีอยู่ภายใน และธรรมชาติที่มีอยู่ภายนอก โดยเฉพาะเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งดูเหมือนพระพุทธศาสนานั้นมีบทบาทสำคัญ และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ถึงหลักธรรมชาติ พระพุทธศาสนากับต้นไม้เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออกทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนานั้นถือได้ว่าเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นในท่ามกลางธรรมชาติและป่าไม้ ดังนั้นต้นไม้จึงเป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเป็นอย่างมากและหากพิจารณาจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาก็จะพบว่าหลักคำสอนหลายเรื่องที่เน้นย้ำในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ลำธาร ภูเขา และสิ่งแวดล้อมต่างๆ และได้ นำหลักธรรมมาเป็นสื่อประยุกต์ใช้ในการสอนทั้งนี้ก็เพื่อที่จะทำให้ผู้ฟังหรือสาวกได้เข้าใจในหลักคำสอน ซึ่งโดยมากเราจะพบการนำเอาต้นไม้การอนุรักษ์ทรัพยากรมาสอนบ้างนั้น จะปรากฏอยู่ในรูปของการอยู่ป่าเป็นวัตรบ้าง นำต้นไม้มาเปรียบเทียบกับหลักธรรมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสอนให้ผู้คนเข้าใจในเรื่องที่จะสอนนั้น ซึ่งจากการศึกษามา พบว่าพระพุทธศาสนาได้เสนอหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ ป่าไม้ ลำธารภูเขา ทัศนะของพระพุทธศาสนาที่มีต่อธรรมชาติ พระพุทธศาสนาซึ่งอุบัติขึ้นมาเป็นเวลา ๒๕๕๔ กว่าปีมาแล้วนั้น ได้มองธรรมชาติในหลายแง่มุม ซึ่งล้วนแต่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างมีความสงบสุขได้ให้ความเห็นว่า พระพุทธศาสนามองธรรมชาติว่าโดยสาระสำคัญแล้วมีอยู่ ๓ ประการ^{๒๕} คือ

๑. มองเห็นธรรมชาติเป็นเรื่องรื่นรมย์น่าชื่นชมความงาม และมีความสุขกับธรรมชาติ

๒. เห็นพืชพันธุ์มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในธรรมชาติเป็นเพื่อนร่วมกฎของธรรมชาติอันเดียวกันกับตนจะต้องมีเมตตาไมตรีต่อกัน การทำแนวทำนบป่าต้นน้ำพระพิศาลศาสนกิจท่านให้แนวคิดไว้ว่า คนพึ่งน้ำพึ่งป่าสัตว์ป่าเขาก็อาศัยทรัพยากรเหล่านี้เช่นกันในการดำรงชีพ ท่านได้ทำโครงการของงบประมาณจากจังหวัดเพื่อสร้างทำนบกั้นต้นน้ำเพื่อให้ความชุ่มชื้นแก่พื้นป่าไม้ในบริเวณนั้น และสัตว์ป่าได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากแหล่งน้ำมีการนำพันธุ์ปลาต่างๆ มาปล่อยและวัดสามารถนำน้ำไปใช้อุปโภคบริโภคได้เป็นลักษณะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันที่น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่าหรือสุภาษิตที่ว่า เสือพึ่งเพราะป่าปกรกเพราะเสื่อยัง ดินเย็นเพราะหญ้าบัง และหญ้ายัง

๓. มองธรรมชาติเป็นสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าเกื้อกูล ต่อการพัฒนาของมนุษย์ท่าทีเหล่านี้จะทำให้พฤติกรรมต่อธรรมชาติแวดล้อม พลิกเปลี่ยนจากความเป็นปฏิปักษ์ที่จะพิชิต ข่มเหง รังแก เอาเปรียบธรรมชาติมาสู่ความเป็นมิตร ความเกื้อกูล และอยู่ร่วมกันด้วยดี

^{๒๔} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, “การบวชป่าชุมชน”. [รายการโทรทัศน์ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ อสมท ช่อง ๙]. ๖ เมษายน ๒๕๔๐.

^{๒๕} ยุติ สาริกฤติ, สัมภาษณ์พิเศษ, หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, วันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๔๐.

การป้องกันไฟป่าในพื้นที่ป่าเขาศาลานั้นเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีววิทยาสัตว์ที่เป็นอันตรายต่อระบบสิ่งมีชีวิตมากที่สุดคือไฟป่า ไฟที่เกิดจากการกระทำของคน พระพิศาลศาสนิกใช้วิธีการโดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดช่วยกันดับไฟ และไฟป่าส่วนใหญ่มักเกิดบริเวณที่มีต้นหญ้าขึ้นหนาแน่น เช่น ด้านทิศตะวันตกของวัด และด้านหน้าวัด ในปัจจุบันวัดได้ร่วมมือกับกรมป่าไม้ส่งเจ้าหน้าที่ดับไฟป่ามาร่วมพลังในการ รักษาพื้นที่ป่า ในช่วงฤดูร้อนทำให้สภาพป่าด้านหน้าวัดนี้มีความเขียวขจี ต้นไม้เริ่มเจริญเติบโตมีขนาดใหญ่ขึ้น

การอนุรักษ์สัตว์ป่าสัตว์ป่าในเขตพุทธอุทยานมีหลายชนิด ป่าคือบ้านของสัตว์ป่า เราคือหมายถึงวัด ชุมชน มาอาศัยบ้านคือป่าหลังสัตว์ป่า ดังนั้นคนต้องอนุรักษ์ป่าและสิ่งมีชีวิตในป่าอย่างที่สุด สำหรับการอนุรักษ์สัตว์ป่าวัดต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ที่ผ่านมาพระภิกษุสามเณรและเจ้าหน้าที่ทหารตำรวจในพุทธอุทยาน เมื่อออกสำรวจพื้นที่ป่าในเขตพุทธอุทยานพบเห็นการล่าสัตว์หรือมีเครื่องมือดักจับ แม้แต่ชาวบ้านที่หาผึ้ง เจ้าหน้าที่จะทำการยึดอุปกรณ์ไว้ทันที ถ้าเห็นสัตว์ป่าที่จับได้ท่านก็จะปล่อย ชาวบ้านในชุมชนรอบพื้นที่ป่าต่างก็รู้ถึงการเป็นพระนักอนุรักษ์ที่มีความเมตตาต่อสัตว์ป่า และให้ความร่วมมือ กิจกรรม ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าไม้ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพระสงฆ์ องค์การต่าง ๆ เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับป่าไม้ต่างก็ให้ความสำคัญนำคณะมาเรียนรู้สภาพความเป็นจริง ร่วมปลูกป่าบ้าง วัดได้ให้ความรู้เรื่องป่ากับชุมชนในลักษณะการจัดอบรมปฏิบัติธรรม และมีพระภิกษุในวัดที่นำคณะเดินสำรวจป่า เป็นการให้ความรู้กับประชาชนทั่วไปที่สนใจ ได้เกิดความรัก ความหวงแหนทรัพยากรของชาติในชุมชนของตนจากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพระสงฆ์ชี้ให้เห็นว่า พระสงฆ์นอกจากจะมีบทบาทด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนให้ชุมชนได้เข้าใจ สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ยังมีบทบาทที่สำคัญอีกบทบาทคือการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ที่สามารถนำหลักธรรมอันเป็นวิถีความเข้าใจซึ่งกันและกันโดยยึดความเข้าใจธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนการดำรงชีวิตซึ่งกันและกัน นอกจากจะสร้างความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่พุทธอุทยานให้มีความสมดุลแล้ว ยังทำให้ชุมชนเกิดความอยู่เย็นเป็นสุขและได้รับผลกระทบน้อยที่สุดต่อโลกร้อนเพราะไม่มีป่าไม้ ปรากฏการณ์โลกร้อนนั้นเกิดจากก๊าซเรือนกระจก รวมถึงคาร์บอนไดออกไซด์และก๊าซมีเทนสู่ชั้นบรรยากาศ ซึ่งก๊าซเหล่านี้ไปปิดกั้นแสงอาทิตย์ไม่ให้สะท้อนกลับสู่อวกาศ และเก็บกักความร้อนเอาไว้ ทำให้อุณหภูมิเฉลี่ยของโลกเพิ่มสูงขึ้น ด้วยอากาศที่ร้อนขึ้นนี้เองทำให้การระเหยของน้ำเกิดเร็วขึ้น ส่งผลให้มีความชื้นมากขึ้นในชั้นบรรยากาศ

ในกรณีของพายุเฮอริเคนที่พัดขึ้นฝั่งในรัฐเท็กซัสของสหรัฐอเมริกาได้วิเคราะห์ว่าเป็นผลพวงมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กล่าวคือ ขณะที่อากาศร้อนขึ้น มหาสมุทรได้ดูดซับความร้อนไว้บางส่วน ซึ่งนั่นทำให้อุณหภูมิพื้นผิวทะเลนั้นสูงขึ้นด้วย ด้วยเหตุนี้เอง การที่จุดความร้อนที่ร้อนที่สุดของพื้นผิวมหาสมุทรในอ่าวเม็กซิโกใกล้เท็กซัสซึ่งเป็นบริเวณหนึ่งที่มีอุณหภูมิน้ำทะเลสูงที่สุดของโลก สูง ๑.๕ ถึง ๔ องศาเซลเซียส กว่าค่าเฉลี่ยระดับมาตรฐาน สิ่งนี้เองที่เป็นชนวนเร่งความรุนแรงจากการเป็นเพียงพายุหมุนเขตร้อน ให้กลายเป็นเฮอริเคนระดับสี่ภายในช่วงเวลาเพียง ๔๘ ชั่วโมงอีกนัย^{๒๖} หนึ่งคือ แม้เราไม่อาจสรุปได้ว่าพายุเฮอริเคนเกิดขึ้นจากสภาวะโลกร้อน แต่

^{๒๖} ฉลาดชาย รมิตานนท์, ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการแก้ปัญหาที่ดินทำกินของราษฎรและการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้, (กรุงเทพมหานคร : กรมป่าไม้ (อัสสัณนา), ๒๕๓๒), หน้า ๑๒.

สภาวะโลกร้อนทำให้พายุทวีความรุนแรงขึ้น จากอุณหภูมิของน้ำทะเลที่สูงขึ้น ยิ่งน้ำทะเลมีอุณหภูมิสูงขึ้นมากเท่าไร ยิ่งเพิ่มความถี่ในการเกิดพายุขนาดใหญ่ จากเดิมที่เคยเกิดขึ้นทุกร้อยปี อาจเริ่มถี่ขึ้นเป็นทุก ๕๐ หรือ ๒๐ ปี เออร์มากลายเป็นพายุเฮอริเคนขึ้นฝั่งที่รุนแรงที่สุดลูกหนึ่งในมหาสมุทรแอตแลนติกในประวัติศาสตร์ แต่บาดเจ็บจากพายุเฮอริเคนเออร์มายังไม่ทันหาย พายุเฮอริเคนมาเรียก็มาซัดรอยดินแดนต่าง ๆ

ในแถบทะเลแคริบเบียน สำนักข่าวบีบีซีรายงานว่า นายกรัฐมนตรีแกสตัน บราวน์ ของบาร์บูดา ระบุว่าสภาพบนเกาะนั้น "แทบจะไม่สามารถอยู่อาศัยได้" ตีกรามราวร้อยละ ๙๐ ถูกทำลาย ในขณะที่ประชาชนกว่าครึ่งจากทั้งหมด ๑,๔๐๐ คน ต้องไร้ที่อยู่อาศัย การบุกรุกทำลายป่าชุมชนนับเป็นปัญหาสำคัญที่กลายเป็นโรคเรื้อรังกัดกร่อนทำลายชีวิตและความเป็นอยู่ที่เคยสงบสุขของผู้คนในชุมชนมาโดยตลอดผลกระทบที่เกิดจากการทำลายป่าชุมชน ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทุกข์ยากแก่ประชาชนในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นภาวะภัยแล้ง อุทกภัย การพังทลายของดิน การขาดแคลนไม้ใช้สอย ขาดแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ จึงปรากฏในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ผู้คนเริ่มพูดถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชุมชน และยอมรับว่าเป็นทางออกที่จะแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนนี้ได้

อย่างไรก็ตาม คำว่า อนุรักษ์ป่าไม้ ไม่ใช่คำศักดิ์สิทธิ์ ที่เพียงแต่แปลงออกมาแล้วปัญหาความเดือดร้อนต่างๆจะมลายสิ้นไปหากแต่แนวคิดในการอนุรักษ์ป่าไม้นี้จะต้องได้รับการนำมาปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่ใช่การเก็บรักษาดูแลคุ้มครองป่าไม้วุ่นวายให้ใครไปแตะต้อง ไม่ให้บุปสลาตงเช่นการเก็บรักษาโบราณวัตถุหรือของมีค่าเก่าแก่ต่างๆ แต่การอนุรักษ์ป่าชุมชนคือการนำทรัพยากรป่าไม้นี้มาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและสร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชุมชน แต่การใช้ประโยชน์ดังกล่าวต้องทำอย่างชาญฉลาด และประหยัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการสูญเสียเล็กน้อยที่สุด ทั้งต้องกระจายการใช้ประโยชน์ ให้แก่ชุมชนในตำบลอย่างทั่วถึงแต่ในขณะเดียวกันต้องบำรุงรักษาเพื่อให้มีทรัพยากรป่าชุมชนประโยชน์ตลอดไปโดยไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วยหลักธรรมที่ใช้ในการอนุรักษ์ป่าไม้มุมชนมากมายเช่นใช้หลักของไตรสิกขา-สมาธิ-ปัญญาหลักคำสอนต่างๆ ของพระพุทธศาสนามีการสอดแทรกเรื่องธรรมชาติไว้ เช่น เรื่อง ธรรมนิยาม ที่กล่าวถึงทุกสิ่งมีการเป็นไปตามเหตุและผลแม้แต่การปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนถ้าปรารถนามุ่งให้เกิดความวิเวกก็ต้องพึงพาอาศัยความเป็นธรรมชาติของ พุทธบริษัทเมื่อมีความเคารพสักการบูชาในพระรัตนตรัยพึงปฏิบัติธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดธรรมชาติที่อยู่รอบตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชีวิตสร้างจิตสำนึกอันประกอบไปด้วยเมตตาและความกตัญญูทวเที่ผู้วิจยสรุปรวมในหลักไตรสิกขา ๓ คือ^{๒๗} ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาเพื่อฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นแนวทางการอนุรักษ์ป่าที่ยั่งยืนด้วยคำสอนของพระพุทธศาสนา ได้ดังนี้

๑.ศีล ข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทาง กาย และวาจาไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น มีวินัยในตนเอง และประกอบ อาชีพที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุขและ ในการแก้ปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

^{๒๗} มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพืชพันธุ์แห่งประเทศไทยฯ, พระสงฆ์กับการอนุรักษ์ธรรมชาติ, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๔๙.

๒.สมาธิ เป็นการฝึกอบรมด้านจิตใจ ให้มีจิตสำนึกที่ดีและสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิตที่ดี กล่าวคือการมีจิตใจที่มีคุณธรรม เมตตาต่อสิ่งแวดล้อมทาง สังคม ตระหนักในคุณค่าของการพัฒนาจิตใจ โดยอาศัยธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม ด้วยการ ปฏิบัติธรรม การบำเพ็ญสมาธิภาวนา

๓.ปัญญาการฝึกอบรมด้านปัญญาอีกทั้งยังทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและห่วงหา พยายามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหาด้วยปัญญาที่ บริสุทธิ์ ซึ่งสามารถเข้าใจเหตุผล มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ไม่มีอคติ เคลือบแฝง เป็น อิสระจากการครอบงำของกิเลส เป็นอยู่ด้วยความรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและ สิ่งมีชีวิตตาม ธรรมชาติ โดยใช้ปัญญาในการกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์และใช้ในการแก้ปัญหา พยายามธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่าง ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนววิถีพุทธ ก็คือการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาใน เบื้องต้น มีการควบคุมความประพฤติด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเองและชุมชนด้วยศีลถ้าทุกคนมี ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องพยายามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างที่เราจะเป็นแล้ว จึงต้องมีการ สร้างกติกาก่อวินัยในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งพฤติกรรมทางกาย และวาจา ซึ่งศีลสังวรนี้ จะช่วย ระมัดระวังและควบคุม ลงโทษ ผู้ที่ฝ่าฝืน จึงต้องเป็นความร่วมมือกันระหว่างรัฐ ชุมชน และศาสนาใน การสร้างกติการ่วมกัน การเข้าใจคำสอนในพระสูตร ช่วยให้เห็นลักษณะการแก้ ปัญหาที่เน้นตัวเอง และการมีส่วนร่วมของทุกคน นอกจากนี้ หลักธรรมยังช่วยเสริมสร้างปัญญา มีความรู้ความเข้าใจมี จิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ และแก้ปัญหาสังแวดล้อมซึ่งเป็นภาระที่ทุก คนต้องช่วยกันดูแลรักษา บูรณาการปรับท่าทีในการแก้ปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งด้าน พฤติกรรม จิตสำนึก และภูมิปัญญาที่ เชื่อมประสานเกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์ สังคม และ ธรรมชาติอันจะช่วยให้การแก้ปัญหาและการ พัฒนาได้อย่างยั่งยืน

๑.จำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ โดยแบ่งเป็นป่าอนุรักษ์เพื่อรักษาสมดุลธรรมชาติ ได้แก่ ป่าต้นน้ำ ลำธารอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเป็นต้นและป่าเศรษฐกิจ เพื่อเป็นแหล่ง ผลิตไม้และของป่าสำหรับการอุปโภค และบริโภคของประชาชน

๒.ในป่าอนุรักษ์ จะต้องวางมาตรการการคุ้มครองป่าบริเวณที่ยังอุดมสมบูรณ์เอาไว้ ขณะเดียวกันจะต้องปลูกเสริมเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรม

๓.ในป่าเศรษฐกิจ จะต้องดำเนินการปลูกสร้างสวนป่าอย่างจริงจัง โดยพิจารณาให้เอกชน และชุมชนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

๔. กำหนดมาตรการควบคุมไฟป่า ซึ่งรวมถึงการป้องกันไฟป่า การดับไฟป่า และการใช้ ประโยชน์จากไฟ โดยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการป่านั้น ๆ

๕.วางแผนการใช้ประโยชน์จากไม้ และของป่า เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและมีการ สูญเปล่าน้อยที่สุด

๖.พัฒนาวิธีการเกษตร เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ให้มากขึ้น อันเป็นการหยุดยั้งการบุกรุกป่าเพื่อการเกษตร

๗.ประชาสัมพันธ์ ออมรมให้การศึกษา เพื่อให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงปัญหาอันเกิดจากการบุกรุกทำลายป่า และเข้าใจถึงหลักการและความจำเป็นในการอนุรักษ์ป่าไม้ การอนุรักษ์ป่าไม้ไม่ใช่หน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง หากแต่เป็นภาระความรับผิดชอบของประชาชนคนไทยทุกคน เพราะประโยชน์ที่ได้รับจากการอนุรักษ์ป่าไม้จะไม่ตกที่ผู้ใดผู้หนึ่ง แต่เป็นผลประโยชน์ที่ทั้งประเทศชาติจะได้รับร่วมกันไปจนชั่วลูกชั่วหลานและการมีส่วนร่วมของทุกคน นอกจากนี้ หลักธรรมยังช่วยเสริมสร้างปัญญา มีความรู้ความเข้าใจมีจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ และแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นภาระที่ทุกคนต้องช่วยกันดูแลรักษาบูรณาการ ปรับท่าทีในการแก้ปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งด้าน พฤติกรรม จิตสำนึก และภูมิปัญญาที่เชื่อมประสานเกี่ยวเนื่องกันระหว่างมนุษย์ สังคม และ ธรรมชาติอันจะช่วยให้การแก้ปัญหาและการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน^{๒๘} นอกจากนี้แนวคิดการอนุรักษ์ป่าตามหลักพุทธธรรมแล้ว ยังมีแนวคิดของ ยังมีแนวคิดของพุทธศาสนิกชนในตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งให้แนวคิดการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมต่างๆดังนี้

พระศิริไล สุรบุญโญ รักษาการเจ้าอาวาส ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ หลักพุทธธรรม คือ หลักที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงได้ตรัสแสดงไว้กับภิกษุในสมัยพุทธกาลนานมาแล้ว เพื่อให้ภิกษุไม่คิดทำลายป่าอันต้องพึ่งพาอาศัยในการดำรงเป็นสมณะ โดยให้หลักธรรม ของกฎไตรลักษณ์ (๑) อนิจจังคือ ลักษณะไม่เที่ยง หรือ ไม่สามารถอยู่ในสภาพเดิมได้ตลอดไป (๒) ทุกขัง คือ ลักษณะต้องทน หรือสภาวะที่ต้องทน (๓) อนัตตา คือ ลักษณะไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง ลักษณะ ๓ ประการของสิ่งปรุงแต่งทั้งหลายนี้เป็นสิ่งที่เราจะต้องใช้การคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผลเป็นอย่างมาก เพราะมันเป็นธรรมชาติที่มีความละเอียดและลึกซึ้งเป็นอย่างมาก เราจึงจะเกิดความเข้าใจและเห็นแจ้ง (หรือเห็นจริง) ในเรื่องลักษณะ ๓ ประการนี้ได้อย่างถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริงของธรรมชาติ ซึ่งในการคิดวิเคราะห์นี้ เราอย่ายึดติดในตัวตนที่อธิบายเพราะถ้ายึดติดในตัวตนที่เราอาจจะไม่เข้าใจถึงสภาวะที่แท้จริงของธรรมชาติได้เพราะข้อความในหนังสือนั้นอาจจะมีความหมายที่ไม่ตรงตามที่ผู้เขียนพยายามจะสื่อได้เราจะต้องพิจารณาจากสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในร่างกายและจิตใจของเราเองหรือจากสิ่งที่เรากำลังสัมผัสอยู่จริงๆในปัจจุบัน คือความจริงของธรรมชาติเป็นอย่างนี้แต่ตำราหรือคนสอนกลับบอกไม่ตรงกับความจริง เราจึงจะเกิดความเข้าใจและเห็นแจ้งได้^{๒๙}

พระอุดม สุตตธมโม เลขาเจ้าคณะตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่าแนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธศาสนาบนแนวทางของความเป็นจริง ต้องรู้ระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่เรียกว่า อุดุนิยม ได้แก่ ความจริงเกี่ยวกับสสารสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพเรียกว่า พืชนิยาม ได้แก่ความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุกรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เป็นธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรม เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตเป็นกลไกที่เชื่อมโยงทุกสรรพสิ่งเข้า

^{๒๘} ปริญา นุดาลัยและคณะ, การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการการสัมมนาเพื่อการอนุรักษ์, ๒๕๓๖), หน้า ๑๖.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระศิริไล สุรบุญโญ รก.เจ้าอาวาส ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

ด้วยกัน ซึ่งทางพุทธศาสนาเรียกว่า ธรรมนิยาม หมายถึงสภาวะสิ่งทั้งมวลมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันตามกระบวนการแห่งเหตุและผลเสมอตามหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงหลักกรรมชาตว่ามีความเกี่ยวเนื่อง^{๓๐}

นายเร้ง ทรงศิลป์ชัย เลขา อ.บ.ต.หมู่ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า การอนุรักษ์ป่าตามหลักพุทธธรรมนั้น คือการทำตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือการไม่ตัดไม้ทำลายป่าทำให้เกิดความเดือดร้อนทั้งคนสัตว์สิ่งของต่างดั่งนั้นหลักพุทธธรรมจึงมีความเกี่ยวเนื่องกับการอนุรักษ์ป่าอย่างดียิ่ง เพราะธรรมอันเป็นธรรมมานุสรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือการร่วมมือกันรักษาไว้ทั้งธรรมะและธรรมชาติ^{๓๑}

นายพรทิว พลแสน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจอก ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์กล่าวว่า การนำหลักธรรมในทางพุทธศาสนามาปรับใช้ในการใช้ดำเนินการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ซึ่งพระธรรมปิฎกกล่าวว่าหลักธรรมทางพุทธศาสนาเน้นเรื่องการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน คือความรู้สึที่ดีต่อกันระหว่างมนุษย์ พืช สัตว์ ทั้งหลาย มีความกตัญญูรู้คุณต่อกันและกัน^{๓๒}

นายสุพล มีอยู่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้านหนองหญ้ารังกา ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า การอนุรักษ์ป่าตามหลักพุทธธรรมความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างที่เราจะเป็นแล้ว จึงต้องมีการ สร้างกตिकाหรือวินัยในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งพฤติกรรมทางกาย และวาจา ซึ่งศีลสังวรนี้ จะช่วยระมัดระวังและควบคุม ลงโทษ ผู้ที่ฝ่าฝืน จึงต้องเป็นความร่วมมือกันระหว่างรัฐ ชุมชน และศาสนาในการสร้างกตिकाร่วมกัน การเข้าใจคำสอนในพระสูตร ช่วยให้เห็นลักษณะการแก้ ปัญหาที่เน้นตัวเองและการมีส่วนร่วมของทุกคน นอกจากนี้หลักธรรมยังช่วยเสริมสร้างปัญญา มีความรู้ความเข้าใจมีจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ และแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นภาระที่ทุก คนต้องช่วยกันดูแลรักษาบูรณาการปรับท่าทีในการแก้ปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งด้าน พฤติกรรม จิตสำนึก และภูมิปัญญาที่เชื่อมประสานเกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์ สังคม และ ธรรมชาติอันจะช่วยให้การแก้ปัญหาและการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน^{๓๓}

นายน้อย เหลี่ยมไธสง ปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า หลักกรรมตาม ธรรมนิยาม หมายถึงสภาวะสิ่งทั้งมวลมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันตามกระบวนการ

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระอุดม สุตตธมโม เลขา จต.นาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายเร้ง ทรงศิลป์ชัย เลขาอ.บ.ต.หมู่ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายพรทิว พลแสน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจอก ตำบลนาโพธิ์อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายสุพล มีอยู่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้านหนองหญ้ารังกา ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

แห่งเหตุและผลเสมอ ท ให้ชาวบ้านเข้าใจว่าทุกสิ่งนั้นสอดคล้องกันตามหลักธรรมอีกทั้งยังทำให้เกิดความร่วมมือสามัคคีในการนำหลักพุทธธรรม มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดอีกด้วย^{๓๔}

นางเยวามาลย์ รักงาม ผู้ใหญ่บ้านจอก ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า หลักธรรมตามแบบที่ใช้ในการอนุรักษ์ป่าคือ ไตรลักษณ์ เป็นแบบที่ทำห่มชนหันมา ร่วมกันรักษาป่าไม้มากขึ้นช่วยให้การร่วมมือกันมีผลต่อการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนและป่าไม้ในชุมชนหากขาดหลักธรรมดังกล่าวแล้ว ป่าไม้ในชุมชนอาจสูญเสียเป็นบริเวณกว้างอีกด้วย^{๓๕}

นายศิริศักดิ์ อุดโธสง ผู้ใหญ่บ้านคอกวัว ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า คนภายในชุมชนยังขาดหลักธรรมในการริเริ่มการอนุรักษ์ป่าไม้ ขาดไตรลักษณ์อย่างมากทำให้ขาดความเข้าใจในกฎของธรรมชาติ ความเกี่ยวเนื่องของระบบนิเวศการนำหลักธรรมนิยามมายกไว้ถึงการอยู่ตามของธรรมชาติ ดิน ฟ้า อากาศ และผืนป่าไม่ว่าจะเกิดผลกระทบอย่างไรบ้าง^{๓๖}

นายพิลาส เหง้าโธสง ผู้ใหญ่บ้านหนองหว้า ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า หลักธรรมของการรักษาป่า คือ การร่วมมือสามัคคีในการอนุรักษ์ป่าในรูปแบบธรรมนิยาม เพราะถ้าเข้าใจตามกันผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นย่อมส่งผลต่อชุมชนและป่าไม้หากแต่ไม่นำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการอนุรักษ์แล้วอาจทำให้ชุมชนขาดคุณธรรมในการอยู่ร่วมกับป่าไม้ได้^{๓๗}

๔.๒ แนวทางอนุรักษ์ป่ชุมชนของคนในชุมชนตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

พระประสิทธิ์ สิริโก รักษาการเจ้าอาวาส ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า การอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของ อำเภอนาโพธิ์ หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยใช้พลังชุมชนท้องถิ่นและภาคประชาสังคมในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและสร้างความตระหนักสาธารณะ และประกาศเขตป่าชุมชน เป็นการสร้างคุณค่าและยกระดับป่าสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม นอกจากการใช้วัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่นเข้ามาจัดการป่า ยังมีการขับเคลื่อนด้านนโยบายรวมถึงรณรงค์สร้างความตระหนักด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าอย่างยั่งยืน ด้วยการเชื่อมคน เชื่อมใจ เพื่อคุ้มครองป่าใหญ่ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของคนกับป่าการถ่ายทอดสืบทอดแนวคิด กระบวนการและการจัดการให้คนรุ่นปัจจุบันมีจิตสำนึกและความรู้ในการจัดการด้านทรัพยากรป่าเพื่อส่งต่อให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ ต้นไม้” ในพระพุทธศาสนา บนฐานคิดที่ว่าด้วย คุณค่าตามหลักจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม^{๓๘}

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายน้อย เหลี่ยมโธสง ประชาญ์ชาวบ้าน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๕๖๑

^{๓๕} สัมภาษณ์ นางเยวามาลย์ รักงาม ผู้ใหญ่บ้านจอก ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายศิริศักดิ์ อุดโธสง ผู้ใหญ่บ้านคอกวัว ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๓๗} สัมภาษณ์ นายพิลาส เหง้าโธสง ผู้ใหญ่บ้านหนองหว้า ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระประสิทธิ์ สิริโก รก.เจ้าอาวาส ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

นายคำปอน แก้วบุตศา ผู้ใหญ่บ้านขมิ้น ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า คนเราจะต้องกอบโกยแสวงหาให้ได้มากที่สุดอันเป็นเหตุให้โลกในปัจจุบันต้องประสบกับปัญหาสภาพแวดล้อมจนถึงขั้นวิกฤติ ในบรรดาทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ที่เป็นปัญหาเข้าขั้นวิกฤติในปัจจุบันนั้น ต้นไม้ หรือสังคมของต้นไม้ นับว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อสิ่งมีชีวิตต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์ หรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เพราะป่าไม่มีประโยชน์ทั้งในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น ดิน น้ำ อากาศ และการเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค สำหรับมนุษย์ ดังนั้นป่าไม้จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก^{๓๙}

นางภัทราวรรณ พลแสน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจอก ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า มนุษย์จะต้องจับจองจัดการและใช้เพื่อจุดหมายของมนุษย์ทำให้มนุษย์มองทรัพยากรธรรมชาติว่าเป็นที่มาของทรัพย์ สุข ความสุข ความสะดวกสบาย ที่มนุษย์จะต้องกอบโกยแสวงหาให้ได้มากที่สุดอันเป็นเหตุให้โลกในปัจจุบันต้องประสบกับปัญหาสภาพแวดล้อมจนถึงขั้นวิกฤติ ในบรรดาทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ที่เป็นปัญหาเข้าขั้นวิกฤติในปัจจุบันนั้น ต้นไม้ หรือสังคมของต้นไม้ นับว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อสิ่งมีชีวิตต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์ หรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เพราะป่าไม่มีประโยชน์ทั้งในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อมอื่นๆ^{๔๐}

นางสมบัติ เลไธสง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคอกวัว ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า ต้น เมื่อป่าไม้ถูกทำลายจะส่งผลไปถึงดินและแหล่งน้ำด้วย เพราะเมื่อเผาหรือถางป่าไปแล้ว พื้นดินจะโล่งขาดพืชปกคลุม เมื่อฝนตกลงมาก็จะชะล้างหน้าดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินไป นอกจากนี้เมื่อขาดต้นไม้คอยดูดซับน้ำไว้ น้ำก็จะไหลบ่าท่วมบ้านเรือน และที่ลุ่มในฤดูน้ำหลาก พอถึงฤดูแล้งก็ไม่มีน้ำซึมใต้ดินไว้หล่อเลี้ยงต้นน้ำลำธารทำให้แม่น้ำมีน้ำน้อย ส่งผลกระทบต่อมาถึงระบบเศรษฐกิจและสังคม^{๔๑}

นางอมรรัตน์ วาปีโส ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านขมิ้น ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า คนโดยส่วนมากจะต้องจับจองจัดการและใช้เพื่อจุดหมายทำให้มองทรัพยากรธรรมชาติว่าเป็นที่มาของทรัพย์ สุข ความสุข ความสะดวกสบาย ที่จะต้องกอบโกยแสวงหาให้ได้มากที่สุดอันเป็นเหตุให้โลกในปัจจุบันต้องประสบกับปัญหาสภาพแวดล้อมจนถึงขั้นวิกฤติ ในบรรดาทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ที่เป็นปัญหาเข้าขั้นวิกฤติในปัจจุบันนั้น ต้นไม้ หรือสังคมของต้นไม้ นับว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อสิ่งมีชีวิตต่างๆ^{๔๒}

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายคำปอน แก้วบุตศา ผู้ใหญ่บ้านขมิ้น ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๔๐} สัมภาษณ์ นางภัทราวรรณ พลแสน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจอก ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๔๑} สัมภาษณ์ นางสมบัติ เลไธสง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคอกวัว ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๔๒} สัมภาษณ์ นางอมรรัตน์ วาปีโส ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านขมิ้น ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

นางทิพาพร พุทธรา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองหว้า ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า ทรัพยากรในชุมชนเริ่มไม่พอต่อการใช้สอยในปัจจุบันทำให้เกิดปัญหาการทำลายป่ามากขึ้นเป็นบริเวณกว้างและลุกลามไปถึงป่าที่ยังไม่มีคนเข้าไปอยู่อาศัยเพราะทำอย่างนี้ทำให้ผู้ที่อยู่อาศัยก่อนหน้าเกิดการเข้าใจต่อป่าไม้ที่เปลี่ยนไปว่า ควรทำลายมากกว่าการรักษาป่าไม้ของชุมชนและข้างเคียงไว้เมื่อคิดแบบนี้ทำให้หลักพุทธธรรมและภิกษุสงฆ์ควรมีบทบาทเป็นอย่างมากในการเข้ามาช่วยพัฒนาคนในชุมชนเพื่อให้เกิดจิตสำนึกอันดีงาม เพราะหากคนเข้าไปบุกรุกป่าผลกระทบอันต่อเนื่องคือสัตว์ป่า ย่อมถูกฆ่าเพื่อเลี้ยงปากท้องทำให้เกิดการผิดศีล ๕ และขาดธรรมะในการดำรงชีวิตอยู่คู่ป่าไม้ได้อีกด้วย^{๔๓}

นายวิจิตร รุจิระศิริกุล ผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า เพื่อคุ้มครองป่าใหญ่ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของคนกับป่าการถ่ายทอดสืบทอดแนวคิด กระบวนการและการจัดการให้คนรุ่นปัจจุบันมีจิตสำนึกและความรู้ในการจัดการด้านทรัพยากรป่าเพื่อส่งต่อให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าใจถึงการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมที่ได้เคยทำไว้ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ที่มีมากกว่าแต่ก่อนจึงทำให้เกิดการสานต่อสิ่งที่ดีงามตามประเพณีนิยมได้มากขึ้น^{๔๔}

นายชำนาญ สังฆเวส ส.อ.บ.ต.นาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ กล่าวว่า การให้คุณค่าและป่าสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างคนในชุมชนกับสิ่งแวดล้อม การใช้วัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่นเข้ามาจัดการป่าไม้ชุมชนทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักถึงคิดช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้ในหลักพุทธธรรมทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมทั้งทางวัดและคนในชุมชนมากขึ้น^{๔๕}

๔.๓ สรุป

สรุป การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ดีนั้น จะต้องมีการทำนุบำรุงรักษาสภาพธรรมชาติดั้งเดิมเอาไว้ เพื่อใช้เป็นแหล่งข้อมูลสำหรับเปรียบเทียบกับโครงการพัฒนาต่าง ๆ มิฉะนั้นจะไม่สามารถทราบผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงระบบธรรมชาติ และไม่สามารถหลีกเลี่ยงความเสียหายที่จะติดตามมา รวมทั้งไม่สามารถตัดสินใจดำเนินการอย่างถูกต้องการดัดแปลงและทำลายธรรมชาติ และทรัพยากรเพียงชั่วระยะเวลาอันสั้นนี้จะสร้างปัญหาที่ติดตามมามากและยากจะแก้ไขได้ความผิดพลาดจากการใช้ทรัพยากรไม่เพียงแต่ทำให้ต้องสูญเสียทรัพยากรที่ไม่สามารถจะนำกลับคืนสู่สภาพเดิมได้แลเท่านั้น แต่ยังคงเสี่ยงประมาทอีกมากมายในการแก้ไขปัญหาลใหม่ที่เกิดตามมาซึ่งไม่อาจคาดคะเนล่วงหน้าได้อีกแล้ว ดังนั้น โครงการพัฒนาใด ๆ ก็ตามควรจะได้มีการศึกษาและวางแผนให้รอบคอบโดยแนชัดว่าจะเป็ประโยชน์ต่อสังคมมนุษย์รวมทั้งทราบถึงผลกระทบ และหาวิธีการแก้ไขก่อนที่จะเริ่มดำเนินการ ไม่ใช่เพื่อหวังผลทางเศรษฐกิจเพียงชั่วคราวแต่เพียงอย่างเดียว จะต้องมองถึงผลกระทบยาวที่จะเกิดขึ้นด้วยเสมอตามที่ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕

^{๔๓} สัมภาษณ์ นางทิพาพร พุทธรา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองหว้า ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายวิจิตร รุจิระศิริกุล ผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๑

^{๔๕} สัมภาษณ์ นายชำนาญ สังฆเวส ส.อ.บ.ต.นาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์ วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

ความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้คำว่า “ป่า” “ที่ที่รกด้วยต้นไม้ต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่บ้านคนอยู่ โดยปกติ ๓๖ ส่วนคำว่าป่าซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านป่าไม้ความหมายแตกต่างกันไป ดังนี้ “ป่า” ตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔ หมายความว่า ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้ผลตามกฎหมายที่ดิน “ป่า” ตาม พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ หมายความว่า ที่ดินรวมตลอดถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเล ที่ยังมีได้มีบุคคลได้มาตาม กฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ หมายความว่า ป่าที่ได้กำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ตาม พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ ซึ่งห้ามบุคคลใดๆ เข้าไปยึดครอบครองที่ดิน อย่างไรก็ตาม “ป่า” จะต้องประกอบด้วยพื้นที่ และสรรพสิ่งที่อยู่ในพื้นที่นั้น และสรรพสิ่งเหล่านั้นย่อมมีประโยชน์ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์บาง ในที่นี้จะขอยกกล่าวเกี่ยวกับป่าไม้ เป็นสำคัญความสำคัญของป่าไม้ป่าไม้ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติสำคัญชนิดหนึ่งซึ่งสามารถอำนวยประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งทางตรง และทางอ้อมอย่างมาก แต่เดิมป่าไม้มีอยู่มากมายทั่วทุกภาคของประเทศไทย แต่ต่อมาเมื่อประชากรของไทยเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการช่วยเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความต้องการใช้ไม้และเนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่วนใหญ่เน้นทำเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ทำให้ต้องการใช้ที่ดินเพื่อประกอบอาชีพมากตามไปด้วยโดยจากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบถึงการร่วมมือของชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในการรักษาป่าแนวคิดและแง่มุมความคิดเห็นมากขึ้น

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากผลการดำเนินการวิจัยเรื่องศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ดังนั้น การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นการทำหน้าที่ส่วนหนึ่งของพระสงฆ์โดยการนำหลักธรรมที่ตระหนักถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงตามกฎไตรลักษณ์ กล่าวคือ ทุกสภาวะมีการเกิดดับอยู่ตลอดเวลา พื้นที่ป่าชุมชนตำบลนาโพธิ์ก็มีลักษณะเช่นนั้น จากสภาพเมื่อก่อนพื้นที่ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ เมื่อความเจริญเข้ามา ชุมชนมีการขยายตัว และได้รับวัฒนธรรมตลอดจนสื่อสารต่างๆ ทำให้พื้นที่มีการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยหลักๆ คือเศรษฐกิจความเป็นอยู่ในชุมชนนั่นเอง เพื่อความอยู่รอดชาวบ้านได้ขยายอาณาเขตกว้างขึ้น พระสงฆ์ตระหนักถึงสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น กล่าวคือมีความเข้าใจสภาพการเปลี่ยนแปลง ได้จัดการเพื่อยุติปัญหา และชี้ให้เห็นว่ามนุษย์กับสิ่งมีชีวิตมีความเกี่ยวโยงกันจะขาดระบบใดระบบหนึ่งไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ รัฐ ชุมชน ให้การสนับสนุน มีสถาบันการศึกษานำคณะครูนักเรียนนักศึกษาเข้าไปศึกษาระบบนิเวศวิทยาอยู่ไม่ขาดสาย ปัจจุบัน วัดโคกศรี ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีสภาพพื้นที่ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นผลิตผลที่ได้จากอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพระสงฆ์ทั้งสิ้น ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ ๓ ประการ ดังนี้

- ๑) เพื่อศึกษาการอนุรักษ์ป่าชุมชนของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์
- ๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน
- ๓) เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์ป่าชุมชนของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในบริเวณป่าชุมชนซึ่งมีพื้นที่กว่า ๕๐๐ ไร่ นั้น พระอธิการวิสุทธิ จันทปญโญ วัดโคกศรี ตำบลนาโพธิ์อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้มีการปลูกจิตสำนึกเร่งเร้าให้มีการกระทำตามด้วยความรู้สึกรับผิดชอบ ด้วยความตระหนักชัดในผลกระทบที่จะเกิดหรือกำลังเกิดขึ้น ในงานวิจัยนี้ การปลูกจิตสำนึกให้มีความรู้สึกรักและหวงแหนป่าชุมชนหรือทรัพยากรป่าไม้ในเขตชุมชนการรวมตัวกันของชุมชน บุคคล หรือ กลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์รวมกัน อาจจะเป็นการรวมตัวกันตามพื้นที่หรือไม่กำหนดตามพื้นที่ก็ได้ สมาชิกของชุมชนจะมีระบบการติดต่อสัมพันธ์กัน มีกฎเกณฑ์และการเรียนรู้รวมกันในการกระทำ มีการจัดการ การจัดกิจกรรม และมีการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สำหรับชุมชนที่จะใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนบ้านหนองต่อ ชุมชนบ้านหนองหญ้าร้างา ชุมชนบ้านโคกกะฐิน ชุมชนบ้านหนองหว้า ชุมชนบ้านจอก ชุมชนบ้านคอกว้า ชุมชนบ้านนาโพธิ์ ชุมชนบ้านขมิ้น เป็นต้น ซึ่งมีจำนวนประชากรทั้งสิ้นประมาณ ๓,๐๐๐ คน พระอธิการวิสุทธิ จันทปญโญ ได้มองเห็นความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ป่าไม้ในเขตอนุรักษ์ป่าชุมชนอันจะมีขึ้นเนื่องจาก สาเหตุต่างๆดังได้กล่าวนำข้างต้น พระอธิการวิสุทธิ จันทปญโญ วัดโคกศรี ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็น พระเถระนักอนุรักษ์และนักพัฒนาได้เข้ามาทำการอนุ

รักษ ปาชุมชนด้วยการไปให้ความรู้ในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อให้ประชาชนในเขตชุมชนชนตำบลนาโพธิ์ได้รับประโยชน์หลายๆด้านทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การเข้าไปสร้างอ่างกักเก็บน้ำขนาดใหญ่ของหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในเขต ตำบลนาโพธิ์ เพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับการเกษตรของชาวตำบลนาโพธิ์ และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทพระสงฆ์ ได้แสดงบทบาทสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชุมชนเนื่องจากชาวบ้านมองพระสงฆ์เป็นผู้ประพจน์ธรรมมีความบริสุทธิ์เป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตน เพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยบริสุทธิ์ใจ สำคัญที่สุดคือความรู้สึกวาพระสงฆ์ เป็นผู้มีส่วนดี สติปัญญารอบรู้ ในด้านวิชาการต่างๆเหนือชาวบ้าน และสามารถให้คำแนะนำปรึกษาแก่ชาวบ้านได้เป็นอย่างดี จึงทำให้มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมั่นคงเสมอมา กลายเป็นผู้นำทางด้านชีวิตและจิตใจพระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นผู้ถ่ายทอดหลักธรรมคำสอน ให้แก่ประชาชนได้นำไปปฏิบัติและการที่จะประสบผลสำเร็จเพียงไรนั้นขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการถ่ายทอดและศรัทธาที่ประชาชนมีต่อวัดและพระสงฆ์การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อให้มีปริมาณและคุณภาพที่อุดมสมบูรณ์และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์มากที่สุด และยาวนานที่สุดซึ่งมีวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ บริเวณป่าไม้ชุมชน หนองราชการที่รับผิดชอบเป็นผววางแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ฝ่ายเดียวนั้นเปลี่ยนเป็นการให้ชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการรวมคิดรวมปฏิบัติกับหน่วยงานราชการเพื่อพัฒนาป่าชุมชนและได้นำหลักธรรมชาติมาเป็นสื่อประยุกต์ใช้ในการสอนทั้งนี้ก็เพื่อที่จะทำให้ผู้ฟังหรือสาวกได้เข้าใจในหลักคำสอน ซึ่งโดยมากเราจะพบการนำเอาต้นไม้การอนุรักษ์ทรัพยากร มาสอนบ้างนั้น จะปรากฏอยู่ในรูปของการอยู่ป่าเป็นวัตรบ้าง นำต้นไม้มาเปรียบเทียบกับหลักธรรมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสอนให้ผู้คนเข้าใจในเรื่องที่จะสอนนั้น ซึ่งจากการศึกษามาพบว่าพระพุทธศาสนาได้เสนอหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ ป่าไม้ ลำธารภูเขา ดังนี้ ทัศนะของพระพุทธศาสนาที่มีต่อธรรมชาติ พระพุทธศาสนาซึ่งอุบัติขึ้นมาเป็นเวลา ๒๕๕๔ กว่าปีมาแล้วนั้น ได้มองธรรมชาติในหลายแง่มุม ซึ่งล้วนแต่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างมีความสุข และในกรณีนี้พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ท่านได้ให้ความเห็นว่า พระพุทธศาสนา มองธรรมชาติว่าโดยสาระสำคัญแล้วมีอยู่ ๓ ประการคือ

๑. มองเห็นธรรมชาติเป็นเรื่องรื่นรมย์ น่าชื่นชมความงาม และมีความสุขกับธรรมชาติ
๒. เห็นพืชพันธุ์มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในธรรมชาติ เป็นเพื่อนร่วมภวของธรรมชาติอันเดียวกันกับตน จะต้องมีเมตตาไมตรีต่อกัน

๓. มองธรรมชาติเป็นสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าเกื้อกูล ต่อการพัฒนาของมนุษย์เท่าที่เหล่านี จะทำให้พฤติกรรมต่อธรรมชาติแวดล้อม พลิกเปลี่ยนจากความเป็นปฏิปักษ์ที่จะพิชิต ช่มเห่ง รังแกเอาเปรียบธรรมชาติมาสู่ความเป็นมิตร ความเกื้อกูล และอยู่ร่วมกันด้วยดี

นอกจากนั้นพระธรรมปิฎกท่านยังได้กล่าวเสริมถึงการมองธรรมชาติของพระพุทธศาสนาว่า หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาได้เน้นถึงการพึ่งพาอาศัยกัน สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งก็คือ ความรู้สึกที่ดีงามต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ และมนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลายความรู้สึกที่ดีงามอย่างหนึ่งได้แก่คุณธรรมที่เรียกว่า “ความกตัญญู” ซึ่งความกตัญญูนี้ไม่ใช่มีเฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ท่านให้มีแม้ต่อสัตว์และพืชทั้งหลายด้วย มีคาถาพุทธศาสนสุภาษิตบทหนึ่งที่ย้ำบ่อย ๆ ใน

ชาวบ้านได้ เป็น อย่างดี ความขัดสนหรือความพอยุพอกินนั้นขึ้นอยู่กับความขยันของแต่ละบุคคล กิจกรรมทางเศรษฐกิจนอกจากการทำนาป ในช่วงฤดูฝน ชาวบ้านอาศัยธรรมชาติเป็นแหล่งอาหารมาหล่อเลี้ยงชีวิตตนเองและนำไปขายเป็นรายได้จุนเจือครอบครัว รายได้ส่วนหนึ่งภายในครัวเรือนของชาวบ้านได้จากคนหนุ่มสาวที่ไปทำงานต่างถิ่นซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของชาวบ้านสองคนต่อไปนี้ว่า “สมัย ก่อนทำนา คนบ้านเราก็ออยู่ได้แล้วเพราะเมื่อก่อนทำนาได้ผลดีพอกินเหลือขายได้เมื่อขายข้าวได้ก็นำเงินมาซื้อเครื่องใช้สอยต่าง ๆ ได้แต่ทุกวันนี้เศรษฐกิจไม่ดีเหมือนเมื่อก่อน การทำนาเลยไม่ค่อยได้ผล เทาไร ชาวของแพงขึ้นต้องอาศัยเงินทองจากลูกหลานที่ทำงานต่างถิ่นแทนได้มีบทบาทช่วยให้สิ่งแวดล้อมของชุมชน หมู่บ้านโดยเฉพาะป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรอันสำคัญของชุมชน หมู่บ้าน เนื่องจากชาวบ้าน ต้องอาศัยป่าในการดำรงชีวิต ทานเห็นความสำคัญและ ประโยชน์ของป่าเขา แต่ป่าในแถวชุมชนหมู่บ้านได้มีความเสื่อมโทรมอย่างมาก และมีพื้นที่น้อยลงทุกปี ด้วยน้ำมือมนุษย์ซึ่งเป็นผู้อาศัยป่า ทานจึงเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการให้คำแนะนำกับชาวบ้านและหน่วยงานอื่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยมีจุดมุ่งหมายในการรักษาพันธุ์สภาพป่าชุมชน และรักษาสภาพเดิมไว้ให้คงอยู่มากที่สุด พร้อมกับการสร้างจิตสำนึกให้กับชาวบ้านด้วยการชักชวนชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆด้วย การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อสิ่งมีชีวิตทุกชนิดในโลก โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้นั้นถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อทุกชีวิตโดยเฉพาะมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายเพราะถือได้ว่าทุกชีวิตล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากธรรมชาติคือป่าและอาศัยป่านั้นในการพัฒนาการเรียนรู้รวมถึงการสร้างสรรคสิ่งต่างๆให้เกิดเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของแต่ละสังคมนอกจากนั้นมนุษย์และสัตว์ต่างก็อาศัยประโยชน์จากป่าในการดำรงชีวิตและการสืบพันธุ์ ดังนั้นเราจะพบว่ามนุษย์และสัตว์ต่างมีความสัมพันธ์กับป่าอย่างใกล้ชิดสำหรับพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นองค์รทางศาสนาที่มีพัฒนาการทั้งด้านความเป็นมาและการขยายองค์กรที่ต้องมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับป่าที่ไม่แตกต่างไปจากสิ่งมีชีวิตหรือองค์กรหรือสังคมอื่น ๆ ดังจะพบว่าการแสวงหาโมกขธรรมคือการหลุดพ้นขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นก็ทรงเริ่มต้นที่การมุ่งตรงสู่ป่าเพื่ออาศัยความสงบจากป่านั้นในการพัฒนาจิตหรือแม้กระทั่งการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธองค์ก็มีขึ้นภายใต้ต้นไม้ในป่า และเมื่อตรัสรู้แล้วการแสดงธรรมครั้งแรกเพื่อประกาศพระสัทธรรมก็ทรงแสดง ณ ท่ามกลางแห่งป่าคือป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แม้แต่วัดหรืออารามเป็นที่พักอาศัยของพระสงฆ์ทั้งหลายก็ล้วนแต่อยู่ในป่าโดยเฉพาะการกำหนดเขตในการทำกิจของสงฆ์ก็ต้องกำหนดเอาชายป่าเป็นสำคัญเพราะการอยู่ในป่านั้นย่อมถือว่าเป็นวัตรที่ดีในการพัฒนาจิตใจตนเองตามหลักของการธุดงค์วัตร ดังนั้น เราจึงจะพบว่าพระพุทธศาสนามีความผูกพันกับป่าเป็นอย่างยิ่งเพราะเหตุนี้พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้พุทธศาสนิกชนได้มีความรักและรู้จักบุญคุณของป่า ซึ่งหลักคำสอนดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในหลักโอวาทปาฏิโมกข์ที่ว่าด้วยการปฏิบัติตนของพระภิกษุผู้เป็นศาสนทายาทของพระพุทธศาสนาว่าจะต้องละชั่ว ทำดี ทำจิตให้ผ่องแผ้วและท้ายสุดก็ทรงเน้นย้ำว่าจะต้องยินดีในเสนาสนะอันสงบ คือมุ่งให้พระเข้าไปสู่ป่าเพื่อบำเพ็ญสมณะธรรม อย่างไรก็ตามเราจะพบว่าในปัจจุบันนี้สถานการณ์ของป่าไม้นั้นกำลังอยู่ในขั้นวิกฤตเพราะมีการทำลายป่ากันเป็นจำนวนมากทั้งนี้ก็เพราะมีสาเหตุมาจากความไม่รู้และความอยากหรือตัณหาของมนุษย์ที่ต้องการได้รับประโยชน์จากป่าด้วยการทำลายนำเอาต้นไม้มาทำประโยชน์เพื่อสนองความต้องการ(ตัณหา)ของตนในรูปแบบต่างๆ ทำให้พื้นที่หรือจำนวนของป่าไม้

ลดลงเป็นอย่างมากซึ่งผลจากการที่ป่าไม้ถูกทำลายนั้นก็ได้นำให้เกิดผลกระทบต่อโลกและธรรมชาติมากมายทำให้มนุษย์ได้รับความเดือดร้อนและในประเทศไทยเองสถานการณ์ของพื้นที่ป่าไม้ก็ถูกทำลายไม่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่นๆของโลกมากนักซึ่งผลจากการทำลายป่าทำให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมมากมาย เช่น เกิดภาวะฝนแล้ง ดินเค็มเสีย เกิดน้ำท่วมอย่างรุนแรง เกิดปรากฏการณ์ดินถล่ม ในสถานการณ์เช่นนี้พระสงฆ์ไทยในฐานะที่เป็นสถาบันทางศาสนาในสังคมไทยสถาบันหนึ่งก็ได้มีบทบาทที่สำคัญในการเข้าไปดูแลรักษาป่า ได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่น พระอธิการวิสิทธิ์ จันทบุญญ วัดโคกศรี ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์จังหวัดบุรีรัมย์ทั้งนี้ก็อันดีของชาวบ้านต่อสิ่งแวดล้อมอันเป็นสวนสำคัญในการดำรงชีวิตให้คงอยู่สืบต่อไป

การอนุรักษ์ป่าด้วยหลักคำสอนของพุทธศาสนาเถรวาทและเพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าของกลุ่มอนุรักษ์ปามูลนิธิฮักเมืองน่านการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร โดยจะศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก ตำราวิชาการ รายงานวิจัย ข้อมูลจากการแจกแบบสอบถาม และประชุมกลุ่มอนุรักษ์ปามูลนิธิฮักเมืองน่านผลการวิจัยพบว่า คำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับเรื่องป่าล้วนสนับสนุนให้บุคคลดำรงชีวิตอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อยเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ทำให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรา แนวทางการอนุรักษ์ป่าที่ยั่งยืนใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ควบคุมความประพฤติด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเองและชุมชนด้วยศีลถ้าทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างที่เราควรจะเป็นแล้ว จึงต้องมีการสร้างกติกาหรือวินัยในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งศีลจะช่วยระมัดระวังควบคุม ผู้ที่ฝ่าฝืน ปลุกจิตสำนึก และสร้างภูมิคุ้มกันด้วยปัญญา แนวทางอนุรักษ์ป่าของมูลนิธิฮักเมืองน่าน ใช้หลักเมตตาธรรม หลักมัชฌิมาปฏิปทา หลักสันโดษ และมีความรักต่อทรัพยากรธรรมชาติ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้แบบพอเพียงแนวทางอนุรักษ์ป่าตามหลักพระพุทธศาสนาเน้นความรักและความเมตตาามีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง มีทัศนคติที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ซึ่งถ้าเราปฏิบัติตามคำสอนพระพุทธศาสนาก็จะสามารถลดวิกฤตสิ่งแวดล้อมได้ได้ประยุกต์หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาท กับประเพณีความเชื่อท้องถิ่น ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยใช้พลังชุมชนท้องถิ่นและภาคประชาสังคมในการฟื้นฟูป่าต้นน้ำและสร้างความตระหนักสาธารณะ ประยุกต์ประเพณีการบวชป่าสืบชะตาน้ำและประกาศเขตป่าชุมชน โดยนำความเชื่อผีเจ้าป่ามาใช้ในการสร้างคุณค่าและยกกระดับป่าสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม นอกจากการใช้วัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่นเข้ามาจัดการป่า ยังมีการขับเคลื่อนด้านนโยบาย โดยมีความพยายามผลักดันร่างพ.ร.บ.ป่าชุมชน (ภาคประชาชน) รวมถึงรณรงค์สร้างความตระหนักด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าอย่างยั่งยืนด้วยการเชื่อมคน เชื่อมใจ เพื่อคุ้มครองป่าใหญ่ ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของคนกับป่า การถ่ายทอดสืบทอดแนวคิด กระบวนการและการจัดการให้คนรุ่นปัจจุบันมีจิตสำนึกและความรู้ในการจัดการด้านทรัพยากรป่าเพื่อส่งต่อให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ต่อไป

แนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักพระพุทธศาสนาการอนุรักษ์ป่าในมุมมองของพระพุทธศาสนานั้นสามารถประยุกต์อยู่บนพื้นฐานของกฎธรรมชาติ สามารถกำหนดแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยมีความตระหนักในเรื่องของความเปลี่ยนแปลงซึ่งต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงเพื่อการยุติปัญหาในการจัดการสิ่งแวดล้อมและแนวคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักของความ เป็นจริง ทำให้มนุษย์มีทัศนคติที่ถูกต้องว่าทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

มนุษย์เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ต้องมีการบริหารจัดการตัวเองเสียก่อนซึ่งแนวคิดการประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาต้องตั้งอยู่บนแนวทางของความเป็นจริง ต้องรู้ระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่เรียกว่า อุดุนิยม ได้แก่ ความจริงเกี่ยวกับสสารสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพเรียกว่า พืชนิยาม ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุกรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เป็นธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรม เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นกลไกที่เชื่อมโยงทุกสรรพสิ่งเข้าด้วยกัน ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “ธรรมนิยาม” หมายถึง สภาวะสิ่งทั้งมวลมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันตามกระบวนการแห่งเหตุและผลเสมอ ดังนั้นแนวทางการประยุกต์หลักคำสอนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามหลักพระพุทธศาสนาสามารถประยุกต์หลักคำสอนให้สัมพันธ์กันทฤษฎีกฎธรรมชาติ ๕ ประการหรือ นิยาม ๕ คือ ความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอนของธรรมชาติ หรือกฎธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกัน^๑ ได้แก่

๑. อุดุนิยม (Physical Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอุณหภูมิจึงโดยเฉพาะเรื่อง ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ อันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์

๒. พืชนิยาม (Biological Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ รวมทั้งพันธุกรรม

๓. จิตนิยาม (Psychological Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต

๔. กรรมนิยาม (Moral Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือ กระบวนการให้ผลของการกระทำ

๕. ธรรมนิยาม (Causal Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และความเป็นเหตุเป็นผลแก่กัน

ดังนั้น กฎธรรมชาตินี้แสดงให้เห็นว่า มนุษย์กับธรรมชาติมีความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน อันจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเอง แล้วส่งผลไปถึงความเปลี่ยนแปลงในสิ่งอื่นๆ จำเป็นที่มนุษย์ พืช สัตว์ ต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และหลักคำสอนต่างๆ ของศาสนาก็มีการสอดแทรกเรื่องธรรมชาติไว้ เช่น เรื่องธรรมนิยาม ที่กล่าวถึงทุกสิ่งมีการเป็นไปตามเหตุและผล

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การดำเนินการอนุรักษ์ป่าไม้ นั้นท่านไม่ได้ดำเนินการเพียงแค่การขีดขวางกลุ่มทุนที่เข้ามาหวังประโยชน์จากพื้นที่ป่า หรือการประสานงานสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนในพื้นที่เท่านั้น ท่านยังได้ทำการประสานงานกับหน่วยราชการต่างๆ เพื่อให้หน่วยราชการเหล่านั้นเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าด้วย โดยหน่วยงานที่ได้เข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุนงานการอนุรักษ์ป่าไม้นั้นที่สำคัญที่สุดก็คือ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สำนักพระราชวัง ซึ่งถือเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นหน่วยงานมาจากสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีพระกรุณาต่อพสกนิกรและได้เข้ามาดำเนินการเพื่อปกป้องผืนป่าในเขตอนุรักษ์เขาพระ-เขาสูงคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับเรื่องป่าล้วนสนับสนุนให้บุคคลดำรงชีวิตอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อยเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ทำให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรา แนวทางการอนุรักษ์ป่าที่ยั่งยืนใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ควบคุมความประพฤติด้วยการสร้างวินัยให้กับตนเองและชุมชนด้วยศีลถ้าทุกคนมีความรู้ความเข้าใจ

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), คนไทยกับป่า, กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๑, หน้า ๑๖๖.

ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างที่ควรจะเป็นแล้ว จึงต้องมีการสร้างกติกาหรือวินัยในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งศีลจะช่วยระมัดระวังควบคุม ผู้ที่ฝ่าฝืน ปลุกจิตสำนึก และสร้างภูมิคุ้มกันด้วยปัญญา แนวทางอนุรักษ์ป่าใช้หลักเมตตาธรรม หลักมัชฌิมาปฏิปทา หลักสันโดษ และมีความรักต่อทรัพยากรธรรมชาติ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้แบบพอเพียงแนวทางอนุรักษ์ป่าตามหลักพระพุทธศาสนาเน้นความรักและความเมตตาที่มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง มีทัศนคติที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ ไม่แสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ซึ่งถ้าเราปฏิบัติตามคำสอนพระพุทธศาสนาก็จะสามารถลดวิกฤตสิ่งแวดล้อมได้พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการอนุรักษ์ การจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธศาสนาบนแนวทางของความเป็นจริง ต้องรู้ระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่เรียกว่า อุดุนิยม ได้แก่ ความจริงเกี่ยวกับสสารสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพเรียกว่า พืช นิยาม ได้แก่ความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุกรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เป็นธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรม เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตเป็นกลไกที่เชื่อมโยงทุกสรรพสิ่งเข้าด้วยกัน ซึ่งทางพุทธศาสนาเรียกว่า “ธรรมนิยาม” หมายถึงสภาวะสิ่งทั้งมวลมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันตามกระบวนการแห่งเหตุและผลเสมอตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงหลักธรรมชาติว่ามีความเกี่ยวเนื่อง สัมพันธ์กันอย่างไรตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น แท้ที่จริงแล้วพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มองทุกอย่างทั้งที่เกิดขึ้นแล้ว และกำลังจะเกิด หรือยังไม่เกิดว่าเป็นสภาวะที่มีเกิดมีดับตามกาลเวลา จำเป็นที่มนุษย์ พืช สัตว์ ต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สิ่งแวดล้อม มีหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่ย้ำในเรื่องระบบของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และนอกจากพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแล้วสิ่งที่สำคัญคือความรู้สึกที่ดีงามต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ และมนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลาย ความดีงามอย่างหนึ่งได้แก่คุณธรรมที่เรียกว่า “ความกตัญญู” ความกตัญญูนี้ไม่ใช่มีเฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้นแต่ให้มีทั้งต่อพืชต่อสัตว์ทั้งหลายด้วย ดังมีพระบาลีพุทธศาสนาสุภาษิตบทหนึ่งที่ย้ำ และสอนให้ผู้คนรู้จักบุญคุณแม้แต่คุณประโยชน์ของพืชมีใจความแปลความเป็นภาษาไทยว่า “บุคคลนั่งหรือนอนในร่มเงาของต้นไม้ใด ไม่พึงหักกิ่งก้านใบของต้นไม้ผู้นั้นผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนทราม” เป็นคติที่แสดงความรู้สึกที่ดีต่อกันให้ระลึกเสมอว่าต้นไม้ที่เราได้อาศัยร่มเงาเป็นประโยชน์มีค่ามีร่มเงาที่คนอื่นจะได้อาศัยต่อไป นอกจากความรู้สึกที่เห็นคุณค่าของกันและกันหรือระลึกในคุณค่าของกันและกันแล้ว พระพุทธศาสนายังสอนให้มองพืชและสัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตาจิต ความเมตตาตัวเองถือเป็นความรู้สึกที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาโดยการมองทุกสิ่งทุกอย่างว่าเป็นสรรพสัตว์ผู้อยู่ร่วมโลก และต้องมีความเข้าใจหลักความเป็นจริงทางธรรมชาติตามกฎแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งถือเป็นสภาวะธรรมของธรรมชาติที่ทำให้มนุษย์มีทัศนคติที่ถูกต้องในการพัฒนาตนเองคติในทางพระพุทธศาสนาอีกอย่างหนึ่ง คือให้มองธรรมชาติเป็นสภาพแวดล้อมทั้งดงามน่ารื่นรมย์ ซึ่งถือเป็นปัจจัย เพราะธรรมชาติถือเป็นองค์ประกอบในการฝึกฝนพัฒนาตนเองของมนุษย์ หมายความว่าพระพุทธศาสนา มองธรรมชาติเป็นอุปกรณ์ในการศึกษาเรียนรู้ตนเอง คือการจะพัฒนาคนให้มีจิตใจที่เจริญงอกงาม เป็นคนที่มีคุณธรรม จำเป็นต้องอาศัยธรรมชาติในการฝึก เมื่อใดที่มีสภาพแวดล้อมที่ส่งดีปราศจากเสียงรบกวนและมีกิจกรรมที่วุ่นวาย เมื่อใดที่จิตใจรู้สึกมีความสุข สงบ มีความอิ่มใจ มีความสดชื่น มีแนวโน้มไปในทางที่ดี ก็จะทำให้เกิด จิตวิเวก เมื่อจิตไม่มีอารมณ์ที่วุ่นวายในเข้ามารบกวน มีสมาธิ ก็อยู่ในสภาพที่พร้อมจะฝึกฝนพัฒนายิ่งๆ ขึ้นไปอีก คือเอาจิตที่พร้อมแก่การงานทั้งหลายไปใช้ งานด้านการพิจารณาให้เกิดปัญญาการศึกษาและเข้าใจถึงหลักการและความจำเป็นในการอนุรักษ์ป่า

ไม้ การอนุรักษ์ป่าไม้ไม่ใช่หน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง หากแต่เป็นภาระความรับผิดชอบของประชาชนคนไทยทุกคน เพราะประโยชน์ที่ได้รับจากการอนุรักษ์ป่าไม้จะไม่ตกที่ผู้ใดผู้หนึ่ง แต่เป็นผลประโยชน์ที่ทั้งประเทศชาติจะได้รับร่วมกันไปจนชั่วลูกชั่วหลานและการมีส่วนร่วมของทุกคน นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมทั้งด้าน พืชพรรณ จิตสำนึก และภูมิปัญญาที่เชื่อมประสานเกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์ สังคม และ ธรรมชาติอันจะช่วยให้การแก้ปัญหาและการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ดังกล่าวนั้นเห็นว่ยังมีประเด็นที่สังคมจะนำไปประยุกต์ใช้ได้ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑. ข้อเสนอแนะในด้านนโยบาย

๑. ควรมีการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอด้วยการให้พระสงฆ์ศึกษาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อย่างถูกวิธี
๒. ควรส่งเสริมให้บุคคล หน่วยงานต่างๆ ในสังคมให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
๓. ควรให้การสนับสนุน หรือยกย่องบุคคลหรือหน่วยงานต่างๆ ในสังคมให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
๔. ควรให้การสนับสนุน หรือยกย่องบุคคลหรือหน่วยงานต่างๆ ที่ให้ความสำคัญต่อหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ภูเขาต้นน้ำลำธาร ให้ปรากฏต่อสังคม

๕.๓.๒ ข้อเสนอในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ไทยแต่ละภาคในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
๒. ควรศึกษาเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ไทยแต่ละภาคในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
๓. ควรศึกษาอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ซีดี-รอม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ :

๑.หนังสือ

กลุ่มเสขิยธรรม. กองเลขาฯ. พระกับป่าไม่ความจริงที่หายไป. สรุปการเสวนาพระสงฆ์กับ

ความสอดคล้องระหว่างพระธรรมวินัยและกฎหมาย. กรุงเทพฯ : เม็ดทราย, ๒๕๓๕.

ทวีวัฒน์ บุญทริภักดิ์. “พุทธทาส ภิกขุ. ธรรมิกสังคณนิยม กับ ธรรมชาติ (๑)”. กรุงเทพฯธุรกิจ,

๒๒ ตุลาคม ๒๕๓๘.

สุพิมล ศรศักดิ์ และคณะ. รูปแบบและกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธในจังหวัด

อุบลราชธานี. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี,

๒๕๕๕.

พุทธทาสภิกขุ. พุทธศาสนิกกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลคิมทอง,

๒๕๓๓.

วิยุทธ์ จำรัสพันธ์ และคนอื่นๆ. โครงการวิจัยเรื่องการอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดย

องค์กรชุมชน: กรณีศึกษาศาลป่าของบ้านห้วย ตำบลห้วยคำ อำเภอรามคำ

จังหวัดศรีสะเกษ. ขอนแก่น: โครงการวิจัยวนศาสตร์ชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และ

สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ม.ป.ป..

สุวิทย์ อิศาศวัต และคนอื่นๆ. รายงานการวิจัยป่าชุมชนอีสาน. (ม.ป.ท.: ม.ป.พ.), ๒๕๓๕.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). คนไทยกับป่า. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗.

เขมานันทะภิกขุ. พุทธศาสนาเถรวาทเป็นอนุรักษ์นิยมได้อย่างไรบ้าง. กรุงเทพมหานคร:

สำนักธรรมวิจัย, ๒๕๓๖.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการแก้ปัญหาที่ดินทำกินของราษฎรและ
การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (อัคราเสนา), ๒๕๓๒.

กระทรวงศึกษาธิการ, การสัมมนาทางวิชาการ โครงการปราชญ์เพื่อแผ่นดิน ครั้งที่ ๒

เรื่องฐานปัญญาไทยในโลกสากล. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๓.

_____ .ทฤษฎีใหม่ในหลวง: ชีวิตที่พอเพียง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน, ๒๕๔๓.

กรมป่าไม้. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์สำนักสารนิเทศ
กรมป่าไม้, ๒๕๔๘.

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม.จากธรรมชาติสู่เขตอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติ.กรุงเทพมหานคร :

กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๓๘.

เกษม จันทรแก้ว. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๓๗.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ทรัพยากรน้ำและการอนุรักษ์. กรุงเทพมหานคร : ไทพินอินเตอร์
แอนด์ จำกัด.๒๕๔๑.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ. ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา. กรุงเทพมหานคร :

บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๑.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด. กรุงเทพมหานคร : สถาบัน

นโยบายศึกษา,๒๕๔๑.

นิวัติ เรืองพานิช. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: เฉลิม

ชาญการพิมพ์, ๒๕๒๘.

ปริญญาน นุตาลัยและคณะ. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย.

กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการการสัมมนาเพื่อการอนุรักษ์, ๒๕๓๖.

ประเวศ วะสี. ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๑.

_____ . ประชาคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรม และสุขภาพ.

พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑.

_____ . พุทธเกษตรกรรมกับสานติสุขของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอ

ชาวบ้าน, ๒๕๓๐.

_____ . พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอ

ชาวบ้าน, ๒๕๔๐.

_____ . เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพ

มหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๒.

พุทธทาสภิกขุ. พุทธศาสนิกกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ.กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง,

๒๕๓๓.

พระมหาจรรยา สุทธิญาณ. พุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

_____. **คนไทยกับป่า**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๗.

_____. **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกลด์คิม
ทอง, ๒๕๔๒.

_____. **การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสารจำกัด,
๒๕๔๒.

_____. **ธรรมบุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑

พระไพศาล วิสาโล. **เส้นโค้งแห่งความสุข (๑) สดับทุกข์ยุคบริโภคนิยม**. กรุงเทพมหานคร :
บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๕.

พิทยา ว่องกุล, บรรณาธิการ. **ยุทธศาสตร์ประเทศไทย ๑๙๙๙-๒๐๐๐**. กรุงเทพมหานคร :
โครงการวิถิตัน, ๒๕๔๑.

ภูษณ ปรีธะมาโนช. **หลักคิดใหม่ กอบกู้เศรษฐกิจไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
ภัคธรรม จำกัด, ๒๕๔๓.

มันทนี ยมจินดา.**มนุษย์กับธรรมชาติ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
๒๕๓๗.

วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร. **วิพากษ์เศรษฐกิจทุนนิยมคืนสู่ชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท
อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๒.

วิชัย เทียนน้อย, **การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรวัฒนา,
ม.ป.ป.

วิทยากร เชียงกุล. **ธรรมะแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประชาชนได้อย่างไร**. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์บุญญปัญญา, ๒๕๔๓.

สมชาย เดชะพรหมพันธ์. **ทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์**. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา,
๒๕๓๒.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๒
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๕.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. **ประมวลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ
ไทย**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๑.

เสฐียรโกเศศ. **ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย**. กรุงเทพมหานคร: คลัง
วิทยา. ๒๕๒๑.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. **เปิดตู้พระไตรปิฎก**. ใน **เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

อำนาจ เจริญศิลป์. **การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔.

๒. งานวิจัย

ธีรเดช ชุมณี. “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนของประชาชนชุมชนบ้านเป็ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** : วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗.

สุพิมล ศรศักดิ์ และคณะ. “รูปแบบและกระบวนการอนุรักษ์ป่าชุมชนแนวพุทธ ในจังหวัดอุบลราชธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี, ๒๕๕๕.

นิตินาถ เจริญโภคธรรมา และคณะ. “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลองเพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดนกและพันธุ์ไม้ริมคลอง ตำบลบางนางลี่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต** มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๔.

พระครูพิพิธธรรม และคณะ. “แนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท” **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

ศิริวรรณ โอสถานนท์. “พุทธศาสนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม”. **รายงานการวิจัยภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๕.

๓. บทความ

จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย. “เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา” ใน **รักษำนัน, นาน : ศูนย์การ เรียนรู้และบริการวิชาการเครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, ๒๕๕๗.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือของความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๓ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๘/๔๘

๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง " ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ " เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, คร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

ได้ตรวจสอบแก้ไขเรียบร้อยแล้ว
จกัโทษณพพนธ์ (เรียนร้อยแล้ว)

อ. ๖๘/๕๖๙

๑๘ ธค. ๖๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตฯ

โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

ที่ ศธ ๖๓๔๘.๙/ว ๙๖

วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

ดร.กฤษณะ ช่างตรมณชาติ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครร่าวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จุลปณฺโญ นามสกุล เจิมแหล่ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๓๙๔๐๔๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ จุลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

ได้ตรวจรับไว้ครบถ้วน และเสนอ
ให้ท่านให้ใบประกอบพิธีมอบวิทยานิพนธ์
เล่มนี้ ให้คุณพ่อ และประสิทธิ์พาน
สามารถดำเนินการต่อไปได้
อ. ช่างตรมณชาติ

5 ธ.ค. ๖๓

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตฯ

โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๘๖

วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร รศ.ดร. พลพัฒน์ พลพัฒน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแหล่ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๔๓๙๔๐๔๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง " ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของคำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ " เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออุทิศนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลพัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓๐๐ กองทศ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๘๖
 ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๑
 หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

ภาคผนวก ข

หนังสือของความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปญโญ นามสกุล เจิมแหล่ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

ยืมให้สัณนิษฐาน

นาย สัมพงษ์ จันทกิจ

ส.น.ต. นก.น.น.

หน้าหนังสือของ ร.ร. ๗ ต.โพธิ์

๒๑ / ๑๑ / ๖๑

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/๐๙

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุมัติเคราะหส์ัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแหล่ รัทสประจำตวันนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๕๓

อธิการบดี ศธ
นาย พ้อย เสงี่ยมให้สง
นาย ชวนาน พ. ๙
๒๕ ๒๕ ๙. ๙. ๒๕๖๒

๒๕/๑.๑.๖๒

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุมัติเสนอให้สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแท้ รัทสประจําตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพราเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

ฉันได้ให้สัมภาษณ์
นาง สมนันตี เลอิลสง
ผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์
59 ม. 5 ต. นาโพธิ์ อ. นาโพธิ์

๒๕/๑.๑. / ๖1

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๘/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแหล่ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

มีมติให้สัมภาษณ์

พ.ร. ๓๑/๖๖ ส.๖๖/๖๖

อ. อ.๖๖. ๖๖/๖๖

๑๑ ม.๑๑ ๑. ๖๖/๖๖ อ. ๖๖/๖๖
21/๖๖/๖๖

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแท้ รัทสประจําตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดีจึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

พิมพ์ให้ส่งมาด้วย

นาง กิฬาร พงษ์วิลา

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตำบลหนองหญ้า

๒๓๗ ม. ๑๑ ต. นาโพธิ์ อ. นาโพธิ์
จ. บุรีรัมย์

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จนฺตพณฺโณ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษิตตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

เขียนที่ ๑ ให้ สืบหาข่าว
นาย พลีส แห่ง ๔๗๗

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

วิชาพระพุทธศาสนา ผู้เขียน ผู้ทบทวน ผู้ตรวจชำระ ผู้พิมพ์
16 ม. 11. ๑ ชาติพลี ๒ ชาติพลี ๓. บุรีรัมย์
๑๒/๑. ๑. ๑ 61

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตยืมทรัพย์สินประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดีจึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

วิสิทธิ์ ฉายา

๓๖ ๐๘/๕๒๗ ๑๗/๖๑

ผู้ช่วยผู้อำนวยการ

145 ๔.4 ๑.๗๖๓๑ ๑.๗๖๓๑
25/๕๑.61

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย

ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออโนทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

อธิการบดี
พระโมลีคุณ อดุล คุชรมโน
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าเรือ
ดร. จ. ภาณุ
วัดท่าเรือ ต. หนองโพธิ์ อ. หนองโพธิ์ จ. บุรีรัมย์
๒๒/๑๓/๖๒

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย

ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออโนทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

อธิการบดี
พระโมลีคุณ อดุล คุชรมโน
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าเรือ
วัดท่าเรือ จ.บุรีรัมย์
๒๒/๐๓/๖๒

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

ผศ.ดร.วิมลวรรณ
ผศ.ดร.วิมลวรรณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ผศ.ดร.วิมลวรรณ
๒๕/๑๐/๖๑

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย

ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปญโญ นามสกุล เจิมแหล่ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

ยินดีให้สัมภาษณ์

ผอ. ศาสนาและวัฒนธรรม

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองตะ

ผ.ช.๗.๒๒๒๒ ๑-๒๒๒๒-๒๒๒๒

25 ธค 61

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จนฺทปณฺโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

๕/๑๑/๖๒
พระปลัดสุวรรต จันทบุรี
เจ้า ๐๑๑๖ วัดท่าเรือ
เจ้า ๐๑๑๖ วัดท่าเรือ
วัดท่าเรือ - ๓-๓๓๓ ๐-๓๓๓ ๐-๓๓๓
๒๓/๑๑/๖๒

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จนทปญโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

ธีรวิทย์ ส.ท.ท.ท.

พระครูโพธิคุณ

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

๒๕๔ ๙.๑/๔ ๙.๑/๑๐๐ ๐๙/๑๐๐ ๙.๑/๑๐๐

๒๘/๑๐/๖๑

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๙

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุมัติครุฑที่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแหล่ รัทสประจักษ์นิสิต
๖๐๑๘๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษา
แนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง
จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้
แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาใน
ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๘ ๕๕๘๓

มีมติให้สืบหา
นาย อิศร วัชรวิทย์
ผู้ช่วยฯ นำเสนอโพธิ์ หมู่ ๒
๓/๑๖๖๖ โพธิ์ อ.นาโพธิ์ จ.บุรีรัมย์
23/๑.๑./๖๒

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จนฺทปณฺโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๕๓

ยื่นขอให้ สัมภาษณ์
พระ ธีรวิทย์ สรปณฺโญ
รท เจ้าอาวาสวัดหนองหญ้าปล้อง
๑๑ ม. ๑ ต.นาโพธิ์ อ.นาโพธิ์
จ.บุรีรัมย์ ๒๓/๑๑/๖๑

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๔๔ ๕๕๘๓

๓๑/๑๕๕ ๓๖๖

๓๖ ๖๕๐๐๖๓๖ ๖๕๖๕๕๕

๓๖/๑๕๕ ๓๖๖

๓๖/๑๕๕ ๓๖๖

๓๐/๑๕๕/๖๑

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย

ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๓๑๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตยืมทรัพย์สินประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จนฺทปณฺโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๓๔ ๕๕๘๓

รับไว้เป็นหลักฐาน
 ผอ. พหส พหส จัน
 ผอ. พหส พหส จัน
 14.7 ๑๓.๗ ๑๐.๗
 ๒๐/๑๐/๖๑

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๙

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตยืมทรัพย์สินประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จนทปญโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

อ.ดร. นริศ/ทพ.ดร.วิ
ดร.พรหม/ดร. นวลใจ
ผู้พิมพ์/ดร. ทนงค์
47-2/8, ๓. ๓/โพธิ์ ๐. ๓/โพธิ์
20/๓๐. 61.

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

๑ มกราคม ๒๕๖๒

[Handwritten signature]

[illegible]

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จนทปญโญ นามสกุล เจิมแหล่ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ยื่นไว้ในสัมภาษณ์
พระ ๒/๕๔ ลิขสิทธิ์สิทธิ

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

รก. เจ้าอาวาสวัดบ้านไร่/ภคินี
๗๕ ม.๗ ต.นาโพธิ์ อ.นาโพธิ์ จ.บุรีรัมย์
๒๓/๐๑/๖๑

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออัญมโทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๕๓

อธิการบดีมหาวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร. วิฑูรย์ เลี่ยนจำเริญ
ศาสตราจารย์ ดร. วิฑูรย์ เลี่ยนจำเริญ
16. ๙. 2 ๓. ศ.โพธิ์ ๐ ศ.โพธิ์ ๐ ศ.โพธิ์ ๐ ศ.โพธิ์ ๐
๒๐. ๘๐. 61.

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุมัติครุภัณฑ์สำนักงานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

อินดีในสมิท

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

๐๖ ม.๔ ๘๖๖

๒๕ ม.๔ ๓.๕๖๖ ๐๖.๕๖๖
๒๕/๑๐/๒๕๖๑

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๙

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุมัติครุภัณฑ์สำนักงานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแหล่ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้ช่วยฯ พิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

ยื่นที่ ๑๙ สิงหาคม
ทาง อ.ศิริวรรณ พลแก้ว
ผู้ช่วยผู้อำนวยการ
ผู้ช่วยผู้อำนวยการ

๙๙ ๖.๓ ๓. นาโพธิ์ ๓. นาโพธิ์ จ.บุรีรัมย์
๒๔ / มิ.ย. / ๖๑

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตเคราะหีสัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จนทปญโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๔๘๔ ๕๕๘๓

ยื่นต่อให้สัมภาษณ์
นาย พรวิน พลปญโญ
ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักนันทนาการ
มธ ๓๐.๓๐.๓๐ อ. ๓๐.๓๐.๓๐ จ.บุรีรัมย์
๒๔/๑๐/๖๑

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง " ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ " เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

ยื่นต่อ ผู้อำนวยการ
สงฆ์สงฆ์สงฆ์
ผู้รับทราบ ๑๐๓.
156๔-3 ๓.๓๖๖ ๐.๓๖๖
24/๐๑/๖1

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๐๑

๑ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตยืมทรัพย์สินประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระอธิการวิสิทธิ์ ฉายา จันทปณฺโญ นามสกุล เจิมแท้ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

มีมติ 9/55 มทชธ

กบ ละ ๐๐๖๓๓๖ ๖๕๓-๒๕

ผู้ให้สัมภาษณ์ วันจันทร์ ๒๕/๑๒/๖๑

๓๔/๑ ม.๖ ๓.๕๖๓๐.๕๖๓๐

๒๐/๑๒/๖๑

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

.....

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเป็นข้อมูลและแนวทางสำหรับผู้วิจัย พุทธศาสนิกชนทั่วไป คณะสงฆ์และพระพุทธรศาสนาโดยภาพรวม เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการให้ความรู้ แก่พุทธศาสนิกชนผู้นับถือในพระพุทธรศาสนาได้อย่างถูกต้อง และเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาไปสู่ประชาชนข้อมูลที่ได้จะแปลผลการวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลนี้ไว้เป็นความลับ และประโยชน์เฉพาะในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อท่านผู้ให้สัมภาษณ์ หรือบุคคลอื่นแต่ประการใด

พระอธิการวิสิทธิ์ จันทปญโญ (เจิมแหล่)
นิสิตตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธรศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมของตำบลนาโพธิ์อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์
อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ แบบสัมภาษณ์แบ่งรายละเอียดเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ ๒ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน

ตอนที่ ๓ หลักสาราณียธรรมแนวเพื่อให้การอนุรักษ์ป่าตามหลักพุทธธรรมมีความถูกต้องชอบธรรมซึ่งยึดตามแนวทางพระพุทธรศาสนา เกรวาท

ตอนที่ ๔ การประยุกต์ใช้ ปรับปรุง และการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อจะได้
เอื้ออำนวยให้คุณพาส่ง

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ.....ฉายา.....นามสกุล

.....

๑.๒ อายุ.....ปี พรรษา.....

๑.๓ การศึกษา () ศาสนศึกษา นักรธรรม.....

.

() สายสามัญ.....

() อุดมศึกษา.....

() เปรียญธรรม.....

() อื่นๆ.....

๑.๔ ตำแหน่ง.....

๑.๕ ที่อยู่.....

๑.๖ ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน.....ปี

ตอนที่ ๒ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ป่าชุมชน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

๒.๑ ปัญหาด้านป่าชุมชน ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์

.....
.....
.....
.....

ผลกระทบ

.....
.....
.....
.....
.....

๒.๒ ปัญหาด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน ตำบลนาโพธิ์ ปัจจุบัน เป็นอย่างไร

ผลกระทบ

๒.๓ ปัญหาด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรม ของตำบลนาโพธิ์ เป็นอย่างไร

ผลกระทบ

๒.๔ ปัญหาด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ป่า ตำบลนาโพธิ์ ปัจจุบัน เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

[illegible][illegible]

ผลกระทบ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๘ ความคิดเห็นเพิ่มเติมหรือข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ หลักธรรมที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าไม้ชุมชน

๓.๑ การอนุรักษ์ป่าในมุมมองของพระพุทธรูปศาสนานั้นสามารถประยุกต์อย่างไร

.....

.....

.....

๓.๒ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับบุญภูมิ เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๔ หลักธรรมในพระพุทธรูปศาสนาที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๓.๕ ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นเพิ่มเติม

.....
.....
.....
.....
.....

ตอนที่ ๔ แนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรม ของตำบลนาโพธิ์

๔.๑ แนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรม เป็นอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

๔.๑.๑ แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมในมุมมองของพระพุทธศาสนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐาน
อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๔.๑.๒ ท่านคิดว่า กระบวนการใช้หลักสาราณียธรรมอนุรักษ์ป่าชุมชน ควรมีแนวทาง
ปฏิบัติได้อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๔.๑.๓ ท่านคิดว่า กระบวนการใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อแก้ปัญหา และส่งเสริมด้านการ
อนุรักษ์ป่าตำบลนาโพธิ์ ควรมีแนวทางปฏิบัติได้อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

๔.๑.๔ ท่านคิดว่ากระบวนการใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อแก้ปัญหา และส่งเสริมด้านการ
สาธารณูปการของการอนุรักษ์ป่า ตำบลนาโพธิ์ ควรมีแนวทางปฏิบัติได้อย่างไร

๔.๑.๕ ท่านคิดว่า กระบวนการใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อแก้ปัญหา และส่งเสริมการ
อนุรักษ์ป่า ตำบลนาโพธิ์ ควรมีแนวทางปฏิบัติได้อย่างไร

๔.๒ ท่านคิดว่า ผลลัพธ์ของการใช้หลักสาราณียธรรมเพื่อส่งเสริมสามัคคีของพระสงฆ์ใน
ตำบลนาโพธิ์ ส่งผลดีทางด้านการอนุรักษ์ป่า อย่างไร

๔.๓ ความคิดเพิ่มเติมหรือข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....
.....

ผู้สัมภาษณ์

.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา

.....น.

สถานที่ให้สัมภาษณ์

.....

ภาคผนวก จ

รายนามผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

รายนามผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

พระสงฆ์ (เจ้าคณะผู้ปกครอง/เจ้าอาวาส)

๑. พระครูโพธิคุณากร รองเจ้าคณะ อำเภอนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์
๒. พระปลัดศุภกริต ฐานันโร จต.วัดท่าเรียบ ตำบลนาโพธิ์/อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์
๓. พระประสิทธิ์ สิทธิโก รก.เจ้าอาวาส ตำบลนาโพธิ์/อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์
๔. พระศิริไธ สุรปญญ รก.เจ้าอาวาส ตำบลนาโพธิ์/อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์
๕. พระอุดม สุตตธมโม เลขา จต.นาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์/อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์

นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลนาโพธิ์

นายวรพงษ์ บาลไธสง

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาโพธิ์

นาง วิไล ลิ้มไธสง

กำนันตำบลนาโพธิ์

นายธีรวัฒน์ วันทมาตร

ผู้ใหญ่บ้านในตำบลนาโพธิ์

๑. นายพรหมเดช นวลไธสง
๒. นายพิลาส เหง้าไธสง
๓. นายศิริศักดิ์ อุดไธสง
๔. นางเยาวมาลย์ รังงาม
๕. นายพรชัย โนนไธสง
๖. นายพรหมเดช นวลไธสง
๗. นางละอองดาว ปะทะโน

ผู้ใหญ่บ้านหนองต่อ หมู่ ๘

ผู้ใหญ่บ้านหนองหว้า หมู่ ๑๑

ผู้ใหญ่บ้านคอกวัว หมู่ ๕

ผู้ใหญ่บ้านจอก หมู่ ๓

ผู้ใหญ่บ้านหนองหญ้ารังกา หมู่ ๙

ผู้ใหญ่บ้านหนองต่อ หมู่ ๘

ผู้ใหญ่บ้านโคก กฐิน หมู่ ๗

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

๑. นายสมบัติ สุดาวรรณ
๒. นายพนม พรหมดีมา
๓. นายสุพล มีอยู่
๔. นางปราณี สวาทนอก

ผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้านโคก กฐิน หมู่ ๗

ผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้านโคก กฐิน หมู่ ๗

ผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้านหนองหญ้ารังกา หมู่ ๙

ผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้านคอกวัว หมู่ ๕

ภาคผนวก ฉ

ภาพบรรยากาศการสัมมนา

ภาพบรรยากาศผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์

ภาพที่ ๑ พระศิริไล สุรพลโณ รักษาการ.เจ้าอาวาส ตำบลนาโพธิ์/อำเภอนาโพธิ์บุรีรัมย์

ภาพที่ ๒ พระครูโพธิคุณากร รองเจ้าคณะอำเภอนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์/
อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ภาพที่ ๓ พระอุดม สุตตธมโม เลขา จต.นาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์/อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ภาพที่ ๕ พระปลัดศุภรติ ฐานันโร จต.วัดท่าเรียบ ตำบลนาโพธิ์/
อำเภอหนองโพธิ์ บุรีรัมย์

ภาพที่ ๖ พระประสิทธิ์ สิทธิโก รักษาการเจ้าอาวาส ตำบลนาโพธิ์/
อำเภอ นาโพธิ์บุรีรัมย์

ภาพที่ ๗ นางละอองดาว ปะทะโน ผู้ใหญ่บ้านโคกกะจัน ตำบลนาโพธิ์/
อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ภาพที่ ๘ นายพรชัย โนไธสง ผู้ใหญ่บ้านหนองหญ้ารังกา ตำบลนาโพธิ์/
อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ภาพที่ ๙ นายคำปอน แก้วบุตรา ผู้ใหญ่บ้านขมิ้นตำบลนาโพธิ์/อำเภอนาโพธิ์
บุรีรัมย์

ภาพที่ ๑๐ นายธีรวัตร วันทมาตร กำนันตำบลนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์/
อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ภาพที่ ๑๑ นางปราณี สวาทนอก ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคอกวัว ตำบลนา
โพธิ์/อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ภาพที่ ๑๑ นางอมรรัตน์ วาปีโส ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านขมื่น ตำบลนาโพธิ์/อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ภาพที่ ๑๒ นางภัศราวรรณ พลแสน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจอก ตำบลนาโพธิ์/
อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ภาพที่ ๑๓ นายชำนาญ สังฆเวส
บุรีรัมย์

ส.อ.บ.ต.นาโพธิ์ดำนานาโพธิ์/อำเภอนาโพธิ์

ภาพที่ ๑๔ นางทิพาพร พุทธราผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองหว้า ตำบลนาโพธิ์/
อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ภาพที่ ๑๕ นายวิจิตร รุจิระศิริกุล ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนาโพธิ์ ตำบลนาโพธิ์/
อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ภาพที่ ๑๖ นายศิริศักดิ์ อุดโรสงฆ์ใหญ่บ้านคอกวัว ตำบลนาโพธิ์/อำเภอนาโพธิ์บุรีรัมย์

ภาพที่ ๑๗ นางเยวมาลย์ รักษาม ผู้ใหญ่บ้านจอก ตำบลนาโพธิ์/อำเภอนาโพธิ์บุรีรัมย์

ภาพที่ ๑๘ นายพิลาส เหง้าไธสง ผู้ใหญ่บ้านหนองหว้า ตำบลนาโพธิ์/อำเภอนาโพธิ์บุรีรัมย์

ภาพที่ ๑๙ นายเร่ง ทรงศิลป์ชัย เลขา อ.บ.ต.หมู่ ตำบลนาโพธิ์/อำเภอนาโพธิ์บุรีรัมย์

ภาพที่ ๒๐ นายสุพล มีอยู่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหนองหญ้ารังกา ตำบลนาโพธิ์/
อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ภาพที่ ๒๑ นายน้อย เหลี่ยมไธสง ปราชญ์ชาวบ้านหนองหญ้ารังกา ตำบลนาโพธิ์/อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ภาพที่ ๒๒ นายพนม พรหมดีมา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโคกกะฐิน ตำบลนาโพธิ์/
อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ภาพที่ ๒๓ นายสมบัติ สุตาวรรณ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโคกกะฐิน ตำบลนาโพธิ์/อำเภอ นาโพธิ์ บุรีรัมย์

ภาพที่ ๒๔ นายหนูคล้าย พงษ์ไธสง ปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลนาโพธิ์/อำเภอนาโพธิ์ บุรีรัมย์

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ-ฉายา/นามสกุล : พระอธิการวิสิทธิ์ จนทปญโญ (เจิมแหล่)
- วัน/เดือน/ปีเกิด : วันเสาร์ ที่ ๓ มีนาคม ๒๕๐๕
- ภูมิลำเนาที่เกิด : ๖๑ หมู่ ๘ บ้านหนองต่อ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์
- การศึกษา : พ.ศ.๒๕๒๓ จบมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพุทไธสง ตำบลพุทไธสง อำเภพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
- : พ.ศ.๒๕๓๗ ปริญญาตรี ศีลศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
- : พ.ศ.๒๕๓๔ สอบได้นักธรรมชั้นเอก จากสำนักเรียนวัดกลาง จังหวัดบุรีรัมย์
- ประสบการณ์การทำงาน : เคยเป็นครูสอนระดับมัธยมที่โรงเรียนปริยัติธรรมวิทยาวัดกลาง อำเภอเมืองบุรีรัมย์ และเผยแผ่พระศาสนา
- อุปสมบท : ๑๘ มิถุนายน ๒๕๕๖
- สังกัดวัด : วัดโคกศรี ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์
- ตำแหน่ง : เจ้าอาวาสวัดโคกศรี ต.นาโพธิ์ อ.นาโพธิ์ จ.บุรีรัมย์
- ปีที่เข้าศึกษา : ๒๕๖๐
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : ๒๕๖๒
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดโคกศรี ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์